Höst. Berättelser och tal

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1933.
FÖRSTA AVDELNINGEN
UR MINNET
SÄNDEBUDET.

Det var några år efter min fars död, då vi just började förstå, att vi inte skulle bli i stånd att behålla Mårbacka. Men vi hade ännu inte kommit oss för med att tänka tanken helt ut, och vi hade inte talat om saken, inte med varandra och inte med någon främmande.

En sommarförmiddag satt vi på verandan, alla vi hemmavarande, och rensade krusbär. Det var den vackraste dag, som tänkas kunde, lagom varmt, ingen blåst och hela himlen full av vackert uppstigande, vita moln.

Vi tänkte nog på ett och detsamma. Nästa sommar skulle det kanske inte vara vi, som satt här och såg de vita molnbergen stiga upp bakom rönnkronorna. Främmande ögon skulle suga i sig glansen från pioner och provinsrosor. Främmande händer skulle plocka våra krusbär och samla upp våra äpplen från marken. Främmande människor skulle fröjda sig åt att de ägde detta, som vi hade vuxit upp ur, där vi hade rötterna för hela vår tillvaro.

Vad skulle vi hädanefter ha för glädje av solsken eller stjärnhimmel eller vårblommor eller höstprakt? Allt detta hörde ihop med Mårbacka. Finge vi inte stanna kvar där, då skulle vi förlora den rätta känslan för företeelserna i naturen. Naturligtvis skulle det finnas grönska och värme och vackert väder också på andra ställen, men det skulle lämna oss likgiltiga, det skulle inte angå oss.

Men ingen av oss hade mod att tala om detta förskräckliga, som väntade. Vi kunde ännu skjuta det ifrån oss och tro, att det skulle kunna undvikas, att vi skulle finna en annan utväg. Läget var kanske inte så förtvivlat. Vi hade ännu inte märkt på våra grannar, att de visste om våra bekymmer. Folk kom och for hos oss alldeles som vanligt. Ingen tycktes tänka på att beklaga oss.

Eller om man visste det, var det inte besynnerligt, att ingen lyfte en hand för att hjälpa oss? Att man helt enkelt lät oss dra bort, alldeles som om detta inte skulle ha något att betyda? Det spelade således alls ingen roll, att vi lämnade trakten. Och dock hade släkten levat där i många hundra år. Men vi hade kanske inte gjort någon nytta. En liten herrgård mer eller mindre, det var väl ingenting att sörja över.

Medan vi satt och välvde på dessa tankar och var och en gjorde sitt bästa att dölja sin oro för de andra, fick vi höra några avlägsna klarinetttoner.

Vi ryckte till och lyssnade. Först ville vi knappt tro, att vi hörde rätt, att det verkligen ljöd musik i sommarförmiddagens stillhet. »Vad i all världen kan det vara?» sa vi. »Jo, det är bestämt någon, som spelar. Det måste ju vara någon kringvandrande musikant.»

Men tonerna nådde oss fasta och klara. Det var ingenting att ta miste på. Och inte heller behövde vi länge vara i tvivel om vem det var, som spelade. Det kunde inte vara någon annan än gamla Jan Asker, klarinettspelaren, han, som brukade spela dansmusik på alla våra födelsedagsbjudningar och julkalas. Vi kände igen hans polskor och valser. Det var omöjligt att missta sig.

Varje gång, som vi hade hållit fest på Mårbacka, hade han varit självskriven gäst. Han hade aldrig varit nödbedd. Han hade egentligen ett dystert och tungsint humör, men så mycket större behov hade han väl haft av ett gott kalas med munterhet och glädje, sång och dans.

Men hur kom det sig, att han var ute med klarinetten nu i dag? Varför satt han ensam i det strålande solskenet och spelade sina valser? Vi kunde höra på ljudet, att han satt i en liten skogsbacke helt nära gården, fastän vi inte kunde se honom.

»Han har väl varit ute och jagat», var det någon, som sa. »Och nu roar han sig med att spela sina gamla melodier, medan han vilar sig.»

Ja, det kunde ju gott vara. Vi visste ju, att han var en ivrig jägare. Han kanske inte alls tänkte på att vi hörde honom. Han spelade kanske bara för sig själv och för jakthunden.

Men just som vi ville slå oss till ro med detta, fick vi höra honom stämma upp den stora arian ur Preciosa: »Ensamheten mig ej döljer».

Å nej, detta spelade han varken för sig själv eller för jakthunden.

Det här var för oss. Den där arian hade varit ett av min fars favoritstycken. Den hade Asker måst spela för honom varje gång, som han hade varit hos oss.

Efter Preciosa följde förförelsearian ur Don Juan och Björneborgarnas marsch. Det var nog de finaste numren, som gubben hade på sitt program.

Vi satt tysta och lyssnade. Vi hade blivit bleka och darrande. Vi tordes knappast se på varandra. Klarinettspelet var kanske inte så särdeles välljudande i och för sig, men det väckte upp så många minnen.

Nu började spelmannen Bellmans »Vem är, som ej vår broder minns?» Och då fick vi allesammans tårarna i ögonen. För alla de gånger, som han och andra sångarbröder hade sjungit den visan för löjtnant Lagerlöf!

Men hur mycket vi tyckte om allt detta, så hade vi svårt att förstå vad meningen egentligen var. Varför hade gubben gått den långa vägen? Varför satt han och spelade allt detta för oss?

Då sa min syster hastigt, liksom om hon hade fått en uppenbarelse:

»Han har fått veta, att vi inte kan behålla Mårbacka, och han har kommit för att säga tack för alla de gånger, som han har haft roligt här hos oss.»

Därmed var det förskräckliga uttalat, och vi kände det först, som om vi skulle ha fått ett slag. Vi hade ju inte själva velat se saken i ögonen, och vi hade inte velat tro, att andra visste något.

Men vi förstod också genast, att hon hade rätt, vi förstod, att gubben var kommen i det ärendet.

Han var ute för att säga oss tack för allt det ljusa och vackra, som han och andra hade njutit på vår gård. Han ville säga oss, att den hade varit en glädjens källa. Dess stråle hade sprutat högt mot skyn, och många hade dragits till dess närhet och blivit hugsvalade.

Vi tog det hela så, som om gubben var särskilt utsänd för att säga oss, att det ingen undflykt gavs, att ofärden måste komma.

Men gudskelov i alla fall, att vi hade fått höra vår dom på detta sätt! Gud vare tack och lov för att den hårda sanningen kom inlindad i ljusa minnen, i saknad, i tacksamhet!

ÅTERKOMSTEN TILL VÄRMLAND.

En och annan påminner sig kanske hurusom det under 1870- och 1880-talen visade sig vara omöjligt för alla dem, som ägde bruk eller herrgårdar i Värmland, att försörja sig på sina egendomar. Min syster och svåger, som på den tiden ägde mitt gamla hem, Mårbacka, måste göra som alla andra och sälja stället. De kände det visst, som om de beginge någon stor orätt, ty gården hade aldrig förut sålts till någon oskyld, men det fanns ingen annan utväg. Många, som bodde på större och rikare gårdar, hade måst lämna dem för att inte bli alldeles utfattiga. Från alla delar av provinsen ägde en verklig utvandring rum av brukspatroner och godsägare. Flera av de hemtrevliga herrgårdshusen blev stående öde, eller också övertogs de av ägare, som endast bebodde ett par av rummen och begagnade övervåningen till sädesloft. På sina ställen fanns stora och dyrbara trädgårdar med terrasser, häckar, växthus, jättelika prydnadsträd och härlig fruktträdsplantering. Det är inte värt att dröja vid det öde, som de gick till mötes. Det skär en i hjärtat.

Detta om de gamla herremansfamiljernas utvandring från Värmland är ett vidlyftigt kapitel, och det är inte möjligt att ge sig in på det den här gången. Ibland träffar man på en liten björkdunge, där granen vill rycka in. Det tjänar till ingenting att plocka bort granplantorna. De kommer igen år efter år i allt större antal, medan de gamla björkarna förtvinar. Om några småbjörkar skulle växa upp, finner de ingen trevnad. Barken spricker, och de dör bort så fort de hinner. Det var visst något i den vägen, som skedde i Värmland under sista delen av adertonhundratalet. Det var väl något, som skulle så vara. Kanske kommer det en tid, då björken vänder åter och granen får maka åt sig. I alla fall bör man aldrig sörja över sådant där. Det ingår i naturens stora hushållning.

På den tiden, då den stora omstörtningen ägde rum, tog man den dock inte så filosofiskt, som man kan göra nu långt efteråt. På de flesta håll kämpade man en förtvivlans kamp för att kunna hålla sig kvar, och sedan slaget var förlorat, gick man och längtade och saknade i åratal.

Jag för min del, som på den tiden, då Mårbacka såldes, var lärarinna i Landskrona med tusen kronor i årlig lön och inte hade offentliggjort annat än några verser, som ingen hade fäst sig vid, jag höjde mina händer, då jag fick vetskap om försäljningen, och tog himlen till vittne på att jag från den stunden inte skulle ha någon annan traktan och längtan än att vinna tillbaka mina fäders egendom. Hur det skulle gå till, det var ganska problematiskt, och vad jag egentligen skulle ha för glädje av att äga det gamla stället, det gjorde jag aldrig klart för mig. Det var något inom mig, som ville ha det så, det var ett inre tvång, som jag inte kunde säga nej till.

Många år förflöt emellertid, utan att det såg ut, som om den där föresatsen skulle gå i verkställighet. Min syster och hennes man flyttade till Falun, och jag bosatte mig där, jag också, för att vara i närheten av mina anhöriga. Min mor kom och bodde hos mig och likaså min gamla faster Lovisa Lagerlöf. Det förra hemmets människor hade jag alltså samlade omkring mig, fastän i en ny omgivning. Detta bidrog naturligtvis till att försona mig med förlusten av Mårbacka, men det var också annat, som gjorde, att jag inte längre kände samma längtan efter att äga det. Jag hade nu kommit in på den levnadsbana, som jag alltid hade strävat efter, och kände mig lycklig och tacksam.

För resten hade jag heller ingen möjlighet att vinna gården tillbaka. Mina inkomster, som var tillräckliga för det liv, som jag förde, kunde på intet sätt förslå att inköpa en egendom och sätta den i skick. Den hade varit förfallen redan under min fars sista år, och den hade väl knappast förbättrats sedan dess.

Men detta hindrade inte, att jag följde herrgårdens öden med det största intresse. Genom brev från gamla vänner i Värmland visste jag, att den oupphörligen såldes, köptes och såldes igen. En av kusinerna skickade mig en gång ett vykort över Mårbacka, men jag ville inte rätt känna igen det. Förvuxna häckar, taket över verandan borta, något ruskigt och ovårdat över det hela. Var detta det ställe, där vi förr i världen kände oss

så väl till mods, där vi tyckte att trygghet och hemtrevnad tog emot oss, så snart vi hade kommit förbi den gamla lönnen, som vaktade inkörseln?

För hur mycket hade jag dock inte att tacka denna fattiga gård! Den blickade emot mig frågande och förebrående. »Vad skulle du vara utan mig? Varför kommer du inte och tar hand om mig nu, då jag behöver dig?» viskade den till mig.

Men vad var att göra? Även om jag hade haft den allra bästa vilja, så hade jag inte makt eller förmåga. Det fanns ingen annan möjlighet än att skjuta tanken på Mårbacka åt sidan.

Det lyckades mig också långa tider att inbilla mig, att jag alldeles hade upphört att tänka på det. Men på ett eller annat sätt visste det att göra sig påmint. Jag kommer till exempel ihåg en vacker vårdag nere i Rom. Min reskamrat och jag hade farit med tåg ut till Frascati och tagit vagn där för att åka uppåt de vackra höjderna bakom staden. Jag hade all söderns härlighet omkring mig och tänkte visst inte på mitt gamla hem i Värmland, men alltsom vi kom längre och längre in bland kullar och berg, kände jag en besynnerlig oro. Luften hade blivit kylig och tunn, i vägkanten låg en vitgrå fläck, som en gång måste ha varit en snödriva, över skogsmarken bredvid oss sipprade små rännilar, och helt plötsligt såg jag framför mig några albuskar med sina svarta kottar. Jag blev alldeles förvirrad. Jag åkte ju på landsvägen söder om Mårbacka, jag befann mig bara ett litet stycke från mitt hem!

I nästa ögonblick var jag mig själv igen, men jag hade en känsla av att allt det andra, som jag hade sett där nere, hela Campagnan, hela Rom, hela Italien, inte hade så mycket värde för mig som den lilla gruppen av albuskar, som hade gett mig denna känsla av att vara hemma, av att åter vara ett tryggt och sorglöst barn.

Men naturligtvis for jag inte hem till Sverige och köpte igen Mårbacka fördenskull. Det där var bara något, som sa mig, att jag inte skulle lita på att min längtan var utslocknad. Den levde nog, fastän den måste hålla sig undangömd.

En annan gång satt jag i en järnvägskupé och såg en dam plocka upp ur sin resväska en klar astrakan. Det var ett ovanligt stort och präktigt äpple och alldeles genomskinligt. Det föreföll mig, som om jag inte hade sett en sådan härlig frukt, sedan jag var barn. I nästa ögonblick var jag hemma igen och sprang omkring i trädgården i den kyliga septembermorgonen för att söka frukt under träden. Jag kände på tungan smaken av de daggfriska, solmättade astrakanerna, och jag sa till mig själv, att jag måste laga, att jag kunde återförvärva Mårbacka för att än en gång få äta av dess äpplen.

Mest orolig blev jag, då jag fick höra talas om någon värmlänning, som verkligen hade vänt tillbaka. Så berättade man mig en historia från ett bruk, som skulle ligga någonstans i ett avlägset hörn av Värmland. Det hade drivits järnhantering där förr i världen, nu var hytta och stångjärnssmedja nedlagda för länge sedan, men bruket hade inte fördenskull råkat i förfall. Man hade satt i gång med sågverk och trämassefabrik, och det bar sig bra. Bruksherrgården stod kvar, väl bibehållen, trädgården var bättre vårdad än någonsin, åkrar och skogar sköttes på det mest omsorgsfulla sätt.

Men naturligtvis var det inte den gamla bruksägarefamiljen, den som hade anlagt järnbruket, rest herrskapshuset och bott där i arbetsglädje och gästfrihet, som nu ägde stället. Numera var det en bolagsgård, som styrdes av en disponent. De gamla ägarna var bortflyttade till andra delar av landet, de hade ingenting mer med Värmland att göra.

En enda av den gamla släkten hade dock vänt åter till hemtrakten. En fattig och ensam gammal fröken hade bosatt sig i en by i närheten av bruket. Men det sades, att hon aldrig gick det så nära, att hon ens kunde se det. Hon hade flyttat tillbaka till sina minnens land, men hon ville inte störas av den odrägliga nutiden.

När jag hörde detta berättas, kände jag mig ängslig, jag nästan skämdes. Den där gamla brukspatronsdottern hade en starkare kärlek till sitt hem än jag. Hon var bunden vid det med ännu starkare trådar, och hon kunde ändå inte stå i så stor tacksamhetsskuld till sitt hem som jag till mitt.

En gång, jag skulle tro, att det var år 1906 vid jultiden, fick jag brev från brukspatron Ernst Chöler, som bodde på Gårdsjö i Östra Ämtervik, ett grannställe till Mårbacka. Han frågade om jag verkligen inte funderade på att vända tillbaka till mitt barndomshem. Gården ägdes nu av två bönder, präktiga och skötsamma karlar och rätt välbärgade, men de ansåg sig förlora på egendomen och var därför benägna att sälja den till billigt pris. Han fann det omöjligt, att jag, som hade skrivit så mycket vackert om Värmland, inte skulle längta till hemorten.

Jag tänkte på min gamle far, då jag läste detta. Hur ofta hade jag inte hört honom säga, att endast en bonde kunde bärga sig på en egendom i Värmland! Att själv tillsammans med hustru och barn sköta sin gård och leva av dess produkter, det var enda sättet. Men här visade det sig, att två bönder, präktiga och skötsamma karlar, inte hade kunnat reda sig på Mårbacka. Inte ett ögonblick var jag tveksam om det svar, som jag måste ge, men innan jag sände av det, berättade jag dock för de två gamla Mårbackaborna, min mor och min faster, om det anbud, som hade gjorts mig.

De tog saken på ett helt överraskande sätt. De blev skrämda och upprörda.

»Du måtte väl inte gå och köpa tillbaka Mårbacka!» utropade de. »Du ska inte låta Chöler locka dig i olycka.» De uppbjöd hela sin övertalningsförmåga för att hindra mig från att köpa Mårbacka. Jag har sällan sett dem så eniga och så ivriga.

De räknade upp allt möjligt, som hade varit svårt och obehagligt, påminde om kalla vindar och förstugor, om den långa vägen till matboden. Det var ju förfärligt, så obekvämt, som allting hade varit. Mjölkkammare på ett ställe, potatiskällare på ett annat. Och tänk på vattnet, som skulle hämtas upp ur brunnarna och bäras in i köket i stora såar! Tänk på de många tjänstflickorna och drängarna! Tänk på hur man hade måst kälta för att få veden huggen och hur sur den som oftast hade varit!

Jag lyssnade med största förvåning. Min faster hade sagt nej till förmånliga platser och till ett par giftermålsanbud för att få stanna kvar i hemmet. Min mor hade en tid inte haft någon annan strävan än att kunna behålla Mårbacka.

»Du kommer inte ihåg hur svårt det var», sa min faster. »Om du hade stått en vintermorgon på det kalla stengolvet i brygghuset och bryggt julöl, skulle du inte vilja flytta tillbaka.»

»Minns du inte hur tvätterskorna fick stå ute i det fria och skölja kläder? När de kom hem om kvällarna, var kjolarna så stela av is, att de stod för sig själva. Nej, kära barn, tänk inte på Mårbacka !»

De påminde mig om hur bekvämt och bra vi hade det i Falun. Ljus, bara man vred på en knapp, telefon, vattenledning, parkettgolv. Hade jag glömt bort den förfärliga skurningen och skuroset?

Jag hade kunnat säga dem genast från början, att de oroade sig onödigtvis, men jag hade blivit helt överraskad av att möta ett så resolut motstånd från det hållet. Men så kom jag ju att tänka på att min faster var 82 år och min mor 79. Det var inte att begära, att de skulle längta efter att flytta och byta om bostad, även om det hade gällt ett mycket behagligare ställe än Mårbacka.

Jag skrev till brukspatron Chöler, att jag inte hade råd att köpa en lantegendom, och jag företog mig något ännu mer avgörande. Jag skaffade mig en egen bostad i en utkant av Falun. Det var ingen stor affär. Ett gammalt och trångt hus och en vacker trädgård med blommor, präktiga gamla träd, ensamhet och ro. Jag kände ett sting i samvetet, då jag avslöt köpet, men jag ville inte längre bo vid stenlagd gata, och det var ju

fullkomligt omöjligt för mig att tänka på Mårbacka.

Hur som helst, så är det svårt att säga hur allt skulle ha avlupit, om inte min gamla faster hade lagt sig att dö påsken 1907. Det stod då genast klart för mig, att det var omöjligt att begrava henne på något annat ställe än i den gamla familjegraven på Östra Ämterviks kyrkogård.

Hon hade inte uttalat någon önskan i den vägen. Alltsedan sjukdomen tagit en allvarlig vändning hade hon legat utan medvetande, men jag hade ju ändå förstått, att hon ville vända om hem. Medan jag hade suttit vid hennes bädd i det stilla sjukrummet, hade hennes tysta tankar glidit in i min själ. Hon låg och drömde om barndomshemmet, där hon älskade varje sten, och hon ömkade sig över det. Allt det där, som hon hade sagt om att hon inte önskade sig dit tillbaka, det var bara ålderdomens fega visdom. Nu kände hon åter sambandet med den gård, där hon hade vuxit upp. Hon, som var så gammal, hade inte kraft att hjälpa den på fötter igen, men hon kunde lägga sig att dö för den.

Så ofta som jag blev ensam med den döende, kom samma intryck tillbaka. »Jag vet vad jag gör», så förnam jag hennes tankar. »Det ska komma att ske något, det är en mening med detta, att jag går bort».

När hon låg på bår, var den åttioåriga lika vacker, som hon hade varit i sina unga dagar. Men det låg därjämte över dragen en besynnerlig stolt glädje, liksom hos en, som har gått med seger ur en svår kamp.

Aldrig får jag veta om det fanns ett spår av sanning i det, som jag tyckte mig förnimma, men visst är, att jag ansåg mig handla i full överensstämmelse med den dödas vilja, när jag i all hast träffade anordningar för att hennes kista skulle föras till Östra Ämtervik och begravas där.

Det var en besynnerlig vår det där året. Före och under påsk hade det varit värme och solsken, fullt sommarväder. Snön hade töat bort, och sjöarna hade blivit isfria. Men så snart som påsken var förbi, började en kall, blåsig och regnig tid, som varade ända fram i maj. Då min syster och jag reste från Falun lördagen efter påsk för att övervara vår fasters begravning i Östra Ämtervik, råkade vi ut för det dåliga vädret. Första dagen reste vi på järnväg till Kils station, och på tåget hade vi ju inte något ont av regn och blåst. Men nästa dag skulle vi åka i vagn till Östra Ämtervik.

Det blev en egendomlig resa. Vi var alls inte glada i hågen, då vi började färden i den tidiga morgonstunden. Vi hade ett sorgligt ärende, vädret var det sämsta möjliga, och vägen, som vi skulle fara, var den smala och backiga Karlstadsvägen, som i alla tider hade varit de vägfarandes fasa. Nu var den upplöst efter snösmältningen, och somliga backar stod hala av is, så att risken att åka där var större än vanligt. Det fanns ingenting uppmuntrande varken inom eller utom oss, men då vi hade börjat färden, då vagnshjulen slirade över de glatta hällarna på Sunngårdsbergen och vägen vred sig fram och åter i de mest oväntade svängar, började vi småskratta. Vi fann det lustigt, att allt hade förblivit sig likt som förr i världen. Vi påminde varandra om de färder, som vi fordomdags hade gjort över de här bergen. Gamla kuskar, hästar och åkdon dök upp ur minnets djup. Vi råkade i riktigt gott humör. Vi hade haft en lång tid av sjukdom i Falun denna vår, och vi hade inte känt oss så lätta om hjärtat på månader.

I sinom tid kom vi fram till Gunnarsby gästgivargård. Vi hade inte åkt den här vägen på trettio år eller mer, men vi kände tydligt igen gästgivargården och hela omgivningen. Och vad som var än märkvärdigare: folket där kände igen oss. Man började tala om löjtnant Lagerlöf, man frågade efter våra bröder Daniel och Johan, som så många gånger hade tagit in på gästgivargården under färderna till och från Karlstad, och undrade hur det hade gått dem i världen.

Man var med ett ord glad åt oss, och de, som var äldst i gården, kom in för att språka. Det var inte utan, att det där mottagandet gjorde oss lyckliga, nästan stolta. Man hade alltså inte glömt oss på detta ställe, där så mycket folk hade dragit förbi under de långa årens lopp. Vi och de våra hade lämnat ett gott minne efter oss.

Då vi satte oss i vagnen igen, var vi upplivade och motsåg detta, som vi skulle gå till mötes, med bättre förväntan. Allt möjligt, som tycktes ha varit utplånat ur vårt liv, växte fram igen. Hur skulle det se ut där borta i Östra Ämtervik? Skulle det vara sig likt? Alla, som vi kände från fordom, hade hunnit att bli gamla som vi själva. Skulle vi känna igen dem? Skulle vi över huvud taget komma att råka någon?

Dagen var en söndag, och det hade varit vår mening att hinna fram till Östra Ämterviks kyrka vid ettiden, då gudstjänsten slutade, så att jordfästningen skulle kunna äga rum strax efteråt. Men så dålig som vägen var, måste vi nog bli betydligt försenade. Vi skulle inte hinna fram, förrän kyrkfolket hade avlägsnat sig.

Jag vill minnas, att regnet fortfor ännu en god stund. Vi såg ibland en glimt av Fryken, men den låg grå och dyster. Och grått och dystert låg landskapet omkring oss. Vi var ju ute i årets fulaste tid. Marken låg gråbrun med förvissnat gräs. Till och med de små fläckarna med höstråg var ännu gråa och vinterkulna.

På en gång upphörde emellertid regnet. Vagnen rullade samtidigt utför en brant backe med öppen utsikt mot norr, och vi såg som på en tavla hela Östra Ämterviks socken vid stranden av den långa sjön. Vi såg kyrkan på sin kulle, det lilla samhället vid dess fot, den djupa viken, den skogkransade prästgårdsudden, den långa dalgången med sin ram av mjukt rundade kullar. Blicken ilade över Fryken till Västra Ämtervik, där kyrkan stod vit mot den mörka Fryksdalshöjden, och uppsökte i det blånande diset långt i norr konturerna av bergen kring den vida Sunneslätten.

»Se, se, det här är Östra Ämtervik!» utropade vi i oemotståndlig hänryckning. »Det är vackert. Det är vackert till och med en sådan dag som i dag. Kunde du tro, att det var så storartat?»

Min syster lutade sig ut ur vagnen för att se bättre. I nästa ögonblick utropade hon: »Ser du flaggorna? Kan du se, att det flaggar?»

— Jo, det flaggade verkligen på halv stång från prästgården, hos skollärarns, hos postmästarns och handelsmannens och på ännu ett par ställen.

Vi blev upprörda, fick tårar i ögonen. »Det här tycker faster Lovisa om», tänkte vi.

Ett par minuter därefter var vi framme hos de vänner, som skulle härbärgera oss. Och vem var det väl, om inte vår gamla jungfru Barn-Maja, som stod på trappan och neg och hälsade oss välkomna?...

Det förhöll sig nog så, som vi hade väntat, att vi var någon timme försenade, men inte hade kyrkfolket gått sin väg fördenskull. Så snart som vi nådde uppför kyrkbacken, såg vi, att platsen framför kyrkan var svart av människor.

Ja, nog blev gamla fröken Lovisa väl mottagen, då hon vände åter till hemmet. Kistan bars in i kyrkan och sattes ner i koret. Två prestaver gick i spetsen, och så mycket folk följde med i processionen, att alla bänkar blev fullsatta. Alla, som hade sett och känt henne, var där för att hälsa henne välkommen åter och många andra dessutom. Det var ingen blomstertid, men jag såg ändå många små buketter med fuchsior, kallor och pelargonior. Det var de kära fönsterväxterna, som hade fått släppa till både blommor och blad.

Kyrkoherden steg upp i predikstolen och höll en lång dödsbetraktelse. Till sist fällde han några ord om henne, som hade kommit tillbaka, och om den släkt, som hon tillhörde.

Vi systrar nickade åt varandra och smålog. »Gamla faster Lovisa är nog nöjd och belåten med allt det här», tänkte vi återigen.

Hela tiden var vi i samma besynnerliga sinnesstämning. Ena ögonblicket grät vi över att vår gamla vän från barndomen var skild från oss för alltid, i det nästa smålog vi vid anblicken av någon gammal bekant.

Samtidigt som vi lyssnade till predikanten, tänkte vi på att kyrkan hade blivit ommålad, att orgeln var lika brusande och bölande som förr och att den sköttes av samma organist som för tjugu år sedan.

Många ansikten hade blivit förändrade under de gångna åren och var inte lätta att känna igen vid första ögonkastet, men minnet klarnade så småningom. Var inte det där en dagsverkare, som hade arbetat på Mårbacka under hela vår barndom, och hade inte den där vackra gumman varit anställd där som husjungfru? Där borta satt handelsmannen i Högberg och kyrkvärden i Prästbol, och den där långa karlen hade vi sett på skolbänken i Östanby skolhus.

Men det var alls intet sårande för den döda i detta, att vi var så gripna och glada över att vara åter i hembygden och se dess människor omkring oss. Vi visste, att detta var just vad hon hade velat. Det var hennes sista vilja, som gick i uppfyllelse ...

När kistan hade blivit nersatt i graven, var vårt ärende fullgjort, och vi hade kunnat vända tillbaka till Falun, men vi sa till varandra, att vi inte ville resa från Ämtervik utan att ha sett Mårbacka. Och vi dröjde över till nästa dag för att kunna besöka vårt gamla hem, som ligger nära en mil från kyrkan.

Det småregnade och var kyligt den dagen också. Det fanns intet solsken, som kunde förgylla och försköna. Vi var nog ganska ängsliga för hur vi skulle finna Mårbacka. Där ser man ingenting av den stolta utsikten över Fryken, ingenting av den rika landskapsbild, som ger skönhet åt trakten vid kyrkan både sommar och vinter.

Jag tror inte, att vi växlade många ord under ditfärden. Vi kom nog ihåg hur vi hade sörjt, då vi hade förlorat barndomshemmet. Vi var rädda, att all denna smärta skulle väckas upp på nytt.

Men då vi for förbi Vilarstenen, som ligger i kanten av vägen, där den viker in på Mårbackas mark, och såg, att den låg kvar orubbad, drog vi en suck av lättnad. Det var en tyngd, som lyftes från våra hjärtan. Vi skulle ha betraktat det som en stor oförrätt, om stenen hade blivit borttagen.

Vi såg också, att björkarna, som växte vid ena sidan av vägen ifrån Vilarstenen ända fram till herrgården och som hade planterats av vår farfar, ännu fanns kvar, och detta beredde oss ny tillfredsställelse.

Jag vill minnas, att vi, så snart vi befann oss på Mårbackas mark, helt och hållet förlorade känslan av att detta numera tillhörde främmande människor. Vi kände, att vi var de rätta ägarna. Våra förfäder hade bott här, byggt här, brutit mark här. Gården var vår arvedel, som inte kunde berövas oss. Vi kände det så, som den känner, som har varit borta på en lång resa. Vi blickade omkring oss undrande och spörjande för att se om hemmet hade farit illa under vår bortovaro.

I grund och botten skulle jag tro, att det var ganska lyckligt, att vi återsåg Mårbacka en sådan där ruskig vårdag. Hade vi kommit dit en skön sommardag, skulle vi ha sörjt över att faster Lovisas blommor inte mer strålade från rabatterna. Vi skulle ha sörjt över mycket mer än detta, men så där på våren kan man inte ha några pretentioner. Åkrarna måste ju ligga nakna, det hör våren till. Man fäster sig inte vid om grusgångar är igenväxta, om gräsmattor är tuviga, om buskager är utdöda. Om våren väntar man sig ingenting bättre.

Vi blev litet förvånade över att boningshuset såg så litet ut och att rummen var så låga. Vi förtörnades över ett och annat, som borde ha varit skött på bättre sätt. Vi kunde inte komma ifrån den känslan, att allt detta var vårt och att vi hade rätt att säga till om hur här skulle ordnas och förfaras. I ett av rummen satt ännu tapeter, som vi två inköpte för egna sparpenningar och satte upp med egna händer. Ett sådant ställe måtte väl vara vårt.

Vi blev inte så särdeles gripna av förändringar och förfall. Inte heller försattes vi tillbaka till vår ungdoms glada tid. Vår starkaste känsla var den, att egendomen var vår tillhörighet och att det var ett brott mot all

god ordning, att den befann sig i främmande personers ägo.

Innan jag reste från Mårbacka, blev det än en gång utbjudet till mig av en egendomsagent, men jag sa återigen nej. Jag kunde inte.

Men på vägen, då vi reste därifrån, talade jag med min syster om en plan, som hade börjat mogna hos mig under resan. »Om någon annan ville köpa jorden», sa jag, »och jag kunde få köpa in boningshuset och trädgården, det skulle jag möjligen kunna våga mig på. Jag kunde flytta hit och bo här om somrarna».

På så sätt blev det också ordnat till en början.

Gamla faster Lovisa var säkert nöjd, där hon slumrade i sin grav bredvid far och mor och syskon och med sockenbornas små buketter på kistlocket. Hon visste nog, att om jag en gång vände tillbaka till Mårbacka, skulle jag inte mer kunna lämna det.

SOPHIE ADLERSPARRE (ESSELDE).

Det var år 1886 en mörk höstkväll i Landskrona, endast några veckor före jul. Jag satt i mitt rum med lampan tänd, ivrigt sysselsatt med att granska mina skolflickors svenska skrivningar, då jag hörde postbäraren komma uppför trappan och lägga ner brev i lådan. Som jag visste mig vara ensam hemma, skyndade jag ut i tamburen för att hämta in dem. Ett av breven var till mig, ett stort konvolut med Stockholms poststämpel. Jag slet upp det och satte mig att läsa.

När jag hade läst ett par rader, började mina händer darra, och bokstäverna dansade runt för mina ögon. Jag såg upp från brevet för att komma till lugn, och mina blickar föll på de blåa skrivbokshäftena, som låg utbredda över bordet. Jag samlade ihop dem i en hög och flyttade undan dem så långt som möjligt. Därpå satte jag mig åter att läsa brevet.

Jag var lärarinna vid Landskrona flickskola sedan halvtannat år tillbaka, och, sanningen att säga, så gick det ingen nöd på mig. Jag var intresserad av mitt arbete, jag stod i det bästa förhållande till föreståndarinna och kamrater, jag trivdes i den lilla staden utmed det vackra Sundet, och i den familj, där jag var inackorderad, behandlades jag som barn i huset.

Vad som hindrade mig från att vara fullt lycklig var en inre ångestfull längtan, som aldrig lämnade mig någon ro. Något fanns inom mig, som eggade och manade och förbjöd mig att lugnt stanna kvar på den trygga plats i livet, dit jag hade hunnit.

Alltsedan mitt sjunde år hade jag drömt om att bli författarinna, alltsedan mitt femtonde hade jag skrivit vers och hoppats, att jag skulle kunna utbilda mig till en stor skald. Men allt detta hade inte medfört något resultat. Den där kvällen i Landskrona, kort efter att jag hade ingått i mitt tjugunionde år, stod jag lika långt från målet som någonsin, ja, det föreföll mig nästan mera avlägset nu, än det hade varit under de föregående åren.

Allt hitintills, både medan jag gick hemma på landet såsom lärarinna för min yngre syster och sedan under mina seminarieår, hade det åtminstone gått lätt och ledigt för mig att sätta mina tankar på rim. Jag hade helst skrivit sonetter, och jag hade kunnat förfärdiga en dylik liten dikt på en kort stund, undansnillad från läxläsningen. Jag vågade visst inte tro, att mina sonetter var fulländade, men de hade åtminstone flutit ner på papperet utan möda liksom utan mitt eget åtgörande. Att skapa dem hade endast livat upp mina trötta sinnen och hade varit min käraste förströelse.

Jag hade inte haft några stränga fordringar på mig själv på den tiden, utan betraktat hela författarskapet som en lustig lek. Däremot hade jag med all säkerhet väntat mig, att då jag hade lämnat seminariet och bättre

kunde förfoga över min tid, skulle rätta stunden vara inne för ett rikt och fullödigt författarskap.

Men detta hade tyvärr inte alls blivit fallet. Diktandet gick i stället trögt och tungt. Nu behövde jag flera dagar, ja, en hel vecka för att sätta ihop en sonett. Redan för flera år sedan hade jag undfått idén att skriva om det gamla Värmlands kavaljerer. Även denna bok ville jag skriva på vers, och arbetet stod hopplöst stilla.

Denna tröghet, denna obehändighet gjorde, att jag började tvivla på min förmåga. Lusten att bli författarinna fanns nog kvar, men det var ju en möjlighet, att den förde mig vilse.

Vad som mest intresserade mig under dessa tidiga Landskronadagar, det var de många sociala frågor, som rörde sig i tiden. Allt, som angick undervisning, fred, nykterhet, kvinnosak, fattigvård, fängslade min uppmärksamhet. Jag hade några obestämda funderingar på att helt ägna mig åt mitt lärarinnekall och att använda all min kraft på att skapa en mönsterskola, där alla det nuvarande pedagogiska systemets brister skulle vara avhjälpta.

Detta tycktes mig nog vara ett förräderi mot mitt föregående liv, som hade varit fyllt av denna enda önskan att få skriva, men vad annat kunde jag ta mig till, då min begåvning inte tycktes motsvara mina förväntningar?

Förut på hösten, just då dessa modlöshetens tankar hade varit som mäktigast, hade jag fått ett litet meddelande från friherrinnan Adlersparre (Esselde), den svenska kvinnorörelsens ledare, utgivare av tidskriften Dagny. Hon hade med några korta rader underrättat mig, att en av mina seminariekamrater, fru Gurli Linder, hade visat henne fyra av mina sonetter, och bad att få se några fler, innan hon bestämde sig för att ta in dem i Dagny.

Så rörd jag än hade blivit över Gurli Linders önskan att förhjälpa mig till en smula offentlighet, så hade dock detta brev förefallit mig föga uppmuntrande. Det var hållet i en ganska kylig ton, och ehuru jag naturligtvis genast hade skickat en laddning sonetter till Stockholm, hade jag noga vaktat mig för att invagga mig i några förhoppningar. Den ena veckan efter den andra hade också gått, utan att något svar hade hörts av.

Nu äntligen låg det här inför mina ögon. Det var så gott, att det föreföll mig som ett rent under. Esselde skrev, att hon hade låtit en högt värderad kännare gå igenom sonetterna, och han hade funnit, att många av dem tillfredsställde de fordringar, som man kunde ställa på en god sonett. De var pittoreska, de var skarpsinniga och överraskande, och de liknade små välformade och lysande smycken. Hon ämnade alltså införa dem i Dagny, de första fyra skulle komma i nästa häfte.

Vidare frågade hon om jag inte hade skrivit annat än sonetter och bad att få se mina andra dikter.

Och så till sist uttryckte hon en önskan att få göra min personliga bekantskap och inbjöd mig fördenskull att komma till Stockholm under den snart tillstundande julen och bo i hennes hem.

När jag hade genomläst dessa betydelsefulla rader ett par tre gånger, släckte jag lampan och kröp upp i soffhörnet för att gång på gång upprepa för mig själv, att jag skulle få mina sonetter tryckta, att jag skrev pittoreskt, att jag säkert ändå till slut skulle bli författare.

Mittunder min lycka ägnade jag många beundrande tankar åt den, som hade skrivit brevet. Hurudan var hon, som inbjöd en främmande människa till sitt hem efter att endast ha läst några av hennes sonetter? Vilken förmåga hon måtte äga att handla raskt och ingripande, och vilket stort och modigt och kärleksfullt hjärta!

En månad senare, strax på nyåret 1887, reste jag också till Stockholm på grund av denna Esseldes inbjudan.

Jag kom till Centralstationen med tåget från Värmland klockan tio på kvällen, och jag såg mig förgäves om efter någon, som skulle möta mig. Till sist tog jag en droska och gav kusken adressen: Fjällgatan 11. Han såg litet undrande ut, som om han aldrig förr hade hört talas om en sådan gata, men en kamrat tillkastade honom en upplysning, och vi gav oss i väg.

Det blev en åktur, som aldrig tycktes vilja ta ett slut. Jag höjde ibland på den djupt nerfällda suffletten för att se vart det bar hän. Vi for över Gustav Adolfs torg, över Norrbro, utmed Skeppsbron fram till Slussen. Sedan bar det av uppåt Södermalms ändlösa gator. Men där var jag mycket litet bevandrad, och jag undrade mycket vart kusken skulle komma att föra mig.

Mig föreföll det, som om färden skulle ha varat i timmar, och det syntes mig nästan omöjligt att visa mig hos Esselde denna sena timme, om det verkligen var så, att kusken körde rätt och hon bodde åt det här hållet.

Äntligen stannade droskan på en smal och krokig gata. Jag steg ur, men såg inte något hus framför mig, endast en lång, fönsterlös mur. Kusken visade mig på en port i muren och en klocksträng. Jag drog i klocksträngen, och någon måtte ha öppnat porten, ty strax därefter stod jag på en muromgiven gårdsplan. Mittframför mig skymtade dunkelt ett högt, smalt hus. Ingen ingångsdörr kunde jag se, endast en trappa, vilken smal och hög som en stege löpte fram utanpå huset.

Jag stod där helt villrådig, men då öppnades en dörr i höjden ovanför trappan, ljusskken silade ut, en stor och ståtlig jungfru visade sig, som ropade neråt gården och undrade om det var fröken Lagerlöf, som var kommen. Jag blev övermåttan glad. Så hade jag verkligen kommit rätt, och människor var uppe och väntade mig.

Denna kväll fick jag emellertid inte se min värdinna. Hon var opasslig och hade gått till sängs, men hennes sekreterare, fröken Mems, och den stora jungfru Albertina tog hand om mig, gav mig kvällsvard och visade mig till mitt sovrum. Det var inte något storartat gästrum, som Esselde bestod sig, endast ett litet krypin, inrymt på en avsats i trappan och med en säng, som bestod av en tjock madrass på en järnställning.

Hur som helst, kan jag inte erinra mig annat, än att jag låg förträffligt, och medan jag ännu undrade på vad morgondagen skulle medföra, somnade jag.

Så snart som jag var klädd nästa morgon, steg jag ut på trappan och vandrade uppför den så långt jag kunde komma. Det föreföll mig, som om det höga, smala huset inte inrymde stort annat än denna trappa med små krypin på avsatserna.

Äntligen i toppen av trappan fann jag en öppen dörr och steg in i ett rum, som jag kände igen sedan föregående kväll. Men då hade väl gardinerna varit nerfällda, så att jag alls inte hade kunnat märka vad detta var för ett rum. Nu blev jag nästan bländad av allt det ljus, som strömmade emot mig. Det var som att komma ut på ett ångbåtsdäck eller på en bergtopp, fri och öppen utsikt åt alla håll. Ingen människa fanns i rummet, och jag gick från fönster till fönster och skådade. Det var den underbaraste utsikt, som väl något Stockholmshus har ägt. Hela staden låg nedanför med husmassor och vattendrag, med tornspiror och rökpelare, alltsammans översvävat av vinterhimlens dimmor och dunster, som skiftade från ljusrött till gråsvart, från ljust violett till rödbrunt.

Det var ståtligt att bo så, ett passande hem för en som ville härska, som ville ha en vid överblick, som ville öva inflytande på tusenden av människor.

Rummet skulle ha varit vackert i sig självt oavsett utsikten. Där hängde mellan fönsterna mörknade italienska tavlor, från vilka ett eller annat ljust ansikte, tillhörande en madonna eller ett helgon, lyste fram ur

dunklet. Antika, vackra möbler fanns där också, men vad som mest fängslade min uppmärksamhet var ett hörn, där ett bord, så stort att det kunde ha passat till matbord för en rätt talrik familj, stod framför en soffa. Bordet var betäckt med broschyrer, papper och korrektur. Detta var naturligtvis Esseldes arbetsplats.

Här blev jag stående. Det var första gången jag befann mig i ett författarhem, och jag erfor ett stort välbehag. Här diktades, här skrevs, här kritiserades, här genomgicks korrektur, här levde man i böckernas värld, här fördes det liv, som jag hoppades en gång skulle bli mitt.

Kort därpå kom sekreteraren in och anmälde, att friherrinnan alltjämt var sängliggande och inte heller i dag kunde ta emot mig. Detta borde ju ha varit en missräkning för mig, men jag var ängslig för mötet med Esselde såsom för en examen, och det var nog med lätt hjärta, som jag skyndsamt satte på mig kappa och hatt och vandrade ner till staden för att råka släktingar och vänner.

Jungfru Albertina, som troligen var van att agera försyn för oerfarna skrivande unga damer, gav mig anvisning på hur jag skulle gå för att komma fram till Stadsgårdens trappor, ty det var alldeles i närheten av dessa, som det höga huset vid Fjällgatan reste sig. Och neråt dessa trappor, som med många avbrott slingrade utför den tvärbranta bergväggen, vandrade jag till Stadsgården och Slussen, där spårvagnen passerade. Det finns väl inte någon gammal stockholmare, som inte kommer ihåg dessa trappor, som så äventyrligt hängde ut över branten, men få torde de vara, som själva har gått dem. Jag klättrade där nu upp och ner under åtta dagars tid.

Även nästa morgon fann jag den vackra salongen tom och fick återigen det beskedet, att jag inte skulle få råka min värdinna denna dag. Men när jag på tredje dagens morgon kom in där, satt en liten gammal dam i hörnsoffan och sträckte ut händerna mot mig. Det var inte första gången jag såg Esselde. Jag hade en gång sett henne stå i en kateder och hålla en föreläsning, och då hade hon förefallit mig ganska ståtlig och representativ. Nu i sitt hem syntes hon mig vara en symbol av den gamla hjälplösa kvinnotyp, som det hade varit hela hennes livs strävan att förinta. Hennes händer var små och mjuka, hennes huvud omgavs än i dag av den romantiska tidsålderns fladdrande lockar, hennes kropp var, som om den alls inte hade funnits. Hennes ansikte kunde på intet vis kallas vackert, och nu efter sjukdomen var till och med ögonen matta och slocknade. Så mycket kunde man genast säga sig, att allt, vad denna lilla kvinna hade verkat, det hade hon drivit fram genom makten av sin begåvning och sin karaktär, inte genom några yttre företräden.

Det enda hos henne, som bar vittne om hennes själs skönhet och kraft, var hennes röst. Den var låg, men det fanns en vacker klang i den. Varje ord uttalades mycket tydligt, gärna litet myndigt, men också ofta med en biklang av humor, såsom av en, som vet med sig, att hon inte är så farlig, som det kunde låta.

Vad vi talade om? Efter de första självfallna tacksamhetsbetydelserna och förklaringarna kom vi genast in på skolfrågor. Esselde hade sedan 1885 varit medlem av flickskolekommittén, hon hade under året inspekterat en mängd skolor, och hon begagnade tillfället att beriktiga och utvidga sina kunskaper. Så såg det åtminstone ut, men Esselde var en liten »uträknad» dam, och det kan hända, att hon förde samtalet in på ett område, där jag borde känna mig hemmastadd, endast för att ge mig tid att övervinna min blyghet.

Så snart frukosten var slut, skickade hon sin sekreterare i ett ärende allra längst bort på Norrmalm, och jag fick befallning att plocka fram vad jag hade med mig av andra dikter än sonetter.

Det var ju ett ganska svårt ögonblick. Jag började läsa ett av mina poem, utan att tänka på annat än att få det hela snart överståndet, men om ett par ögonblick sträckte min värdinna ut sin hand och lade den över papperen.

»Har fröken hört hur det gick Tegnér, då han en gång skulle läsa upp en dikt i Svenska akademien?»

Nej, det hade jag ju inte.

»Jo, det sägs, att bäst som han läste, så la biskop Wallin sin hand över hans manuskript och drog det till sig och läste sedan upp hans poem med sin lejonstämma. Och då blev det annat av, då kom de härliga orden och bilderna till sin rätt. Fröken måste läsa bättre, annars blir jag tvungen att göra som Wallin.»

Det var ju en ordentlig tillrättavisning, men jag förstod det smickrande i att bli jämförd med Tegnér, och jag började skratta.

»Tegnér var kanske rädd», sa jag.

»Det kan nog hända», medgav hon, »och han hade kanske skäl till det. Men fröken behöver inte vara rädd för mig, utan läs nu, som fröken brukar !»

Några ögonblick därefter var jag helt inne under den tjusning, som det alltid innebar att läsa upp något för Esselde. På ett alldeles övernaturligt sätt, för hon satt ju och lyssnade helt tyst och stilla, överförde hon till mig sin starka medkänsla. Mina dikter hade aldrig förr synts mig så vackra, varje ord fick en varmare klang, en djupare mening. Vad som förut hade synts även mig själv stelt och tillkrånglat, blev mjukt och enkelt. Det var mer än underbart.

Det var inte många saker, som jag hade att läsa upp, men min åhörarinna syntes nöjd. Hon lovade mig, att också dessa poem skulle så småningom få komma in i Dagny.

»Men jag vill säga er något, fröken Lagerlöf», sa hon. »Det förefaller mig, som vi två skulle vara på något sätt samstämda. Jag förstår er, och jag råkar i stämning. Vad ni skriver väcker ett ovillkorligt genljud hos mig. Det finns en sådan samklang mellan oss, att jag känner mig ur stånd att kritiskt bedöma vad jag hör, och jag vill nästan råda er att inte alltför mycket lita på mitt omdöme. Andra kommer att finna många fel, som jag inte ser. Jag är ingen säker domare, när det gäller er.»

Det var ju en förtjusande bekännelse av en fruktad kritiker. Jag kysste i glädjen hennes hand och försäkrade, att så länge som hon var nöjd med mig, så frågade jag inte efter andras missnöje.

Därmed var dagens audiens slut. Esselde drog sig tillbaka till sin sängkammare för att vila, och jag gav mig åstad på den vanliga vandringen utför Stadsgårdens trappor över till Norr.

Ännu några dagar stannade jag i Stockholm, tillräckligt länge för att jag skulle hinna erfara hela makten av den tjusningskraft, som Esselde kunde utöva.

Om morgnarna i den ljusa salongen språkade vi under flera timmars tid, och det var en fest för själen att få förtroligt utbyta tankar med denna rika och klara intelligens. Jag vågar tro, att hon kände sig i samklang inte bara med min diktning utan också med mig själv. Sjuk och utarbetad, som hon denna tid var, kunde jag märka, att hon var ytterst känslig för den andliga atmosfär, som de människor, vilka besökte henne, förde med sig. Somliga framkallade hennes satiriska och överlägsna sida, andra gjorde henne stel och blyg. Tillsammans med mig var hon hänförande naturlig och förbluffande öppenhjärtig. Jag blev på det angenämaste överraskad av att finna, att författarinnan till så många allvarliga uppsatser i Tidskrift för Hemmet och Dagny var en kvick och skämtsam dam, som med överlägsen humor betraktade både sig själv och sitt livsverk.

Sålunda ska jag aldrig glömma hurusom posten en dag medförde en tidning, vars framsida upptogs av en kolossal tupp i den brokigaste färgprakt.

»Det är väl ett misstag», sa jag. »Eller håller friherrinnan Hönstidningen ?»

»Ja, det gör jag.» Hon nickade flera gånger betydelsefullt. »Den började samtidigt med Dagny, och jag prenumererar på den för att få se vilken av de båda som kommer att leva längst.»

När jag från Fjällgatans höjder kom ner till det vanliga Stockholm och råkade personer, som kände Esselde, brukade de ge mig några varsamma varningar. Alla yttrade sig erkännande om hennes enastående kraft, hennes genialiska uppslag, hennes skapande och styrande förmåga, men de bad mig ta mig i akt, så att hon inte skulle utnyttja mig för kvinnosaken. »Vi var tvungna att göra oss fria», sa de. »Hon tog all vår kraft.»

Andra, som själva hade gjort betydande insatser i kampen för kvinnans frigörelse, klagade över Esseldes lust för ensamstyre och hennes oförmåga att erkänna andras förtjänster. Hon var en född autokrat, ingen annan vilja än hennes fick gälla, ingen annan röst än hennes fick höras.

Jag antog, att varningar och anklagelser troligen var till en viss grad berättigade, men å andra sidan, om den lilla kvinnan där uppe på Söders berg, såsom alla erkände, var den snillrikaste och den mest viljestarka, varför då inte lugnt och ödmjukt ställa sig i hennes tjänst? Varför inte låta henne styra och troget hjälpa henne i stället för att oroa henne med motstånd inom de egna leden? För resten försvann allt detta ur mina tankar, då jag satt uppe i den ljusa salongen och hörde Esselde tala. Hon behärskade mig med trollkraften av sitt geni, och hennes upproriska anhängare syntes mig ganska trångsynta och obetydliga i jämförelse med hennes storskurna personlighet.

Den vänskap, som dessa dagar uppstod mellan oss, blev beståndande, så länge som Sophie Adlersparre fanns kvar i livet, och detta fastän jag under de närmast följande åren beredde henne många missräkningar.

Hon hade alldeles säkert överskattat mina dikter, som knappast var annat än en genklang från allehanda främmande intryck. När de blev tryckta, visade de sig ur stånd att gripa hjärtan och gled obemärkta förbi läsarens ögon. Man kan ju göra ett medgivande och erkänna, att Dagny inte var rätta platsen för en litterär debut. Dit vände man sig för att finna artiklar i samhällsfrågor och inte för att läsa poesi. Men i alla fall, om verserna hade ägt något värde, borde väl någon uppskattande röst ha förnummits. Som det nu var, är jag rädd, att min gamla vän fick höra rätt mycket ogillande av hennes tilltag att uppmuntra en tydligen alltför omogen förmåga.

Men en ovärderlig tjänst hade dock denna episod gjort mig. Den hade fördrivit all tvekan och ovisshet. Jag var åter alldeles besluten att bli författarinna och ingenting annat.

Snart nog kom Esselde att bevisa mig ännu en stor välgärning. Då hon märkte, att mina verser inte alls slog an, började hon på det allvarligaste uppmana mig att skriva prosa. Hon sa mig uppriktigt, att hon ännu beundrade mina sonetter, men att över min övriga lyrik låg något bundet. Den var inte pittoresk, inte nog levande, den var tråkig, med ett ord sagt. Jag borde försöka med den friare prosaformen. Där trodde hon att min begåvning bättre skulle göra sig gällande.

Jag svarade henne, att prosa skrev jag ännu sämre än vers, och visst snarast för att bevisa sanningen i detta påstående författade jag på hösten 1887 min första prosanovell och skickade henne. Den kom snart nog tillbaka från Stockholm med en kritik, som jag minns än i dag. Så här lydde den:

Innehållet — — gudomligt!

Stilen — — avskyvärd!

Dessutom uppmanade hon mig att komma till Stockholm också nästa jul för att omarbeta novellen efter hennes anvisningar.

Denna gång inbjöd hon mig inte att bo hos sig, men mottog mig med samma hjärtlighet som förra året. Och

de stunder, som jag tillbragte hos henne, var som förr rika och givande. Det föreföll mig dock, som om hon själv hade en tid av oro och nedstämdhet. Det var kanske sjuklighet, eller kanske att den växande oppositionen inom kvinnovärlden vållade henne bekymmer. Novellen blev dock omarbetad, så att den vann hennes fulla gillande. En av hennes stilregler har jag behållit i tacksamt minne: »Stryk allt, som inte är roligt eller nödvändigt!»

Om jag inte minns alltför orätt, var det samma år på hösten, som jag blev ombedd att dikta en sonett över Jenny Lind, som då var nyss avliden. Jag skrev en sonett, den var inte till behag. Jag skrev en till, också den blev ogillad. Jag skrev en tredje och en fjärde. Då äntligen förklarade sig Esselde nöjd, och slutet blev, att hon ville ta in dem alla fyra i Dagny. Men jag hade fått känna på vad andra hade varit ute för, då de talade om att friherrinnan kunde pressa dem så, att de kände sig som utkramade svampar.

Sedan hörde jag inte av henne på långa tider, och jag var inte heller så särdeles missbelåten med detta. Jag arbetade nu på fullaste allvar med min Värmlandsbok och ville undvika allt, som störde. Den stil, som skulle göra det möjligt för mig att skriva boken, hade jag ännu inte funnit, men jag samlade material, gjorde karaktärsstudier, planlade de olika kapitlen. På våren 1889 skickade jag Esselde ett Gösta-Berling-kapitel, det, som handlar om julbalen på Borg och som avslutas med att Gösta Berling och Anna Stjärnhök av vargarna jagas in på dygdens väg. Det var ohyggligt långt under denna sin första redaktion, och jag fick det genast tillbaka från Esselde med många lovord och sträng befallning att förkorta det till hälften.

Strykningarna verkställdes, och kapitlet återgick till Stockholm, men nu kom intet svar. I början av sommaren reste jag till Stockholm på ett flickskolemöte, men jag visste inte om jag borde uppsöka Esselde. Hon var kanske alldeles uttröttad på mig och mina försök, eftersom hon inte hade låtit höra av sig.

Mittunder mötet kom ett paket från Esselde med ett manuskript. Men när jag tog fram det ur konvolutet, befanns det, att det inte var mitt, utan hade skickats mig av misstag. Härigenom blev jag tvungen att sätta mig i förbindelse med Esselde och fick nu veta, att hon inte mer fanns kvar i sitt örnarede uppe bland skyarna, utan bodde på Norr som en vanlig simpel dödlig. Jag blev ledsen över förändringen. Våningen vid Tunnelgatan föreföll mig tung och tryckande, de stora italienska målningarna var här ett enda stort mörker. Den ståtliga jungfru Albertina, som hade varit så väl inne i alla redaktionsaffärer, hade också försvunnit.

Jag fick även veta, att Esselde inte mer var Dagnys redaktris, utan hade avstått platsen till fru Kerfstedt. Esselde själv var överförtjust i min novell, men fru Kerfstedt vågade inte införa den. Hon hade funnit den alltför fantastisk. Esselde tvang mig till och med att resa till Tomteboda och förhandla med Amanda Kerfstedt om intagandet, men resan blev resultatlös.

Efter detta försvann Esselde alldeles ur min värld under halvtannat års tid. Men på hösten 1890 vann jag ett pris i en novelltävlan, som var utlyst av tidningen Idun, för fem insända Gösta- Berling-kapitel, och dagen efter att detta hade kungjorts i tidningarna kom brev från Esselde. Det var jubel och glädje. Så hade hon då äntligen fått rätt! De förhoppningar, som hon så länge hade hyst om min framtid, skulle komma att gå i uppfyllelse.

På nyåret 1891 reste jag till Stockholm för att råka Iduns redaktör och säga honom, att det prisbelönta arbetet endast utgjorde en liten del av en stor bok, som jag höll på att utarbeta, och för att fråga honom om han möjligen skulle vilja bli dess utgivare. Detta förslag omfattade han med stor iver. Mitt hemliga hopp hade nog varit, att han skulle erbjuda mig så stort förskott, att jag kunde ta ett års tjänstledighet och göra boken färdig, men han tycktes inte villig att göra några utfästelser i den vägen.

Någon dag senare vandrade jag ner till Tunnelgatan med en hög manuskript under armen. Jag fann Esselde rätt åldrad till utseendet, men mycket lycklig över min seger. Det gladde mig att erfara, att hon under det sista året hade fått en trogen vän och hjälpare i fröken Matilda Silow, som delade hennes hem och som sa

mig, att hon hade beslutat att ägna sitt liv åt att bringa Esseldes genialiska uppslag till verkställighet.

Jag tillbringade en synnerligen njutningsrik kväll hos dessa båda. Jag läste högt ur mitt manuskript, och såsom alltid var Esselde en underbar åhörare. Hon var tillfredsställd. Jag märkte snart, att vad jag läste vida överträffade allt, vad hon hade väntat sig. Fröken Silow däremot var mera återhållsam i sitt beröm. Hon föreföll snarare förvånad och skrämd än egentligen road.

När jag nu efteråt tänker på den utomordentliga sympati, som Esselde från första stund skänkte mitt arbete, har det fallit mig in, att hon, som i sin ungdom hade upplevat några av den romantiska riktningens »solskensstunder» troligen hade större förutsättningar för att förstå min bok än människor av min egen generation, som hade insupit en mera realistisk litterär smak ända från barndomen. Hon skulle säkert ha kunnat lyssna natten i ända, om inte fröken Silow hade gjort sig till sunda förnuftets talesman och tvingat henne att gå till sängs i rättan tid som ett snällt barn.

Esselde hade emellertid bestämt, att jag skulle komma igen nästa dag och fortsätta läsningen. När jag infann mig på utsatt tid, var hon ensam. Jag frågade efter fröken Silow, men friherrinnan bara ryckte på axlarna. »Jag har skickat bort henne», sa hon. »Hon gjorde anmärkningar.»

Den stackars fröken Silow hade alltså inte varit tillräckligt förtjust.

Vi satt där sedan, vi två ensamma, och fördjupade oss i forna tiders spökerier och kärlekshistorier. Esselde för sin del gjorde inga anmärkningar. Hon levde med helt och fullt. Jag vill nästan tro, att hon ur fantasi och erfarenhet så fullständigade min skildring, att hon förstod den på ett rikare och mer ingående sätt än jag själv.

När jag inte hade något mer att läsa upp, frågade hon mig när boken kunde bli färdig, varpå jag svarade, att det troligen komme att dröja ett par år, då jag svårligen finge tid att skriva den annat än på mellanterminerna.

Sedan bjöd jag henne farväl för denna gång. Nästa dag vid middagstiden skulle jag resa söder ut för att fortsätta skolarbetet.

Men tidigt nästa morgon blev jag kallad till Esselde. Hon låg ännu till sängs, när jag kom. Hon hade inte kunnat sova, hade legat och tänkt på mig och min historia hela natten.

»Du måste skriva färdig din bok nu, då du är i gång», sa hon. »Försök att skaffa dig en vikarie, så att du kan få tjänstledighet, så ska jag skaffa pengar.»

För tredje gången ingrep hon alltså avgörande och välsignelserikt i mitt liv. Jag lydde hennes råd, tjänstledighet blev beviljad, och i slutet av augusti var boken färdig.

Hon följde dess utveckling med det mest levande intresse. Hon skrev råd och förmaningar, och till sist, i slutet av sommaren, satt hon tåligt och hängivet och lyssnade till det färdiga arbetet.

När sagan kom ut i bokhandeln vid jultiden, fick den ju inte det mottagande, som vi hade hoppats på, men jag märkte aldrig, att hennes glädje över den minskades. Hon tröstade och uppmuntrade mig och gjorde på allt sätt min sak till sin egen.

Under de år, som följde, råkades vi mera sällan, men hennes intresse och moderliga omvårdnad följde mig oförminskade. År 1895, då Fredrika- Bremer-Förbundet firade 10-års-jubileum, kom jag på hennes kallelse till Stockholm. Jag fann henne sjuk och så svag, att hon inte kunde övervara själva jubileumsfesten. Men som hennes hälsa hade varit vacklande sedan lång tid tillbaka, föll det mig inte in, att jag då såg henne för

sista gången.

Så blev dock förhållandet. Innan jag återkom till Stockholm, var hon död.

Ett välvilligt öde hade fört mig till henne under mina svåraste år, då jag långsamt och mödosamt utbildade mig för konstnärligt skapande. För författare finns inga skolor eller akademier, de har att hämta sin undervisning från livet självt, men just därför var hennes sympati, hennes vägledning och hennes uppmuntran av ofantligt värde för mig. Jag hade litet nog att ge henne i ersättning, endast min trogna och varma tillgivenhet och den beundran, som ännu i dag fyller mitt hjärta vid minnet av denna min stora och goda välgörarinna.

I JÄTTENS FOTSPÅR.

Fredrika Bremer, vilken, som vi alla vet, inte bara var en ivrig resenär utan också sökte att göra en grundlig bekantskap med människor och förhållanden i de länder, som hon genomströvade, hemkom år 1849 från en resa i Förenta staterna. Där ute torde man ha fäst hennes uppmärksamhet på den skotske historikern och filosofen Thomas Carlyle, vars böcker hade mottagits med stor uppmärksamhet i hela den anglosachsiska världen, och i den packning, som hon hemförde, befann sig också en av hans skrifter, en essäsamling med titel *Heroes, hero-worship and the heroic in history*.

Vilka öden boken hade under mellantiden är obekant för den, som skriver dessa rader, men i början av åttitalet, då jag genomgick lärarinneseminariet i Stockholm, befann den sig i seminariets bibliotek, och Fredrika Bremers namn på bokens första blad synes ju vittna om att hon själv hade skänkt boken till denna läroanstalt, som hade tillkommit genom hennes initiativ och där så många unga kvinnor beredde sig att föra hennes idéer ut i livet.

Thomas Carlyle hade levat kvar ända till 1881, men han var dock ännu ganska okänd i Sverige. Ingen svensk översättning av hans arbeten hade ännu utkommit, och Fredrika Bremers bok stod i biblioteket obemärkt och oläst. Vid slutet av vårterminen 1884 hände sig dock, att jag råkade låna den för att jämte många andra böcker användas till ferielektyr hemma på landet. Till min stora skam måste jag erkänna, att såväl författarens namn som bokens innehåll var mig fullkomligt obekanta och att jag hade lånat den, därför att titeln *Hjältar, hjältedyrkan och det hjältelika i historien* lät mig hoppas, att jag här skulle finna ett engelskt motstycke till våra nordiska hjältesagor.

Jag minns ännu mycket väl hur jag en regnvädersdag kröp upp i den breda, röda soffan i flickrummet på Mårbacka för att läsa boken. Vid första ögonkastet fann jag, att bokens hjältar var historiska personligheter, sådana som Cromwell, Luther, Napoleon, och att det här var fråga om verklighet, inte om saga eller myt. De första raderna föreföll mig nästan obegripliga, så olika var de mot allt, som jag dittills hade läst. Men snart uppväcktes mitt stora intresse och en beundran, vari blandade sig den allra största glädje. Till sist kände jag mig så upplyftad, att jag hade velat ropa högt av hänryckning, jag hade velat skynda ut på vägar och stigar för att berätta alla människor vilken kostelig skatt jag hade funnit.

Alltmedan jag läste, hade jag nämligen erfarit något mycket märkvärdigt. Jag själv hade ju sedan många år tillbaka försökt utbilda mig till författare, men jag trodde mig kallad till poet, och allt, vad jag dittills hade skrivit, hade varit i bunden form. Idén att berätta de gamla Värmlandskavaljerernas saga hade jag redan undfått, men jag tänkte mig den alltid utförd i rim och meter. På prosa hade jag knappast författat annat än svenska stilar, men som dessa regelbundet inbragte mig beröm för innehållet, men bittert klander för formgivningen, bidrog detta att befästa min tro, att jag hörde hemma på poesiens område.

Av prosaförfattare fanns det naturligtvis en mångfald, som jag beundrade och älskade fullt så mycket som skalderna. Jag hade under min uppväxttid gjort bekantskap med sådana prosastilens mästare som Dickens

och Thackeray, Daudet och Flaubert, Ibsen och Björnson, Lie och Kielland, Turgenjev och Tolstoj, H. C. Andersen och J. P. Jacobsen, för att endast nämna några få. Men ingen av dessa hade utövat samma verkan på mig som nu Carlyle.

Här, vid läsningen av dessa passionerade sidor, av dessa satser, som utslungades med vulkanisk kraft, av detta bildspråk, hämtat från världens fyra hörn, av dessa uttalanden, myndiga och hotfulla som hos bibelns profeter, erfor jag en besynnerlig känsla av att inom mig äga något besläktat. En förmåga, som hade slumrat i det omedvetna, väcktes till liv, och jag hade en tydlig förnimmelse av att sådan prosa skulle också jag kunna skriva.

Detta låter törhända mycket anspråksfullt, men man får komma ihåg, att jag ingenting visste om Carlyles storhet. Jag kände inte till om hans stil beundrades eller om den klandrades såsom varande bisarr och egendomlig. Vad jag erfor var samma glädje, som den skulle känna, som hör en fiolspelare traktera ett utmärkt instrument och därvid kommer att erinra sig, att han själv äger en fiol, som skulle kunna klinga med samma välljud.

Dessutom var det för mig tills vidare endast fråga om Carlyle som stilist, inte om den store samhällsfilosofen. Det var inte min sak att framhålla geniernas roll i världshistorien, att lära människorna att med vördnad och lydnad ansluta sig till »mannen som kan», till det genomskådande snillet, som skiljer lögn från sanning, till ledaren, hjälten. Jag läste om detta med beundran och glatt instämmande, men det var inte tänkaren, utan skriftställaren, som mest grep mig.

Att kunna skriva så rakt ur hjärtat, att kunna umgås med läsaren så fritt och ogenerat, att kunna ge uttryck åt hat och hån, kärlek och visdom i ett fantasifullt skimrande språk, det var det, som var det kostliga.

Hela den sommaren läste jag Carlyles bok, och på hösten, då jag återvände till seminariet, gladde jag mig åt att få tala om den med mina kamrater. Ett par av dem visste redan, att Carlyle var en av Englands största författare, men ingen hade läst honom. Jag gick så långt i försakelse, att jag lämnade igen boken till biblioteket, för att vem som ville måtte kunna låna den, men jag märkte inte, att den hos någon uppväckte samma stormande entusiasm som hos mig.

Detta var ju ganska nedslående, men snart inträffade något än värre. På den tiden var det bruk, att seminaristerna i högsta avdelningen skrev ett slags provkria. Ämnet fick man själv välja, och uppsatserna tilläts vara betydligt längre än de vanliga. Jag valde att skriva om Cromwell, sådan han skildrades av Carlyle i Hjältar och hjältedyrkan. Härvid gjorde jag mitt första försök att skriva Carlylesk prosa. Behöver jag säga, att resultatet blev högst olyckligt och vållade vår modersmålslärare allvarliga bekymmer?

Därmed var det slut med det Carlyleska inflytandet för den gången.

Så gick åren. Jag lämnade seminariet och blev lärarinna i Landskrona. Där upptäckte jag en dag på boklådans disk *Franska revolutionens historia* av Thomas Carlyle i svensk översättning. Jag bläddrade i boken, såg ögonblickligen, att det var en äkta Carlyle, och köpte den genast.

Återigen hade jag en bok av den store mästaren i min hand. Återigen erfor jag vid läsningen beundran och hänförelse, återigen kände jag, att sådan prosa skulle också jag kunna skriva, men nu tänkte jag inte ens på att försöka. Jag skrev vers alltjämt. Jag höll nu på att utarbeta mina kavaljershistorier till ett versdrama. Jag såg redan kavaljererna levande för mig, många av deras äventyr låg sedan år tillbaka färdiga i mitt inre, men nedskrivandet gick ytterligt trögt.

Om några år tillkom emellertid ett par omständigheter, som hjälpte mig på väg. Den ena var, att friherrinnan Sophie Adlersparre (Esselde), som livligt intresserade sig för mig, rådde mig att överge den bundna formen.

Den andra var försäljningen av min fädernegård, som vållade mig stor sorg och framtvang en stark önskan att i dikten förhärliga hemtrakten, dess natur och minnen.

Såsom jag redan har skildrat det i En saga om en saga, beslöt jag mig för att skriva starkt personligt, med alla mina drömmar och dårskaper, fastän jag därmed trodde mig böra uppge allt hopp om att min bok skulle finna läsare. Efter detta kom det verkligen en dag, då pennan började flyga över papperet, och ett långt kapitel blev färdigt på ett par timmar. Med samma lätthet nedskrev jag under de följande dagarna flera av de i tankarna redan färdigdiktade kapitlen.

Men vad jag på den tiden kallade att skriva min egen personliga stil, det var att efter Carlyles föredöme djärvt följa fantasiens ingivelser. Den frändskap jag kände med honom var så stor, att jag aldrig tyckte mig skriva så rakt ur hjärtat, som då jag gick i hans fotspår. Jag visste, att jag hade lånat eld från honom, men sedan lågan var tänd, föreföll det mig själv, att det var eget bränsle, som höll den vid liv.

När Gösta Berlings saga kom ut från trycket, var jag fullt medveten om hur mycken hjälp jag hade mottagit av den snillrike skotske filosofen, och för alla, som intresserade sig för boken, liksom för de litteraturanmälare, med vilka jag så småningom kom i beröring, brukade jag omnämna den tacksamhetsskuld, vari jag stod till honom. Men jag tyckte mig märka, att mina uppgifter mottogs med en viss misstro, ja, nästan ansågs som ett självbedrägeri. Alla var övertygade, att det var C. J. L. Almquists skrifter, som hade inspirerat såväl stilen som ämnesvalet i Gösta Berlings saga.

Nu hade det, egendomligt nog, i mitt hem funnits endast en Almquistbok, och det en mycket klen sådan, romanen *Herrarne på Ekolsund*. Den hade jag naturligtvis läst, och den hade allt dittills betagit mig lusten att vidare fördjupa mig i Almquists författarskap. Något inflytande från honom kunde alltså inte gärna ifrågakomma, men härom tror jag inte att jag lyckades övertyga någon enda av den tidens litteraturhistoriker. Tre av dem, Brandes, Levertin och Warburg, har visserligen omnämnt Carlyle som min förebild, men helt flyktigt och endast på grund av att jag själv för dem hade påpekat förhållandet.

Nu på sista tiden har verkligen en litteraturhistoriker, Fredrik Böök[1], insett, att jag stod under Carlyles inflytande vid författandet av Gösta Berlings saga, och han har även med en viss förvåning anmärkt, att jag själv aldrig offentligt har erkänt min tacksamhetsskuld.

Det är mycket möjligt, att härvid föreligger en uraktlåtenhet å min sida, men om professor Böök hade varit med på 1890-talet, skulle han kanske inte undra på att jag tröttnade att upprepa en sanning, som inte fann någon tilltro, ja, som kanske till och med räknades som en förhävelse. I själva verket är jag honom mycket tacksam, ty det är först nu, efter hans kritiska utredning, som jag med någon utsikt att bli tagen på orden kan erkänna mig vara en ringa lärjunge av den store mästare, som varit en av uppbyggarna av Storbritanniens sedliga styrka och en vägledare för dess yppersta andar.

DEN ÖPPNADE DÖRREN.
Ett Brandes-minne.

Det var år 1893 i början av januari. I slutet av föregående år hade Gösta Berlings saga utkommit i Danmark på Gyldendalske Boghandels förlag, översatt av den kända skolpedagogen fröken Ida Falbe-Hansen. I Sverige hade den givits ut redan år 1891, men dess mottagande där hade mycket illa motsvarat mina förväntningar. Återstod att se vilket öde boken skulle röna i Danmark.

Fröken Falbe-Hansen var styrelsemedlem i den då i raskt uppsving varande Kvindelig Læseforening i Köpenhamn, och genom henne hade jag fått göra bekantskap med föreningens föreståndarinna, fröken Sophie Alberti. Båda dessa fint bildade och litteraturintresserade damer hade blivit mina varma vänner. De trodde på min bok och önskade livligt, att den skulle vinna framgång i deras land.

Själv var jag vid den tiden anställd som lärarinna i Landskrona, och jag hade ämnat stanna kvar i mitt lilla hem där under jullovet för att syssla med författarskap. Men redan på juldagen fick jag mottaga brev från fröken Alberti, däri hon inbjöd mig att tillbringa några veckor i Köpenhamn hos henne och hennes mor. Hon tillade, att det säkert skulle intressera mig att med egna ögon se hur den kort förut utkomna Gösta Berlings saga skulle bli mottagen i Köpenhamn.

Det ena som det andra var mycket lockande, och jag tvekade inte att antaga bjudningen. Endast halvannan timmes ångbåtsresa skilde Landskrona från Köpenhamn, och snart var jag installerad i det präktiga Albertiska hemmet vid Ny Vestergade. Där tillbringade jag några mycket angenäma veckor, ehuru jag måste säga, att nöjet av att erfara huruledes Gösta Berling mottogs i Danmark var ganska blandat.

I Sverige hade boken åtminstone väckt strid och uppståndelse, i Danmark tycktes den inte alls komma att uppmärksammas. Vid ett besök hos min förläggare, etatsråd Hegel, fick jag veta, att avsättningen i bokhandeln dittills hade varit minimal, och jag märkte även på annat sätt, att boken inte hade trängt igenom till den danska publiken.

Om förmiddagarna brukade jag vanligen göra fröken Alberti sällskap till Kvindelig Læseforening. Den hade inte då som nu ett stort eget hus, men var inrymd i en synnerligen hemtrevlig lokal vid Amagertorv. Jag slog mig ner i det stora, ombonade läsrummet för att studera nyutkommen dansk litteratur, medan min värdinna skötte sina föreståndarinneplikter. På en av läsrummets hyllor hade jag upptäckt tre exemplar av Gösta Berlings saga, och naturligtvis kastade jag alltemellanåt en blick åt det hållet för att se om de skulle bli lästa. Men det var fåfäng möda. Andra böcker plockades ner från hyllorna och lästes, men inte dessa. På sin höjd hände det, att någon tog ett exemplar, slog upp titelbladet, skakade på huvudet vid anblicken av det okända författarnamnet och satte boken tillbaka på dess plats.

Såväl Sophie Alberti som Ida Falbe-Hansen ägnade sig den julen åt ivrig litterär propaganda. De inbjöd vid flera tillfällen litterärt intresserade personer till sina hem, för att jag skulle få göra deras bekantskap. På detta sätt lärde jag känna många framstående och sympatiska människor, men den stackars Gösta Berling kvarlåg lika ouppmärksammad som förut i boklådor och lånebibliotek.

En gång hoppades jag, att det skulle klarna. I Nationaltidende, och jag vill minnas även i en annan stor Köpenhamnstidning, förekom en morgon långa, välskrivna och välvilliga anmälningar av min bok. När jag fram på förmiddagen kom upp i Kvindelig Læseforening, fann jag, att det ena av de tre exemplaren hade försvunnit. Det förblev borta under en hel kvart, men efter den tidens förlopp kom en dam gående och ställde upp det på hyllan bredvid de båda andra. Där förblev det sedan orubbat under hela förmiddagen.

Jag kunde inte undgå att märka, att mina båda beskyddarinnor började misströsta. Det var som att försöka öppna en dörr med en oriktig nyckel. Alla deras bemödanden förblev fåfänga. Båda två började var på sitt håll framkasta, att jag borde vända mig till Georg Brandes och söka förmå honom att intressera sig för min bok. De trodde, att detta var enda möjligheten. Den danska allmänheten var van att betrakta honom såsom utslagsgivande i litterära frågor. Man tillät sig knappast att läsa, än mindre att gilla, en bok, som inte han hade rekommenderat.

Jag kan inte beskriva vilken förskräckelse dessa antydningar väckte hos mig. Den store litteraturhistorikerns verk voro mig välbekanta, jag hade läst och studerat dem med den största beundran, men just detta var anledningen till min rädsla. Att komma och framlägga ett sådant arbete som Gösta Berlings saga med dess ofullkomligheter och oformligheter inför en världsberömd kritiker tycktes mig vara att utmana ödet. Han skulle komma att ge den dödsstöten.

Och inte nog med detta. Jag hade alls ingen lust att gå upp till Georg Brandes lika litet som till någon annan litteraturkritiker och tigga om beskydd för min bok. Det var inte rent spel. Boken skulle verka genom sin

egen makt. Förlaget hade naturligtvis skickat upp boken till honom. I sinom tid komme han väl att läsa den och kanske också att skriva om den, men jag ville inte inverka på honom.

Mina vänner var inga dåliga diplomater, och när jag framlade dessa synpunkter, så ändrade de taktik. Ja, de fasthöll ju vid detta, att ett gynnsamt yttrande av Brandes i hög grad skulle hjälpa min bok, men detta var kanske ändå inte av så stor betydelse. De ville tro, att Gösta Berling skulle leta sig fram till den läsande allmänheten även dessförutan. Men de bad mig besinna, att Georg Brandes var den främste domare i litterära frågor, som fanns i Norden, ja, kanske till och med i hela Europa. Om jag ämnade fortsätta på författarbanan, så vore det ju för mig själv av högsta vikt att få höra hans omdöme om mitt förstlingsarbete. Det hade ju i Sverige fått ett mycket växlande mottagande. Vore det inte skäl i att jag, då jag nu befann mig i samma stad som den store litteraturkännaren, uppsökte honom, såsom man uppsöker en läkare, då ens hälsa är vacklande, inte för att anhålla om en reklamartikel, utan för att få veta hans mening om min begåvning. Jag behövde inte frukta för att han skulle säga mig annat, än vad han höll för rätt och sant. Men naturligtvis var utgången mer än oviss, och de kunde inte veta om jag vågade utsätta mig för ett nedslående svar.

Om jag vågade? Jo, det gjorde jag naturligtvis. Det blev en hederssak för mig att visa, att jag hade tillräcklig tro på mig själv för att ta risken, och jag skrev i all hast en biljett till Brandes för att fråga om han kunde ta emot mig någon av de närmaste dagarna. Jag hade nyligen debuterat med en bok, som jag samtidigt översände, och det skulle vara av största betydelse för mig att få höra hans omdöme om densamma.

En dag, nej, kanske två dagar efter att jag hade tagit detta steg, hördes en kraftig ringning på tamburklockan hos Albertis, och jungfrun kom in till mig med ett kort, på vilket jag till min häpnad och glädje läste namnet Georg Brandes.

Jag förstod, att det var ett gott tecken, att den fruktade själv hade kommit till mig i stället för att invänta mitt besök, och jag misstog mig inte. Doktor Brandes sade mig genast, att boken intresserade honom. Han hade ännu inte läst den till slut, men om fortsättningen något så när gick upp mot början, så komme han troligen att skriva om den. Nu ville han se vad jag var för slags människa.

Han ägnade också några minuter åt att hålla ett litet förhör med mig, tog reda på mina levnadsomständigheter, frågade vad jag hade skrivit förut, varifrån jag hade skaffat mig min litterära stil samt annat i den vägen. Men snart kom vi in på att tala om den tidens förnämsta skriftställare. Han kände ju alla, jag så gott som ingen. I väl en timmes tid satt han kvar, resonerande och berättande, och gjorde sig ett nöje av att roa, undervisa och även något litet chockera mig.

Jag vill gärna minnas Georg Brandes sådan han var, då jag träffade honom första gången. Han var mycket lik de porträtt, som man såg i alla boklådsfönster, men de gjorde honom inte full rättvisa. Det fanns ett liv, en spelande rörlighet i uttrycket, som fängslade och intog. Den svarta hårbusken, som visade de första gråa stänken, reste sig präktig över den av ett par djupa rynkor fårade pannan. Gestalten var väl snarast liten, men utmärkt väl proportionerad, lätt, smidig och förunderligt levande, så att den följde med i allt, vad han sade. Rösten ljöd i förstone litet gammal och torr. Men detta var ett intryck, som man snart glömde. Den fick klang och kraft under samtalets gång. Den var som en våd av skiftande grått siden, ur vilken en mångfald av färger kan frambryta, då den kommer i rätt belysning.

Det fanns intet nedlåtande eller beskyddande i hans sätt. Överlägsenheten i vetande, i erfarenhet, i skarpsinne gjorde sig märkbar utan några höga later. Att han själv visste om det intryck han gjorde, förrådde han ibland helt öppet. Vi talade till exempel om en dansk författare, som jag hade hört omtalas som en mycket underhållande sällskapsmänniska. »Jag har aldrig märkt det», sade då Brandes. »Men ni förstår, fröken Lagerlöf, att i sällskap med mig blir människorna inte riktigt sig själva. De blir blyga och konstlade.

Jag har svårt att få se dem från deras bästa sida.»

Det var verkligen något av en läkare hos honom. Han talade mest själv, men det var, för att jag skulle känna mig lugn och glömma bort blygheten, så att han skulle kunna ställa diagnos. Inte en tanke på att han ville väcka min beundran. Han var den dagen endast litteraturkännaren, som önskade undersöka om denna nya uppenbarelse inom hans område skulle kunna bli till något gagn, om den var värd uppmuntran, om den var något, som man borde skydda, eller om den kanske tvärtom borde slås ner och förintas i sin första början.

Han var mycket god också. Från hela det mötet minns jag intet annat än förstående och godhet, samma slag av godhet, som det gör en så lycklig att möta hos en stor läkare.

Ett par dagar efteråt stod verkligen en anmälan av Gösta Berlings saga, undertecknad G. B., att läsa i Politiken. Den var rätt kort, och den var inte enbart berömmande, långt ifrån. Men klandret spelade ingen roll efter vad det sedan visade sig.

När jag den dagen kom upp i Kvindelig Læseforening, fanns intet av de tre exemplaren kvar på hyllorna. Vid middagsmålet berättade mig min värdinna, att boken hade blivit ivrigt efterfrågad även på låneavdelningen. Man hade inte på långa vägar kunnat tillfredsställa alla abonnenter.

Det var det första tecknet till omslaget.

Kvindelig Læseforening brukade inte endast låna ut böcker, utan den föranstaltade också underhållningsaftnar med föreläsningar och sällskapligt samkväm. En sådan sammankomst var planerad samma dag, som Brandes-artikeln hade stått i tidningen, och meningen var, att jag därvid skulle läsa upp en nyskriven novell.

Då jag infann mig på kvällen, överraskades jag av att finna ingång och trappa så uppfyllda av tillströmmande publik, att jag hade svårt att tränga mig fram. Föreläsningssalen var redan packad, överfull. Ingen kunde väl vänta sig något vidare nöje av min uppläsning, men jag förstod, att man ville *se* den, som Brandes hade skrivit om. De få orden, som han hade skrivit om mig, gjorde i alla fall hela kvällen till en triumf. Jag fick applåder och blommor. Vid samkvämet höll man tal för mig. En överspänd gammal dam liknade till och med min saga vid Iliaden. Det var ett fullständigt under.

Julferierna närmade sig sitt slut. Jag hade endast ett par dagar kvar att stanna i Köpenhamn, men dessa dagar voro rika på de gladaste överraskningar. Vem helst jag råkade började genast tala vid mig om min bok. Nu hade alla på en gång läst den och blivit hänförda, ja, några hade läst den två gånger. Några hade blivit så fängslade av den, att de inte hade kunnat lägga den ifrån sig, utan hade läst en hel natt.

Jag kände mig mycket lycklig, men på samma gång häpen, förvirrad. Jag hade aldrig drömt om att någon kunde sitta inne med sådan makt över sina likar som Georg Brandes. Det tycktes, som om varenda människa i Köpenhamn vore inställd på att tycka som han, tänka som han. Men vad komme de väl att säga om boken, när den andliga suggestionen inte längre verkade?

Det Brandeska handtaget öppnade emellertid framgångens dörr för mig inte bara i Danmark. Det återverkade också på min ställning i Sverige, och det förskaffade mig min första tyska översättare. Skillnaden mellan tiden före och efter var i alla fall så tydlig, att jag alltid måste betrakta Georg Brandes såsom en av de förnämsta befrämjarna av min bana, och jag känner mig till honom stå i en tacksamhetsskuld, som jag aldrig skall kunna avbörda mig.

LILJECRONAS SISTA KONSERT.

Av alla människor, som jag har råkat, har ingen haft en sådan förmåga att läsa mina tankar som min gamla

mor. Under de sista tjugutre åren av hennes liv, då hon delade mitt hem först i Landskrona, sedan i Falun och slutligen på Mårbacka, överraskade hon mig mångfaldiga gånger med att säga saker, som förrådde, att hon visste vad jag gick och tänkte på. Men på den tiden sökte jag alltid finna en eller annan naturlig förklaring till dessa små tilldragelser och fäste ingen vidare vikt vid dem.

Jag kan dock ge ett litet exempel på den tankeöverföring, som ägde rum mellan min mor och mig. Vi var långt skilda åt vid detta tillfälle, och därför har saken synts mig så märklig, att jag har bevarat den i minnet.

År 1895 sade jag upp min plats vid Landskrona flickskola och var alltså fri att bosätta mig, var jag behagade. Jag stannade emellertid kvar ett par år i den vackra staden vid Sundet, dels därför att jag trivdes där mycket väl, och dels därför att jag inte visste var annars jag borde slå mig ner.

Under våren 1897 hade min mor emellertid rest på besök till min syster, som nu bodde i Falun, där hennes man var anställd vid Stora Kopparbergs bergslag. Jag gick ensam kvar i Landskrona, och en eftermiddag hände det, att jag helt tvärt började tänka på att jag borde flytta till Falun. Där hade jag min syster och svåger och deras barn. Det var det enklaste och naturligaste, att jag bosatte mig i närheten av dessa mina anhöriga. Det skulle bli gott inte bara för mig utan framför allt för min mor.

Jag övervägde skälen för och emot både länge och väl, men innan dagen var till ända, var mitt beslut fattat, och redan samma kväll satte jag mig ner och skrev till min mor för att framställa mitt förslag.

Detta allt var visst inte något anmärkningsvärt, men vad som var underligt, det var, att jag fick brev från min mor i Falun två dar efteråt. Mitt eget brev hade ännu inte hunnit dit, när hennes skrevs.

Min mors brev började så här: »Vi ha suttit i dag, Gerda och jag, och talat om att det vore bra roligt, om du ville flytta hit till Falun»...

Hon fortsatte sedan sida efter sida att söka övertyga mig om att jag inte kunde göra bättre än att flytta till denna stad.

Jag kunde räkna ut av brevets datum, att tanken på att flytta till Falun hade vaknat hos mig samma dag, som min mor och min syster hade suttit där uppe och talat om saken, och att våra brev hade skrivits samma kväll.

Naturligtvis kan det ha varit ett helt vanligt sammanträffande, men man måste dock medge, att det var ganska underligt med de samtidigt väckta tankarna och de två samtidiga breven.

Se här ännu ett exempel!

Det var långt efteråt, på hösten 1911, då vi redan voro flyttade till Mårbacka.

Min mor var då åttiofyra år gammal, alldeles frisk, men naturligtvis voro både kropps- och själskrafter i tydligt avtagande. Jag höll den där hösten på att avsluta en roman, som fick titeln Liljecronas hem, men att meddela henne bokens innehåll förbjöd sig själv. Det skulle ha varit alldeles för ansträngande för henne att följa med en så lång framställning.

Att jag arbetade dag och natt för att få boken färdig denna samma höst, hade hon emellertid klart för sig. Var morgon frågade hon mycket deltagande om jag snart vore färdig och beklagade mig, som nödgades leva i sådan brådska.

En eftermiddag hade jag emellertid hunnit fram till slutet. Jag hade beskrivit hur Liljecrona, den store fiolspelaren, hade stått utanför sin älskades fönster och i mäktig inspiration spelat om sin kärlek och sin förtvivlan.

Strax efter att jag hade kastat pennan ifrån mig, gick jag in till min mor. »Jag ska tala om för mamma, att boken är färdig», tänkte jag. »Det kommer att glädja henne.»

Hon blev också glad över nyheten och lyckönskade mig, men jag märkte, att hon var litet frånvarande. Hennes tankar sysslade med något annat.

»Det är så roligt i afton», sade hon. »Det har stått en spelman här utanför fönstret och spelat så utmärkt vackert.»

Hon såg verkligen helt upplivad ut, hade en smula färg på kinderna och liv i blicken.

»Har här varit en spelman?» frågade jag.

»Ja visst», sade hon, liksom förvånad över att jag inte hade hört honom. »Han spelade fiol. Vet du, att det var riktigt vackert.»

Jag blev obeskrivligt förvånad och skyndade från henne för att fråga husfolket om någon kringvandrande musikant hade besökt gården denna eftermiddag. Men nej! Ingen hade varit där, ingen hade spelat en ton. Det var bara något, som gamla frun hade inbillat sig.

Hade hon slumrat in och drömt i sin stol, eller var det spelmannen i min bok, den store violinisten Liljecrona, som hade smugit sig in i hennes hjärna och på så sätt för sista gången kommit att hålla konsert utanför sitt gamla Lövdala?

RIDSPÖET.

En Geijersk släkthistoria, upptecknad av Selma Lagerlöf.

På den tiden, då min faster, Nana Lagerlöf, hon, som sedan blev prostinna i Karlskoga, kunde ha varit en sexton år gammal, rådde en stor bedrövelse i hennes hem på Mårbacka, därför att de närmaste och käraste grannarna, kapten Wästfelts på Angersby, skulle flytta från orten för att bosätta sig i Karlstad.

Ack, man kunde ju visst inte förneka, att man även på Mårbacka mången gång hade skrattat åt dessa Wästfeltar, åt deras besynnerliga hushållning, åt kaptenskans romanläsning, åt de unga fröknarnas nöjeslystnad. Ibland hade man till och med varit otålig över att de ständigt sände bud till Mårbacka för att låna sådana små nödvändighetsvaror, som borde finnas i den torftigaste stuga. Men nu, då de skulle fara sin väg, var allt detta glömt. Nu mindes man endast trevnaden och hjärtevärmen i deras hem och det mod och den förnöjsamhet, som de hade visat under sin stora fattigdom. Man påminde sig de söta små verser, som kaptenskan brukade bifoga, då hon sände sin dräng att låna en kastrull eller en knippa lök, och man sörjde över att inte mer besväras av dylika uppdrag. Det kändes till och med som en saknad, att man aldrig mer skulle få se deras gamla Disa, som var så lätt att känna igen, därför att den oupphörligen slängde tungan ut ur munnen, då den kom travande. Disa hade inte varit någon skönhet, det där slängandet med tungan hade varit en outhärdlig ovana, men vilken glädje hade det inte varit för den, som satt vid kökskammarfönstret på Mårbacka, upptagen av den eviga linnesömmen, att se Disa ila utför allén med en fullastad släde efter sig! Hur brått hade man inte haft att kasta undan arbetet och skynda ut på förstubron, leende vid tanken på de roliga timmar, som nu vore att vänta!

Då själva flyttningsdagen kom, hade Nana Lagerlöf fått följa med föräldrarna till Angersby. Som det gällde inte bara att säga ett sista farväl utan också att hjälpa till med inpackningen, hade de gett sig av i god tid på förmiddagen, och detta hade verkligen varit lyckligt, ty vid framkomsten hade de funnit allt i den gruvligaste villervalla. Hela gårdsplanen hade varit uppfylld av vådligt upptornade packlass och halvfyllda lårar. Kaptenskan, ännu i negligé, hade med tårade ögon betraktat spillrorna av en dyrbar kinesisk vas, som hade tappats under utbärningen, hennes snart åttioåriga mor, fru Lotta Uggla, född Geijer, satt skakande och

darrande på en utburen köksstol, medan de unga fröknarna gapskrattande försökte att kring divanbordets smala ben linda några styva halmflätor, som oupphörligen lossnade.

Då Mårbackaborna kommo till platsen, gåvo de sig ögonblickligen in i arbetet för att åstadkomma en smula ordning. Regementsskrivar Lagerlöf tog hand om inlastningen. Fru Lagerlöf packade ner porslin och spikade igen lårar, även lilla Nana fick något att ombesörja. Åt henne anförtrodde man att ta vård om gamla hennes nåd, fru Uggla, så att alla de andra skulle få ägna sig åt det brådskande arbetet.

Fru Lotta Uggla var en lång, blek och bräcklig gammal dam. Hennes huvud och hennes händer brukade alltid skaka, men aldrig så mycket som i dag, då hon hade blivit uppskrämd av att föras ner från sitt rum, där hon eljest ständigt vistades. Den unga flickan hade verkligen inte sett mycket av henne före denna dag. Då hon och hennes systrar hade besökt Angersby, hade de visserligen alltid förts in till den gamla nåden för att hälsa på henne, där hon satt i sin stol, sysselsatt med något slags stickning. De hade nigit för henne och hälsat från söta far och söta mor, men sedan hade de fått dra sig tillbaka.

Nu hade den gamla inte mer någon stickning mellan händerna. I stället höll hon dem så hårt hon någonsin förmådde knutna kring ett smalt ridspö med en liten knapp av silver. Men som det var nästan omöjligt för henne att hålla händerna stilla, gled ridspöet gång på gång mellan de maktlösa fingrarna ner på marken. Så snart som detta inträffade, skulle den unga flickan med största hast lyfta upp spöet och trycka det tillbaka i den gamlas hand, så att hon inte ett ögonblick skulle behöva sakna det.

Det där var verkligen allt, vad hon hade att göra under en hel lång dag. Hon försökte att börja ett samtal med den gamla frun, men denna, som inte förmådde tänka på något annat än ridspöet, gav henne inte något svar. Över huvud taget talade hon inte med någon människa. Hennes dotter och barnbarn kom ibland och frågade om hon önskade den eller den möbeln medtagen, om hon ville, att den eller den kistan skulle packas med kläder eller med porslin, men de fick intet svar. Hon brydde sig inte alls om vad man företog sig med hennes övriga tillhörigheter, bara hon hade sitt ridspö i gott förvar.

Då några karlar gick förbi henne för att hämta någon stor möbel ut ur huset, hände det, att hon började huttra och hacka tänder av rädsla. Hon tryckte då ridspöet hårt intill sig och inbillade sig tydligen, att denna handfasta skara var uppbådad för att rycka det ifrån henne.

Lilla Nana Lagerlöf satt stilla och tåligt på gräsmattan vid hennes fötter hela dagen. Hon hade inte tråkigt, hon var bara litet förvirrad, såsom det går den, som första gången föres in i ett främmande land. Hon tyckte sig vara ute på ett drömlikt trevande efter okända ting, som dock borde finnas också i hennes egen själ.

Så mycket hade nog flickorna Wästfelt sagt henne, att hon visste, att gamla hennes nåd hade fått det där ridspöet av sin ungdoms älskade, som inte hade varit densamme, som sedan hade blivit hennes man, och att det var fördenskull, som spöet än i dag var henne dyrbarare än allt annat. Och eftersom hon visste detta, inträngde nu i den unga flickans hjärta en aning om kärlekens makt och ljuvlighet.

Hos gumman bredvid henne fanns ingenting annat än tomhet. Hennes hjärta höll inte mer fast vid barn eller barnbarn, inte vid egendom eller hus, inte vid makt eller rang, ja, knappast vid hennes eget liv, men ändå, mitt i ödeläggelsen, mitt i tomheten fanns där ett levande ting, kärleken.

Och hon, som aldrig hade älskat, som aldrig hade känt en kärlekskyss tryckas mot sina läppar, satt vid hennes fötter undrande och drömmande, längtande efter detta besynnerliga, som kallades kärlek, som kunde följa en människa genom ett helt liv, som kunde leva, då allt annat var dött.

*

Ingen kan undra på om den unga Nana Lagerlöf på hemvägen sökte fråga ut sin mor en smula om gamla fru

Uggla och hennes ridspö. Och gott besked fick hon också. Det fanns väl på den tiden ingen, som hade bättre reda på allt det, som hade hänt förr i världen, än fru Lagerlöf på Mårbacka.

»Det hade inte behövt gå så olyckligt för Lotta Uggla, som det gjorde», sa fru Lagerlöf, »om hon inte hade varit en född Geijer. Men du ska veta, Nana, att när hon var ung, var alla Geijrar brukspatroner, och de allra flesta var också rika. Folk brukade förvåna sig över att allting gick dem så väl i händer, och till sist kom det ut ett rykte, att Geijrarna hade slutit ett förbund sinsemellan, för att ingen av dem skulle behöva att bli fattig. Den första stadgan i förbundet gick ut på att envar, som hette Geijer, skulle vara redbar och sköta sitt arbete på bästa sätt, den andra förordnade, att alla Geijrar skulle leva enkelt och sparsamt, hur rika de än kunde råka att bli, den tredje bestämde, att ingen ung flicka i släkten fick gifta sig med en fattig karl, den fjärde föreskrev, att om någon Geijer genom slösaktighet, oduglighet eller lättja förlorade sin förmögenhet, så skulle han genast tas under armarna och hjälpas på fötter igen, men sedan fick han nöja sig med att under hela livet hållas i ett slags förmynderskap, så att han inte skulle kunna dra över sig några nya olyckor.»

»Vad nu Lotta Uggla beträffar», fortfor fru Lagerlöf, »så hade hennes far, patron Jan Gustav Geijer, just varit en sådan där olycksfågel, som inte hade kunnat sköta sig. Det dummaste han gjorde var väl, att han bytte bort sin andel i Uddeholms bolag. Hade han inte det gjort, så hade både gamla fru Uggla och Wästfeltarna på Angersby kunnat vara rika än i dag. Han lär ha flyttat från bruk till bruk, men till sist köpte han in Ransäters bruk i Ransäters socken. Det var inte något stort ställe, men där lyckades han hålla sig kvar. Jag vet ju inte riktigt hur allt kan ha gått till, men nog är det väl troligt, att släkten hade måst hjälpa honom mer än en gång och att han därför aldrig kände sig fri att följa sin egen vilja.

Själv torde han nog ha varit litet loj av sig, så att han fogade sig lätt nog efter det stränga Geijerska receptet. Hustrun och barnen var inte uppstudsiga, de heller, utan allt gick för sig i bästa sämja, ända till dess släktingarna kom och föreslog, att hans dotter, Lotta Geijer, just hon, som du har sett i dag, skulle gifta sig med brukspatron Uggla på Jösseforsen, som hon visst aldrig någonsin hade råkat.

Ja, detta hade väl inte varit så förskräckligt, om inte Lotta Geijer, redan då hon var sjutton år, hade gått och förälskat sig i en av faderns bruksbokhållare, som verkligen skulle ha varit en hygglig man och som säkert skulle ha kunnat skaffa henne ett gott hem och en anständig bärgning, om ingenting hade kommit emellan. Men Lotta Geijers föräldrar hade fått nys om saken. De hade tänkt på släkten och på den stränga släktlagen, och som bruksbokhållaren var en fattig karl, så hade de bums avskedat honom. Lotta Geijer hade inte en gång fått råka honom före avresan, men på kvällen innan han gav sig av, lyckades han kasta in till henne sitt ridspö, omlindat med en pappersremsa. På denna hade han skrivit, att han skulle komma tillbaka, så snart som han hade skaffat sig en sådan ställning, att han kunde våga begära hennes hand, och bett henne, att hon skulle vänta på honom. Pappersremsan vågade inte Lotta Geijer behålla, utan den brände hon, sedan hon hade lärt sig innehållet utantill, men ridspöet bevarade hon.

Sedan gick det ett par år i lugn och ro, utan att Lotta Geijer blev på minsta vis frestad att svika den, som hon höll kär, men då hon var nära tjugu år gammal, kallades hon en dag in till föräldrarna och underrättades om att brukspatron Uggla på Jösseforsen friade till henne och att man väntade, att hon skulle säga ja. Men i stället började hon gråta och bad föräldrarna, att de skulle vara barmhärtiga och låta henne slippa. Hon bekände till och med, att hon redan var förlovad. Fästmannen hade inte låtit höra av sig på två och ett halvt år, men hon var så säker som aldrig det, att han skulle komma. Och eftersom föräldrarna kände honom, så visste de, att om hon finge honom, så skulle hon bli så väl gift, som de någonsin kunde begära. Det var visst inget nödtvång för henne att gifta sig med den nya friaren.

När som Lotta Uggla hade sagt allt detta, blev hon befalld att lämna rummet, så att föräldrarna skulle få överlägga om vad som var att göra. För detta var ju ett riktigt dilemma.

Å ena sidan hade de att ta hänsyn till släktens önskningar, som nog också var deras egna, för ett bättre gifte än med brukspatron på Jösseforsen kunde inte tänkas. Å den andra kom kärleken till dottern, för Lotta Geijer skulle ha varit deras hjärtebarn. Hon var söt och glad på den tiden och alldeles ofantligt snäll och hjälpsam. De ville visst inte göra henne olycklig.

De talade och de rådslog i flera dagar, och både de andra syskonen och de äldsta trotjänarna togs med i rådslagen. Men ingen kunde tänka sig annat, än att det lyckligaste för Lotta var att bli gift med Ugglan. De menade allesammans, att bara hon bleve vigd vid honom, så skulle hon nog finna sig i det, som hade skett, och inte önska sig bättre. Men att tvinga Lotta i brudstolen med pock och hot, det ville de inte heller vara med om. Och så ingick de en sammansvärjning mot henne, i den allra största välmening förstås.

De började genast sätta den i verket. Brukspatron Jan Gustav hade en egendom här i Östra Ämtervik, och där lät han nu kyrkskriva sig och sin familj, för att lysning skulle kunna tas ut i den här socknen. I Östra Ämterviks kyrka blev det också lyst från predikstolen tre söndagar i rad för Kristina Charlotta Geijer och Jan Fredrik Uggla, utan att flickan visste om någonting. För Ransäters bruk låg ju i Älvdalen, och på den tiden visste ingen människa där borta något om det, som skedde på andra sidan bergen, här i Fryksdalen.

På flera månader nämnde varken föräldrarna eller någon annan ett ord om giftermålet med Ugglan, och Lotta Geijer var glad och trodde, att all fara var överstånden.

Men en dag råkade hon sakna sitt elddon. Hon sökte på alla möjliga och omöjliga ställen, och därvid kom hon också att kasta en blick i kakelugnsnischen i matsalen. Där låg ett svart bylte, som hon inte tyckte hade något där att göra, och hon tog och rullade ut det. Då befanns det vara en gammal sliten och fläckig prästkappa. Hur en prästkappa hade kommit in i kakelugnsnischen, det kunde hon inte bli klok på, och hon gick för att fråga söta mor.

'Kära du,' sa modern utan ett ögonblicks tvekan, 'prosten har ju en så gammal och stygg prästkappa. Din far och jag har funderat på att skänka honom en ny. Jag bad prostinnan skicka hit den här, så att vi skulle få ta mått av den.'

Ett par dar senare skulle det gå bud till Karlstad, och fru Geijer skrev ut en lista på förnödenheter, som skulle inköpas. Lotta Geijer råkade kasta en blick på listan, och då fick hon se, att där stod upptaget ett par marker bröllopskonfekt.

'Men vem i all världen ska söta mor göra bröllop åt?' frågade hon.

'Å kors, å kors!' utropade då fru Maja Geijer, för hon var inte den, som kom av sig i första taget. 'Har jag skrivit bröllopskonfekt? Jag ville ju bara säga, att konfekten skulle vara så fin, att den kunde duga på ett bröllop.'

Och med detta lät dottern sig nöja. Hon var lika spelande glad som alltid och hade inte en tanke på någon fara.

Och än gladare blev hon väl, när modern talade om för henne, att de skulle få så rart främmande fram i september. Farbröderna ifrån Uddeholm och Lindfors och Bosjö och Bofors skulle komma på besök och ha med sig hustrur och barn.

'Ja, nu får vi allt sätta till med alla krafter, du Lotta', sa modern, 'så att vi får allt i ordning. Tänk, att de skriver om detta bara en vecka i förväg!'

Fru Maja Geijer såg riktigt bekymrad ut, men dottern bara skrattade och sa, att det skulle nog gå. De hade ju både gödkalv i lagården och slaktfeta grisar i svinhuset. Det såg ju nästan ut, som om söta mor skulle ha haft

en aning om detta på förhand.

Och härmed började de på att baka och slakta och skura och feja på Ransäters bruk. Det rustades värre, än om det hade varit till jul. Och nätterna fick de ta till hjälp. Det kunde inte gå med mindre.

Lotta Geijer var mitt oppe i alltsammans. Fru Maja kunde inte spara henne, hon var hennes bästa hjälp, och hon skickades åt många håll på en gång. Hon fick aldrig tid varken att sitta eller ligga. På hela åtta dar fick hon knappast en blund i ögonen.

Alla var så vänliga mot henne. Allesammans kom och sa, att ingen var så händig och fortfärdig som hon, och bad henne om hjälp. De sista dagarna gick hon omkring i halvsömn och visste inte vad hon gjorde, men hon försökte i alla fall att hålla ut. Hon såg ju, att tillrustningarna var långtifrån färdiga.

Ja, tänk vad alla var vänliga mot henne! Ingen låtsade om, att hon i sin trötthet bar sig alldeles bakvänt åt. En gång somnade hon, där hon stod lutad över grötgrytan, hon sov med grötkäppen i hand. Modern kom och väckte henne, men så märkvärdigt beskedligt, utan ett ont ord.

Så kom den dagen, då de mäktiga farbröderna var att vänta. Lotta Geijer stod i bagarstugan ute i flygeln och höll på att baka skorpor. Hon hade hållit på med skorporna hela natten, men nu var de snart färdiga, och hon tänkte för sig själv, att om det vore så väl, att de främmande inte kom förrän på eftermiddagen, så kunde hon kanske hinna att få sig ett par timmars sömn. Hon kunde också behöva att ta ett bad och att byta kläder. Men att sova, det var ändå det allra nödvändigaste.

Men just som hon stod i dessa funderingar, så hördes en vagn komma rullande. Hon kunde inte tro sina öron, för det var ännu tidigt på förmiddagen. Hon stod och lyssnade om inte vagnen skulle fara förbi. Men i detsamma såg hon stalldrängen springa opp till vägen för att öppna grinden, och strax därpå körde stora täckvagnen från Uddeholm fram till förstukvisten.

Och där stod hon sedan i bagarstugans fönster och såg hur vagn efter vagn, kärra efter kärra kom in på gården. Det var en rad så lång, att hon tyckte, att den aldrig tog något slut. Hela tiden var hon orolig, därför att hon, som stod i flygeln, inte kunde komma in i stora huset och byta kläder, utan att de främmande skulle få se henne. ’Det är bäst, att jag stannar här, till dess att de har fått stiga ur åkdonen och gå in’, tänkte hon. ’Kanske att jag till och med kunde få sova litet, medan jag väntar.’

Hon satte sig på en stol och somnade tvärt, men hon fick inte vara länge i ro. Brodern Bengt Gustav kom och väckte henne. ’Kära Lotta, du ska väl inte sitta här ute i bagarstugan och sova. Vet du inte, att alla farbröderna redan är komna? Följ med mig in och hälsa på dem!’

Lotta Geijer la sin hand på hans och ville förklara för honom, att hon inte kunde gå in, så som hon såg ut, men han bara skrattade åt henne. ’Kom du med, syster!’ sa han. ’Det är ju bara släktingarna. De förstår nog, att du har haft att göra, då de kommer hit i sådan myckenhet.’

Därmed tog han systern under armen och släpade henne med sig. Och efter åtta dagars vaka var Lotta Geijer så sömntung, att hon inte gjorde något motstånd. Men när de kom in i huset och brodern ville öppna dörren till matsalen, hade hon ändå så pass besinning kvar, att hon försökte komma loss och gå åt kökssidan. Brodern hejdade henne genast.

’Asch, var inte blyg nu!’ sa han. ’Du är fin nog, sådan du är.’

Det alldeles svindlade för Lottas ögon, för matsalen var full med folk. De stod där i två rader, herrar på ena sidan och damer på den andra. Alla hade de på sig sina bästa kläder och bildade liksom en hedersvakt åt den stackarn, som kom där i sin smutsiga och slitna stökklänning. Hon tänkte på klänningen hela tiden och

skämdes och ville slita sig lös, men i detsamma drog sig alla de andra litet åt sidan, och hon såg, att hon stod framför en matta, där ett par kuddar var utlagda, såsom det brukades vid bröllop. Och bakom kuddarna stod en präst i kappa och krage och med bok i hand.

Nu hörde hon hur brodern viskade till henne: 'Du ska inte bråka, Lotta! Du ser ju, att alla farbröderna är här. Du vill väl inte, att vi ska få skämmas för dig i deras närvaro.'

Därmed släppte han hennes arm och steg åt sidan, och en herre, som hon aldrig förr hade sett, gick fram och ställde sig bredvid henne.

Därpå hörde hon hur prästen började läsa vigselakten och att hon tillfrågades om hon ville ta Johan Fredrik Uggla till sin äkta man och älska honom i nöd och lust. Och till denna fråga hörde hon sig själv svara ja.

Och nu efteråt har det varit många, som har frågat gamla fru Uggla hur det var möjligt, att hon lät allt detta övergå sig, att hon inte åtminstone sa nej i brudstolen, och då har hon förklarat, att hon var så tyngd av sömn och så bedövad, att hon hela tiden trodde, att hon drömde. För just det där, att hon fördes in i ett rum, som var fullt av fint folk, medan hon själv var i en mycket opassande dräkt, hade hon ofta varit ute för i drömmen. Hon hade också brukat drömma, att hon blev vigd så där hastigt och lustigt utan att ens veta vem brudgummen var. Och nu hade hon hela tiden sagt till sig själv: 'Det här är ingenting att bråka för, det är bara en dröm. Det försvinner, när jag vaknar.'

Men när vigseln var slut, då slogs dörrarna opp, och in kom ett par pigor, som bar stora brickor med fyllda vinglas och stora skålar med konfekt. Och Lotta Geijer tog ett glas och förde det genast till munnen, därför att hon trodde, att om hon drack något i drömmen, skulle hon vakna. Men så fort som hon kände vinet på tungan, märkte hon, att hon redan var vaken och att allt omkring henne var riktigt och verkligt.

Och i samma stund föll hon till golvet avsvimmad.»

När fru Lagerlöf hade hunnit så långt i sin berättelse, ryckte hennes unga dotter till och gjorde en rörelse av fasa och avsmak. Då torde väl modern ha blivit litet betänksam. I sin berättariver hade hon inte besinnat, att denna historia kanske inte var så alldeles nyttig att höra för en ung flicka.

»Ja, du förstår väl, Nana», skyndade hon sig att tillägga, »att människorna var sådana på den tiden. Det var de tvungna till. De var inte sämre än vi, men de hade varit med om så mycket elände, så att de var rädda för fattigdomen mer än för något annat. Det var ingen, som vågade säga, att inte föräldrarna hade gjort rätt, när de hade velat skaffa dottern ett gott gifte. En och annan kunde väl tycka, att det hade varit bättre, om de inte hade försökt att klema med dottern, utan gått öppet och uppriktigt till väga, men att allt hade skett i bästa välmening, det var det ingen, som tvivlade på.

Inte tror jag heller, att Lotta Geijer kände något agg mot föräldrar och syskon. Hon umgicks gärna med alla sina släktingar och for långa vägar för att vara med om deras bröllopp och barndop och begravningar. När hennes barn en gång i tiden fick veta hur hon hade blivit narrad in i äktenskapet, så harmades de å hennes vägnar, men själv sa hon aldrig annat, än att föräldrarna bara hade tänkt på hennes bästa och handlat i allra största välmening.»

Fru Lagerlöf torde nog ha märkt, att dottern såg litet tvivlande ut, när hon avgav denna förklaring, och sanningskärleken tvang henne att tilllägga: »Föräldrarna hade inte mycken glädje av det där putset, som de hade spelat dottern. Brukspatron på Jösseforsen var inte alls så rik, som de hade trott. Så länge som han levde, gick det visst tämligen ihop, men när han dog, hade änkan ingenting att leva av, utan måste flytta till sin dotter och måg, och de hade minsann inte mycket, de heller.»

Härmed tystnade fru Lagerlöf. Men nu kom den unga dottern med en fråga, som hela tiden hade bränt henne

på läpparna.

»Och lycklig?» sa hon. »Tror söta mor, att fru Uggla har varit lycklig någon enda dag i hela sitt liv?»

»Ja, vet du», sa modern, »jag vet knappt vad jag ska svara. Lycklig blev hon aldrig i sitt äktenskap, men kärleken, Nana, den gör en ju så mycken sorg och så mycken oro, och ändå blir det mörkt och tomt och ödsligt i själen, när den dör. Och dör, det gör den ju hos de allra flesta. Men Lotta Uggla, hon har fått behålla den levande under ett helt långt liv.»

ÖSTERLÄNDSK SÅNG.
Ett reseminne.

Vi befinner oss i Egypten, ända nere vid Assuan, och vi har ridit ut en tidig morgon för att bese ön File och den första katarakten.

Vägen går genom öknen, till höger om oss reser sig en bergskedja, och till vänster på ett litet avstånd har vi Nilen. Emellan berget och floden finns ingenting annat än gulvit ökensand.

Den motsatta Nilstranden är kantad av en rad höga, svarta stenar. De är på det besynnerligaste sätt tillformade av floden, och så länge jag ser dem, måste jag grubbla över vad jag bäst ska likna dem vid. De ser ut som en räcka breda stolpar, som är nerslagna i flodbädden, men har vräkts hit och dit, på sned och på sida av någon översvämning. Eller törhända liknar de mera en lång rad av fiskare, som i sina olika ställningar, sittande, liggande, stående, hävande sig ut över vattnet för att se på flötet, lutande sig tillbaka för att dra upp fisken ur vattnet, allihop på en gång har blivit förstenade.

Bortom raden av svarta stenar utbreder sig åter den gula sandöknen, som begränsas av en bergskedja. Klippgrunden är mörk, men sanden har inte försummat att gulpudra klyftor och sluttningar så högt upp, som den har kunnat finna något fäste.

Allt det där förefaller oss vackert, eller kanske att det egentligen fängslar oss genom sin ovanlighet. Vi har aldrig förr sett ett landskap i svart och gult. En skådeplats för sagor, tänker jag, för vildhet och grymhet. Förra kvällen hade Nilen, som nu är svart som en skogsälv, legat alldeles röd i solnedgången som en bred blodström. Det hade sett präktigt ut, gett det röda inslag, som naturen tyckes trängta efter.

Eftersom vi befinner oss i Egypten, är det nästan onödigt att säga, att vädret är underbart nu på morgonen, friskt och lagom varmt med klar luft och en sol, som nyss är uppkommen över bergranden och ännu ter sig helt mild och ofarlig. Underbara är också de små åsnorna, som bär oss, och de muntra, outtröttliga åsnepojkarna, som travar framför oss. Underbar är framför allt den känsla av hälsa, av kraft och belåtenhet, som genomströmmar oss alla dagar, medan vi färdas på den välsignade Nilen eller uppehåller oss i dess grannskap.

I själva verket har floden alldeles förtrollat oss. Vi har kommit till Assuan på ångbåt, men nu funderar vi på att göra återfärden till Kairo på det rätta sättet, det vill säga på en flodbåt. Under gårdagen har vi börjat underhandla med ägaren av en »dahabije» om att hyra hans båt.

Det blir en lång båtresa till Kairo, och om vinden är motig, så kan den dra ut en månad, ja, kanske än längre. Men detta är just vad vi önskar oss. Att glida nerför floden i den förtjusande lilla farkosten med det fantastiska seglet och den nätta salongen, att sitta på det blankskurade däcket och se palmlundar och negerbyar, vattenuppfordringsverk och då och då en tempelruin dra förbi, se där vad vi skulle vilja fortsätta med utan avbrott inte bara under en månad, men till livets slut.

Vi är alldeles besatta. Det är visst inte oron för att vi två fruntimmer ska ge oss ut med en arabisk skeppare

och hans besättning utan någon mer europé ombord, som har hindrat oss från att avsluta uppgörelsen redan i går, inte heller tanken på att vi på detta sätt kanske inte ska hinna med att besöka Jerusalem, som dock har varit resans egentliga mål, inte heller att vi ska bli utan post hemifrån i veckotal. Vi finner allt det där betydelselöst, jämfört med att få se Afrikas gnistrande stjärnhimmel spegla sig i Nilen natt efter natt, att dag efter dag få se floden breda ut sig som en stor våd av ljusblått siden, att få andas in denna märkvärdiga luft, som gör tillvaron till ett lyckorus. Nej, vad som hade hindrat oss, var helt enkelt omöjligheten att redan i går få uppsatt ett ordentligt kontrakt med skepparen. Denna innevarande dagen skulle helgas det gamla File, morgondagen åter skulle ägnas åt uppsättande av kontrakt, åt inköp av en del resekost och annat nödvändigt, såsom filtar och bekväma däcksstolar.

Nej, vi känner visst ingen ängslan för den godmodiga, ståtliga araben, som ska föra oss. Vi är alls inte rädda för österlänningarna. Vi har gjort bekantskap med en hel mängd av dem i Kairo och Luxor. Vi har funnit dem mycket mänskliga, visst inga hjältar, men sympatiska, uppriktiga och naiva. Vi tror oss ha en alldeles ovanlig förmåga att komma på god fot med dem, att sätta oss in i deras känslor och betraktelsesätt, med ett ord att vinna deras tillgivenhet.

Det har skett en förändring i sceneriet. Vägen har vikit av in bland bergen, och vi har framför oss en rätt vid ökenslätt, som på alla sidor omgives av höjdsträckningar. Under bergväggen helt nära oss ligger en »mastaba», en helgongrav, ett litet fyrkantigt hus, täckt av en låg kupol.

Vilken tur för oss! Helgongraven ligger inte ensam och övergiven, som den väl gör de flesta av årets dagar. Den är omgiven av en rätt stor skara människor allaredan, och flera är i antågande. Det måtte hållas något slags fest där.

Varför är det så vackert att se ökenfolket komma nerridande utför de sandklädda bergssluttningarna på hästar, kameler och åsnor, hela byalag, män och kvinnor, barn och åldringar? Är det det oväntade i att se öknen leva? Är det det otroliga i att här finns så många människor? Det är ingen brokig skara. Alla män bär svarta kaftaner och vita turbaner, kvinnorna är svarta från topp till tå. Inte ens riddjuren är på något prålande sätt utstyrda.

Men det är så under Egyptens himmel. Allt blir vackert, men inte alls drömlikt eller förtonande i något slags dunkel. Ögat måtte glädja sig åt att se allting avteckna sig fast och klart. Det är inte människor och djur, som man ser, det är en rad statyer av brons och granit, som kommer nertågande ur bergens innandömen, blanka och glänsande, utformade av en mästarhand.

Vi ger vår förare ett tecken, att vi gärna vill dröja här några minuter för att se litet mera av öknens folk, och ögonblicket efteråt är vi ur sadlarna. Sedan går vi fram mot mastaban.

Där utanför på marken sitter en krets av män, väl en fyrtio stycken, på sina korslagda ben och sjunger med full hals. Vi har sett dylika sjungande sällskap förut i Kairo, och vi antar, att man här som där sjunger ur koranen. Men sången här har några drag, som är nya för oss.

Det var ju samma tjut, som framtvingades genom näsan, samma häpnadsväckande uppstigningar i hög diskant, samma fullkomliga brist på rytm och melodi, som hade förfärat oss redan första gången vi hörde koransång, men nu kommer härtill något vilt, jag skulle vilja säga djuriskt. Det är lejons och hyenors rytanden, elefanters trumpetande, uroxars bölande, som dessa sångare efterhärmar. Under tiden hängiver de sig åt sången med all sin makt och förmåga. Ögonen tränger ut ur huvudet, kinderna glöder, man lutar sig långt bakòver och utstöter med ansiktet vänt mot himmelen dessa omänskliga läten.

Vi står där alldeles tysta och lyssnar. Ingen tar den minsta notis om oss. Plötsligen stöter vi till varandra med armbågen. Vi har båda på en gång känt igen den ståtliga kaptenen på dahabijen, som om några dagar

ska föra oss ner till Kairo. Han sitter där på huk som de andra, helt inne i sången, och för våra förpinade öron tyckes det, som om han vrålade och hojtade värre än någon annan.

Helt oväntat för oss själva börjar vi känna en stor förskräckelse. Allt omkring oss är oerhört fredligt. Grupper av obeslöjade kvinnor står runtom och njuter synbart av männens sång. Ur bergklyftorna kommer alltjämt nya små karavaner, andra närmar sig över ökenslätten. Några nykomna lastar av sina kameler. Vad finns för skrämmande i allt detta?

Jag vet knappast hur jag ska kunna förklara det. Det förskräckliga låg i sången. Det låg väl däri, att dessa människor kunde njuta som skönhet vad som för oss var ett öronpinande oväsen.

Det förskräckliga låg väl däri, att här öppnade sig en djup klyfta, som skilde dem och oss. Klyftan, som vi förut inte hade sett.

Vi hade sett, att de klädde sig annorlunda än vi, åt annorlunda än vi, hade en annan tro, en annan hudfärg, men allt det där hade tyckts oss oväsentligt. De var ändå människor, de som vi.

Och som människor betraktade vi dem alltjämt, vi kände oss inte överlägsna, men vi kände skillnaden. Här fanns något, som vi aldrig skulle förstå. Om dessa människor finge höra en mässa i S:t Peter eller en symfoni av Beethoven eller en opera av Mozart, skulle de troligen känna samma förfäran, som nu hade gripit oss. De skulle inte vara i stånd att fatta, att västerlänningarna kunde njuta av dessa vedervärdiga tonflöden. De skulle känna sig skilda från oss av en gapande, oöverstiglig klyfta.

Och så, som det var i ett hänseende, så var det kanske i alla andra. Vi kände förfäran för det främmande hos dessa människor, och vi skyndade bort till våra åsnor för att rida vidare.

Nästa dag avslöt vi inte något kontrakt med kaptenen på dahabijen, vi avstod från den långa vistelsen på Nilen, från stjärnenätterna, från det ljuvliga lättingslivet på flodbåten. Det sved i själen, men vår misstro var väckt. Den, som hade sjungit så som den där kaptenen, kunde man inte anförtro sig åt en hel månad på en liten Nilbåt.

Så snart som detta var avgjort, kom en hotelltjänare fram till mig och viskade till mig i förtroende, att den där dahabijen, som vi hade ämnat hyra, kort förut hade gjort en riktig dödsresa. Den hade haft koleran ombord.

Och detta sa han oss först nu!

»Jag inte kunna tala om det förrän nu», sa han, »nu då ladierna inte vilja fara. Om jag tala förut, jag hindra kaptenen att tjäna mycket pengar. Han aldrig glömma det.»

Helt säkert skulle inte heller någon annan i hela Assuan ha vågat varna oss. Men det, som hade räddat oss, var det bara en tillfällighet, eller vem var det, som den gången hade varit de dårars förmyndare?

VÄRMLÄNDSK NATURSKÖNHET.

I dag har jag haft besök av två amerikaner. Det var älskvärda människor och otroligt betagna i allt värmländskt. Gång på gång talade de om för mig hur vackert de fann mitt hemlandskap.

Jag blir alltid litet besvärad, då jag hör främlingar försäkra, att de finner Värmland vackert, och är mest böjd för att tro, att de säger så för att göra mig ett nöje. Ty visst är Värmland vackert, men det är också rätt nyckfullt eller journaljärt, som man sa förr i tiden, och de ska ha en särskild tur, de resenärer, som får syn på dess skönhet under bara några få dagars uppehåll.

Månne det inte kunde sägas om Värmland, att det är ett av de inte fullt färdiga landskapen? Naturen har haft det uppsatt på staffliet och börjat på att dana det till något utpräglat och säreget, men mittunder arbetet har den mistat lusten och satt det åt sidan utan att sedan någonsin göra det riktigt i ordning. Man får väl tro, att den hade överansträngt sig en smula, medan den skapade allt det storartade och förunderligt sköna väster om Kölen. Den var säkert duven och uttröttad, då den skulle ta itu med Värmland. Den gjorde en fin grundritning, den hade visst tänkt sig något i norsk väg, med långa dalsträckningar, forsande älvar och branta, himlastormande bergåsar, men den kom, som sagt, aldrig längre än till själva grunden. Dalarna och vattendragen, de finns där, men de stora, mäktiga bergen, de blev aldrig resta. Vart man kommer i landet, möter man förkrympta åsar, som aldrig har nått sin riktiga höjd. Man ville mer än gärna gripa dem över den krökta nacken och lyfta dem ett stycke till väders. De är breda nog, starka nog, de kunde väl tillåta sig att stiga litet dristigare mot himlen.

Vart vill jag nu komma med allt detta? Jo, jag söker att få människor att förstå, att Värmland inte är någon av dessa fulländade, regelbundna skönheter, som aldrig kan upphöra att vara beundransvärda. Det är varken Grekland eller Schweiz eller Egypten, det har ett vida mer alldagligt utseende. Det kan vara vackert, men då ska det något särskilt till. Vi känner nog alla till det slags ansikten, som vi inte alls finner anmärkningsvärda, förrän vi får se dem i någon stor lycka eller under ett skälmskt upptåg eller kanske allra helst, då det förestår deras ägare något hårt eller påkostande. Men då kan de med ens få en skönhet, som övergår de andras, deras med de ädla, stränga, utpräglade dragen. Och vi vet nog alla orsaken. Det är något av det själsliga, som spelar in.

Men ett landskap har då väl ingen själ? Nej, naturligtvis inte. Men ändå... Jag är inte så alldeles säker på den saken.

Förra sommaren föll det sig så, att jag kom hem i slutet av augusti efter att ha varit borta ett par månader. De första dagarna efter hemkomsten var mulna, blåsiga och kalla. Värmland var utpinat och fult, och jag måste säga till mig själv, att det var förfärligt vad våra berg var låga, vad våra åkrar och marker var färglösa, vad allting var tråkigt och intresselöst.

Jag tänkte på alla de tusentals turisterna, som under sommaren hade jagat genom detta dyrkade och besjungna landskap. De trodde säkert, att vi var galna, vi alla, som tyckte, att detta var något att bjuda främlingar.

Men augusti månad gick snart mot sitt slut, och vi kom in i en september, som blev lugn och varm och solig. Om morgnarna var det litet dimmigt, men så snart solen kom upp, gjorde den kort process med dimman, skingrade den åt alla håll och kanter och lämnade bara så mycket kvar av den, att därav kunde lagas ett välbehövligt skönhetsflor åt detta arma land.

Sedan låg Värmland där dag efter dag under ljusa och milda, skära och blå slöjor, så tunna, att man inte en gång såg dem, utan bara landskapet, som fick färg av dem. På samma gång blev sjöarna mjölkvita, bergåsarna höjde sig och blev lätta och fina i konturerna, åkrarna lyste i guld och grönt, och då man lät blicken glida genom någon av de långa dalgångarna, tyckte man, att de var verkliga paradislandskap, så utsökta, som de tedde sig både till form och färg.

Detta fortgick så länge, att vi började tro, att det alltid skulle förbli så, och vi ville ropa till alla Italiafarare, alla alpklättrare, alla, som längtade till Söderhavets öar, att de inte skulle bry sig om det där andra. De skulle resa hit och titta på Värmland, något skönare fanns inte.

Ja, när solen och Värmland slår sig ihop, då kan det bli något av.

Men om landskapet hade någon särskild mening med att låta skönhetsuppvisningen komma så där på

efterkälken, så att turisterna inte kunde få något gott av den, det ska jag låta vara osagt. Men jag skulle nog inte tro, att det har något emot att spela dem ett litet spratt. Det vet jag av egen erfarenhet.

Jag kommer ihåg en sommar, som hade en obeskrivligt varm juli månad. En dag mitt i den allra hetaste tiden reste jag ner till Karlstad, gjorde ett långt besök där och vände om hem fram emot kvällen. Och jag var naturligtvis glad, att det var så pass långt lidet, att värmen började ge med sig och den stickande solen, som vi hade haft över oss hela dagen, blev litet mindre besvärlig. »Det är inte en gång vackert med det här vassa solskenet», tänkte jag för mig själv, där jag satt i bilen, »åtminstone passar det inte för det här landskapet. Det brukar ju annars vara ganska anslående, men i dag är det alldeles tillplattat. Och så förtorkat och lidande, som det ser ut! Det gör rentav ett plågsamt intryck.»

Jag reste norr ut på en väg, som följde längs med Klarälven. Långsamt framglidande och alldeles blankt, lyste dess vatten fram då och då nedanför den trädklädda stranden. Solen hade sjunkit så pass, att den lekte tittut med oss genom de låga buskarna på vägkanten. Den var het och röd, och det stack till i våra trötta ögon för var gång den visade sig. »Kära du», sa jag till den envisa himladrottningen, »du ska verkligen inte tro, att du utgör någon prydnad för det här landskapet, du bara fördärvar det. Du kan gärna försvinna.»

Bäst som jag på det där viset satt och smågrälade med solen, såg jag en röd strimma i bottnen av det ena landsvägsdiket. Det såg ut som blod. Jag for upp och skulle just be chauffören stanna och se efter vad för ett illdåd som hade begåtts här på vägen, då en bäck kom strömmande fram ur skogen, helt blodröd den också. Och knappt hade jag fått ögonen på detta fenomen, förrän det lyste fram ett glimmande rött sken mellan de mörka, raka stammarna i en talldunge. Det var så likt en eldsvåda, som det gärna var möjligt, men det visade sig, att det inte var annat än en liten sjö, som lågade karmosinröd i aftonljuset. Ja, då förstod jag ju, att det var solen, som hade slagit sig ihop med landskapet för att föra litet spektakel med mig till straff för mina otillbörliga tankar.

Det blev verkligen det mildaste straff, som tänkas kunde. Under hela hemvägen såg jag Klarälven ligga i sin breda fåra som en lång våd av skinande, rött siden, smidigt böjande sig mellan uddar och sandbankar. På andra sidan vägen glimmade röda småsjöar oupphörligt fram mellan träden och skapade den mest lysande illumination. Och varenda skogsbäck, vartenda litet kärr, vartenda dike låg där fyllda, inte med vatten, utan med någon glödande och gnistrande, smält metall. Det var strålande, det var lustigt, och vackert var det också.

Men var kom det ifrån, allt det där röda? Jag höjde blicken mot himlen. Det vida valvet uppe i höjden var visst inte påfallande rött. Det var snarast guldfärgat med några små skyar högst uppe, som lyste som rosenblad.

Nå, jag hade inte heller väntat, att saken skulle vara så lättförklarlig. Något gåtlikt var det också med alla de många små vattendragen, som fanns utmed vägen. Jag hade aldrig lagt märke till dem förut, men det var väl deras strålande röda färg, som gjorde, att jag nu inte kunde undgå att se dem.

Men å andra sidan så var ju detta mitt i sommartorkan ...

Jag reser densamma vägen flera gånger om året, och var gång sitter jag där och försöker spana efter dessa massor av vattensamlingar inne i skogen, men kan inte få syn på dem.

Den där heta julikvällen fanns de där dock. Jag vet inte vad jag ska tro. Vem var det, som förvände synen på mig?

Om jag inte vore rädd för att trötta mina kära läsare med alla dessa naturbeskrivningar, skulle jag berätta om en annan gång, då det hände mig något i samma väg. Det var en midsommarafton, och jag var ute i bil då

med. Tämligen sent var det, så där mellan elva och tolv på natten. Det var alltså rätta stunden för att få uppleva någonting sällsamt. Under dagen hade jag varit på besök i Arvika, och kortaste vägen dit från Mårbacka går ju, som var man vet, över Fryksdalshöjden. Men vägen över höjden hade jag aldrig farit, hade bara hört den omtalas som mycket svår, med en uppförsbacke, som skulle vara den längsta i Värmland. Därför hade jag inte vågat ta den vägen på bortresan, utan farit en lång omväg, rest runtomkring berget liksom. Men då vi skulle fara hem, beslöt vi oss i alla fall för att välja den kortaste vägen över berget. Nu skulle vi fara utför den farliga backen, och det borde väl lyckas oss. Ja, vi gav oss av. Väster ifrån var det ingen svårighet att komma upp på bergtaket, och snart stod vi vid den östra sluttningen, där backen fanns.

Det var visserligen litet skumt, men vi höll ändå stilla och steg ur bilen för att se på den berömda utsikten över Fryksdalen. Det blev nog en missräkning i början, ty vi hade ju tänkt oss, att vi skulle få se ner i vår ljusa, öppna dal, full med åkerfält, täckta av frisk grönska, med kyrkor och gårdar, omgivna av lummiga trädgrupper, och med långa, blanka sjöar, som speglade det vänliga landskapet.

Men där på berget såg man nästan ingenting av allt detta. Där syntes den ena sträckan av mörka, skogklädda åsar bredvid den andra. De täckte hela dalen och skymde bort allt det, som människor hade odlat och byggt. Det var landet, sådant som det såg ut, innan det hade kommit människor hit, då det bodde jättar i bergen och troll i skogarna. Det var rätt märkvärdigt att se vilken ringa del av dalen det var, som människor hade förmått lägga under plogen, och bilden var ståtlig i all sin överraskande vildhet. »Ja», tänkte jag, »de gamla bergtrollen tycker kanske om att sitta här på bergkanten och se ner i dalen en sådan här natt. De sitter kanske och talar om att allt här är sig likt, att det ser ut alldeles som i deras barndom.»

Hur det nu än kunde vara med den saken, så hade vi inte länge ro att dröja på bergkanten, vi hade backen att tänka på. Och den blev förvisso ingen besvikelse. Den låg nedanför oss alldeles spikrak, oändligt lång och stupande brant. Inga krökar, inga avsatser syntes till, den bar rakt ner i svarta djupet, det var som att ge sig utför en kyrkvägg. Vi måste ju fara utför den i alla fall, och vi var glada, att vi kom ner i dalen med livet, bara med största delen av bromsen bortslipad.

Sedan dröjde det flera år, innan jag vågade fara över Fryksdalshöjden, men så hörde jag än den ena, än den andra tala om att de hade rest både uppför och utför den ryktbara backen och funnit den ganska ofarlig. Detta föreföll mig vara ett underligt tal, och då jag en sommar fick en gäst, som svärmade för berömda utsiktsplatser, så for jag dit upp med henne. På vägen var det inte utan, att jag skröt litet med backen. »Är vi inte oppe snart?» frågade min vän, då vi hade kommit in i skogen, som täcker bergssluttningen, och just hade farit uppför några krokiga småbackar. »Å nej då», sa jag, »detta är bara början. Vi måste först fara oppför en lång, rak backe, som är så brant, att man tycker sig fara oppför ett kyrktorn.» Sedan for vi uppför backe efter backe, men alla var små och krokiga, och alltjämt satt jag där och skröt med hur mycket brantare den sista, riktiga Fryksdalshöjdsbacken skulle visa sig. Då med ens stannade bilen. »Nu är vi oppe på höjden», sa chaufförn. »Men hur är det möjligt? Vi har inte kommit till den långa, branta backen?» — »Ja, jag har allt tittat efter den, jag med», sa han. »Jag vet inte vart den har tagit vägen.» Detsamma sa de andra, som hade varit med om båda färderna. »Det måtte visst ha varit bergtrollen, som reste opp den där backen åt oss i midsommarnatten», sa de.

Inte vill jag säga, att jag tror på troll eller rå, för det gör jag nu verkligen inte, men säkert är det, att jag aldrig kan få mig att tro, att den långa, branta backen, som jag hade farit utför i midsommarnatten, bara fanns till i min inbillning. Jag säger bara, att jag inte kan förstå hur detta förhåller sig. Och jag tycker, att det är roligt med ett landskap, som inte är sig likt dag från dag, utan kan bjuda på små överraskningar.

Det finns en annan plats, där man också kan bli utsatt för både ett och annat oväntat. Den ligger i Östmark, ända uppe vid riksgränsen, där vägen tar av till Norge.

Det är tio mils resa dit ifrån mitt hem. Man måste fara genom en liten bit Östra Ämtervik, ett gott stycke Sunne, Lysvik, Fryksände och nästan hela Östmark. Men det är god väg, vackra och ljusa omgivningar nästan hela tiden, framför allt uppe i Östmark.

Nu vet jag inte om människor i våra dagar känner till det rykte, som Östmark åtnjöt i min ungdom. Men dåförtiden ansågs Östmark vara det fattigaste och mest gudsövergivna ställe, som kunde tänkas. Då en stor tiggarskara kom drivande framåt vägen, så kunde man vara alldeles viss om att den var hemma i Östmark. Skojarna med de små raggiga hästarna och de smutsiga vagnarna var också därifrån, och likadant var förhållandet med alla hästbytare och skälmar och trashankar. Där tycktes inte finnas en enda ordentlig människa.

Jag hade aldrig någonsin varit där, men sedan jag hade fått bil, föll det mig in en söndagseftermiddag att göra en tur åt det hållet. Och det var verkligen ingenting att ångra. Jag vet knappast vart man ska fara i Värmland för att finna en ljusare och gladare bygd. Vägen gick mestadels utmed sjöstränder, ja, ibland hade den vattendrag på båda sidor om sig. Överallt såg man stora, välmående gårdar med de största glasverandor och den grannaste lövsågning, som står att tänka sig. Och fullt med folk mötte man. Men det var sannerligen inga tiggarkäringar eller skojare, det var vackra, unga flickor i moderna klänningar av de brokigaste tyger, i silkesstrumpor och högklackade skor samt unga män i sportkostymer. Just inga gående, utan cyklar och bilar överallt. Så där såg det nu ut i det forna fattiglandet.

Vägen gick tätt förbi kyrkan. Man kunde väl svårligen ha väntat sig, att här uppe skulle ligga en av de vackraste kyrkorna i hela stiftet, men så var det. En brun träkyrka, klädd med spåntegel, inte så värst stor, men smäcker och fin, med hög tornspira och små täcka portaler framför ingångarna. Man kunde bli förtvivlad, när man tänkte på de klumpiga stenhus, som är resta till Guds ära söder ut i landet.

Men nu tror jag visst, att jag aldrig kommer fram till riksgränsen. Den låg två mil i nordväst om kyrkan, och på vägen dit råkade vi nog något av det gamla Östmark. Vägen gick fram genom trånga, skogbeväxta dalar, en bäck, eller kanske man ska säga en älv, porlade på dalbottnen. Några kvarlevor efter övergivna kvarnar och smedjor stod och ruttnade ner på ett par ställen, där älven gick i fors. Eljest var det mest bara ödslighet.

Det blev alltmer tyst, ju närmare gränsen man kom. Här såg man inte längre några cyklar eller bilar. Dalen smalnade, bergkammarna reste sig allt högre och såg ut att vilja stänga vägen för oss. Om en stund vek de emellertid åt sidan och lämnade plats åt en sjö, som låg där så trygg med branta berg på alla kanter, att man ville tro, att aldrig en storm hade piskat den. Vägen gick alldeles i sjöbrädden på en smal strandremsa, följde fredlig och jämn sjöns vackra rundning och stannade vid en liten ensam gård, där gränsvakten hade sitt hem.

Nu var vi alltså vid resans mål, men var hade vi riksgränsen? Jo, på andra sidan sjön såg man en bred, kalhuggen fåra. Den liksom höjde sig ur vattnet, fortsatte genom skogen uppåt bergshöjden och försvann. Här var det alltså slut på Värmland och slut på Sverige.

Man kände det nog litet högtidligt. Och naturen här var högtidlig, den också, med de mörka, mäktiga bergen, den stilla sjön och den smala strandremsan, där vägen smög fram, liksom ängslig, att den inte skulle få komma längre. Det var en glädje, att landet tedde sig så värdigt och vackert här vid gränsen.

Jag steg ur bilen för att vandra ett stycke utmed stranden och bättre ta in bilden av allt detta i minnet. Som jag gick där, tänkte jag, att jag aldrig hade varit på en plats, som var så sovande stilla. Det var, som om allt svenskt liv ville söka sig hit upp för att lägga sig till ro här och riktigt vila ut.

Det var väl just därför, att här var så stilla och fridsamt, som jag måste tänka på de mängder av olika människor, som fordom hade dragit förbi på en sådan plats. Här hade det rört sig, allt detta gränsfolket, som

aldrig kan hålla sig lugnt kvar i eget land, utan jämt lockas över till grannens. Här hade färdats otaliga foror med sill och salt, brännvin och mjöl. Smugglare hade begagnat sig av det trånga skogspasset för att smyga över till andra sidan gränsen. Spioner och soldater, köpmän och skälmar hade måst nyttja den här vägen för att nå fram till sina bestämmelseorter. Förnäma svenska herrar, som hotades av bysättning, hade smusslats över till Norge här uppe i mörka urskogen. Rövare hade brutit fram här för att plundra, fromma pilgrimer hade vandrat här i sällskap med zigenare och tiggare.

Men det båtade intet att mana fram minnet av allt gånget liv. Stillheten blev endast mer märkbar, tystnaden mer sövande.

»Att det är så stilla och högtidligt här uppe», tänkte jag, »det beror kanske inte endast därpå, att här går gräns mellan två riken. Kanske att här också går en gräns av annat slag. Den gränsen, som går mellan synligt och osynligt, mellan verkligt och overkligt.»

Det var bara en fantasi, en lek med tanken, men det låg liksom i luften, att jag skulle tänka på det sättet.

»Och liksom här finns en väg, som leder inåt Norge, så finns det kanske också en infartsväg till det där andra grannlandet.»

Det var alltjämt bara ett tankespel. Jag hade inte den minsta förhoppning, att det skulle förhålla sig så, som jag roade mig med att tänka ut det.

Men knappt hade jag givit form åt min undran, förrän det tilldrog sig något besynnerligt. Men inte ute i naturen, utan i mitt eget inre. Jag tyckte mig förnimma liksom en tunn dimma eller en rök, som steg upp ur min hjärna. Och denna förtätades hastigt samt tog form av en människa. Men då den människan hade hunnit några alnar ifrån mig, vände hon sig om och neg för mig.

Jag såg henne mycket tydligt, och än mer, jag kände igen henne. Hon liknade till punkt och pricka en gammal tiggarkäring häruppifrån Östmark, som jag hade sett i min barndom och varit mycket rädd för, emedan folk påstod, att hon kunde trolla galenskap på den människa, som inte gav henne vad hon begärde. Jag kände tydligt igen den korta tjocka gestalten, det breda, bruna ansiktet, som tycktes översmort med fett, de elaka ögonen, den smutsiga och flottiga skinnkjorteln, läderbältet med silverstjärnorna, de stora näverskorna och näverkonten på ryggen.

Som sagt, hon neg för mig liksom för att tacka mig för att jag så troget hade gått och burit på hennes bild under alla dessa år. Därpå såg jag henne helt raskt gå ner mot sjön, sväva ut över vattnet och upplösas till en liten dimflik.

Jag ska säga, att jag blev bestört. Någon dröm kunde det ju inte vara. Jag gick hela tiden på landsvägen, hade inte en gång stannat. Det var ju så tydligt, att allt kom ur min egen hjärna. Jag hade nog haft den där farliga Östmarkstrollpackan i minnet under hela resan, men jag hade aldrig på det sättet sett en tanke ta gestalt och visa sig för mig. Jag var inte rädd för henne, som jag hade sett, men jag undrade om jag var tokig, jag, som kunde se mina egna tankar.

I detsamma ropade man åt mig från bilen, att det var sent och att vi borde ge oss av hem. Och jag var mer än nöjd att få fara därifrån.

Under hemvägen satt jag och grubblade och funderade, ville liksom känna efter om allt stod rätt till med mig. Men plötsligen började jag skratta.

Jag borde väl ändå nu känna till Värmlandsnaturen. Den hade än en gång roat sig med att förvända synen på mig för att göra sig intressant, för att platsen där uppe skulle bli oförgätlig för mig. Det hade varit ett litet

skälmeri, precis som med den branta backen utför Fryksdalshöjden, fast nog var det rätt förvånande, att ett gammalt, välaktat, svenskt landskap kunde få sådana infall.

Jag sitter ännu, jag, och tänker på de två älskvärda amerikanerna, som var så fast övertygade, att Värmland var vackert. Kunde det vara möjligt, att de hade fått se något av det speciellt värmländska? Hade de under sin korta vistelse här kommit i beröring med detta, som leker och ler, som skrämmer och rör, som gäckar och förtrollar? Ty dessförutan är det inte mycket bevänt med den värmländska naturskönheten.

ANDRA AVDELNINGEN
BERÄTTELSER
TORPAREN HOS DOBBRICHSEN.

Så där för en femti, sexti år sedan fanns det en karl, som var torpare hos en brukspatron v. Dobberichs. Men hur denna torparen hade det ställt för sig, det vet jag egentligen ingenting om. Inte om han var ung eller gammal, eller om han var duglig eller oduglig. Det troligaste är väl, att han hade det som de flesta andra av hans stånd. Han gick vid sitt arbete på bruksherrgården dagen lång, och när han kom hem till sitt om kvällarna, så möttes han av en utpinad hustru och en stor, skrikig barnskara.

Vad det var för en brukspatron v. Dobberichs, som han tjänade hos, kan jag inte heller säga, ja, jag vet inte en gång så mycket som var hans bruk var beläget och om det var stort eller litet. Det skulle ha varit roligt att kunna tala om detta, men för själva berättelsen gör det varken till eller från.

Inte heller har det något att betyda, att jag inte vet vad brukspatron v. Dobberichs var för slags människa. Man kan ju i alla fall så väl tänka sig, att han var en bruksherre av den gamla stammen, som tog ut så mycket arbete av sina torpare, som det var honom möjligt, och inte gav dem mera att leva av, än att de nätt och jämnt kunde hålla sig kvar i livet.

Emellertid hände det sig, att den där karlen, som var torpare hos brukspatron v. Dobberichs, en kväll gick till ett bönemöte i en bondstuga för att höra en lekmannapredikant.

Vad nu detta kunde vara för en predikant, kan jag inte heller säga. Kanske att han var en kolportör, som var utsänd från något missionssällskap, eller kanske att han predikade på egen tillskyndan. Men man får hålla fast vid att han var en redlig och nitälskande man, som var lycklig över att han för sin del var frälsad och kunde vara viss om saligheten, och att han ville väcka så många som möjligt ur syndasömnen. Och som han inte visste något bättre sätt att få sina medmänniskor vakna och uppruskade, så höll han hela kvällen på att tala med dem om helvetet och hur där gick till.

Säkert gjorde han sin sak bra, så att det blev flera väckelser och omvändelser, men den där karlen, som var torpare hos brukspatron v. Dobberichs, han var inte med bland dem, som nådegåvorna strömmade ut över. Han hörde andäktigt på hela tiden, och han trodde vart ord, men han hade visst inte det rätta sinnelaget. Det kom inte någon kallelse eller något utväljande. Han kände inte den minsta smula ånger eller lust att bli av med sin syndaskuld, och när så var, blev det väl klart för honom, att helvetet, det var en plats, som han för sin del aldrig kunde undkomma.

När han gick hem på natten, hade han sällskap med ett par andra karlar, som var torpare hos v. Dobberichs, de som han. Och det var ju naturligt, att de allesammans skulle gå och tänka på predikanten och föredraget.

Men om det kom sig av trötthet eller om de var gripna av predikan, säkert är, att ingen av dem sa ett ord, ända tills att den karlen, som jag håller på att berätta om, gav luft åt sina bekymrade tankar och hov upp sin röst och förkunnade dem den slutsats, som han hade kommit till.

»När en har varit torpare hos Dobbrichsen i all sin tid och så ska komma till helvetet, när en är död, så har

en inte mycken glädje av att en har blivit till.»

Alla de andra lystrade till. De tyckte, att det var märkvärdiga ord och sanna ord och att kamraten hade sagt ut just det, som de själva kände, medan de gick där trötta och nedstämda.

Det satt kanske måne och stjärnor på himlen och lyste upp natten, men de brydde sig inte om att rikta blickarna uppåt. Förut hade de väl haft en liten förhoppning om att de en gång skulle få gå omkring där uppe i stjärnesalarna, men nu visste de, att de var uteständga från den härligheten.

De hade nog önskat, att de hade kunnat ångra sina synder och få inträda i saligheten, men när det inte gick för sig på annat sätt än genom att sucka och jämra på kvinnfolksvis, och det var dem omöjligt, så fanns det ju intet tvivel om vart de skulle komma.

De tog fatt på de sagda orden och upprepade dem. Ja, det var det sannaste, som var sagt. När en hade varit torpare hos Dobbrichsen i all sin tid. Jojomän! Det var aldrig för roligt. Bara slit och arbete året om. Ingen annan lön än trasor och svält. Och ingenting annat att vänta ovanpå alltsammans än helvetet. Nej, det var inte mycken glädje med att man hade blivit till.

De karlarna, som hade hört orden, var så gripna av dem, att de talade om dem för hustrurna där hemma, och snart gick de socknen runt. Om de kom till brukspatron v. Dobberichs öron, det vet jag inte, men säkert är, att de nådde ut över hela Bergslagen, ja, över hela landet. De användes nästan som ett ordstäv, och den, som hade ett tungt arbete med liten lön, mumlade mången gång för sig själv: »När som en har varit torpare hos Dobbrichsen i all sin tid ...»

Jag också fick höra det där ordspråket, när jag var barn. Och jag måtte ha funnit det vara ett dråpligt ord, kraftigt och rakt på sak, för det satte sig fast i mitt minne, så att jag inte har kunnat glömma det intill denna dag.

Det var inte så utan heller, att det gav mig en hel del att fundera över. Jag kunde inte förlika mig med att den där torparen hos Dobbrichsen skulle ha det så illa ställt för sig. Skulle det inte kunna finnas något hopp för honom?

Om han inte kunde ångra och omvända sig, så kunde han väl vinna saligheten på annat vis. Han kunde kanske ha räddat en människa från att drunkna, eller han kunde ha bärgat någon ur ett brinnande hus.

Men sådant där, det var ju goda verk och gärningar, och det fick ju inte räknas.

Ibland hittade jag på att han kunde ha haft en dotter, som blev väl gift, och att han fick komma till henne på sina gamla dagar och ha det bra. Jag kunde inte stå ut med den tanken, att ett människoliv skulle förlöpa så fattigt och glädjelöst både i denna världen och i den tillkommande.

Men hur jag försökte, så blev jag aldrig riktigt färdig med den där karlen. Att ge honom några lyckodagar här nere på jorden var inte tillräckligt. Och hur jag skulle få in honom i saligheten, det begrep jag inte.

Inte var det rättvist, att han skulle förflyttas till helvetet. Dit skulle ju de stora missdådarna komma, men inte fredligt och beskedligt folk sådana som han.

Ja, hur som helst, så kom jag aldrig till någon klarhet i saken. Och som åren gick, så fick jag annat för tankarna att syssla med.

Men jag glömde inte alldeles den torparen hos Dobbrichsen. Ända in i det sista kunde jag komma på mig med att sitta och grubbla över om han inte ändå på ett eller annat sätt skulle kunna bli salig.

Nu i år, på nyårsnatten, kom jag till att drömma om honom.

Jag drömde, att jag vandrade framåt en bred landsväg, och bredvid mig gick en lång, mager karl. Och i samma ögonblick, som jag såg karlen, visste jag, att han var torparen hos Dobbrichsen. Jag visste också, att han hade dött samma natt och att han nu var på väg till himmelen för att stå inför Vår Herre och bli dömd till salighet eller osalighet.

Jag blev alldeles ofantligt glad över att jag hade råkat på honom. Nu äntligen skulle jag få veta hur han skulle få det i den andra världen.

Visserligen var jag häpen över att han hade levat kvar på jorden ända till nu, men det fäste jag mig inte mycket vid. Huvudsaken var i alla fall, att jag nu skulle få ordentligt besked.

Strax därpå var vi framme vid himmelrikets port. Egentligen var det inte något himmelrike, utan det var den stora envåningsbyggnaden på Sunne prostgård, som vi såg framför oss. Men det generade oss inte det minsta. Både torparen och jag tyckte, att det var alldeles, som det skulle vara.

Det blev inte någon lång väntan, utan i nästa ögonblick stod vi inför Vår Herre. Det vill säga, att det var inte precis Vår Herre, utan det var gamle prosten Werme i Sunne, som satt vid sitt stora skrivbord och mönstrade oss. Jag kände igen hans stora, breda ansikte med de svarta polisongerna, som gjorde det ännu bredare, men det betydde ingenting, för det var Vår Herre i alla fall.

Alldeles till höger om skrivbordet fanns en dörr, och jag visste, att genom den kom man in i den stora prostgårdssalongen. Och på samma gång förstod jag, att där inne i salongen höll de till, som hade blivit dömda till salighet.

Medan jag ännu stod och stirrade på dörren, hade Vår Herre frågat mannen vad han hette och var han var skriven, och sedan slog han upp honom i den stora husförhörsboken. Han såg efter vad som fanns antecknat om honom, och därpå, utan att göra en enda fråga, pekade han på salongsdörren.

»Var så god!» sa han till karlen, som hade varit torpare hos Dobbrichsen.

Karlen närmade sig så sakteliga till dörren, men nu kunde jag inte längre hålla mig stilla.

»Det måtte väl inte vara något misstag», sa jag just i samma ögonblick, som torparen la handen på dörrlåset.

»Hur så?» sa Vår Herre och plirade med ögonen. Just på det sättet brukade prosten Werme sitta och plira, när han väntade, att man skulle komma med en dum fråga.

»Jo, se», sa jag, »jag bara undrar om han riktigt har gjort sig förtjänt av saligheten.»

»Men, kära människa», sa då Vår Herre, »har han inte gjort sig förtjänt av saligheten? Han har ju arbetat varenda dag från tidiga barndomen till högt oppe i ålderdomen.»

»Men får det räknas?» frågade jag, för det hade aldrig fallit mig in.

»Visst får det räknas», sa Vår Herre. »Det räknas mer än något annat.»

Med detsamma steg han själv upp och öppnade dörren för karlen, som hade varit torpare hos brukspatron v. Dobberichs.

Men jag, jag blev så glad, att jag vaknade.

Medan jag låg där halvvaken, kände jag hur den stora glädjen fyllde hela min varelse, och jag sa gång på

gång till mig själv: »Tänk, att det får räknas! Tänk, att det öppnar salighetens port för en, att man har arbetat!»

Det var så stort, det öppnade oändliga rymder av förhoppningar. »Tänk, att det var något heligt att arbeta! Riktigt grovarbete hölls i ära hos Vår Herre och kanske annat arbete också.»

Just i detsamma kom jag ihåg, att det var nyårsmorgon.

»Nu har jag drömt så, att jag kan vara glad för hela dagen, ja, för hela året», viskade jag för mig själv, medan lyckan, den obeskrivliga lyckan över att ha ett arbete att fullgöra och att älska, uppfyllde mig.

MAN SKALL ALDRIG TÄNKA.

I Kairo i Egypten levde för åtskilliga hundra år sedan en fattig kock vid namn Assad. Han var den välvilligaste människa, som man gärna kunde råka, och som han därtill var mycket skicklig i sitt yrke, så skulle man ha väntat, att han hade fått anställning i något förnämligt hus, där man behöll sina tjänare år efter år och bestod dem en god avlöning. Men så var ingalunda förhållandet. I början av sin bana fick kocken verkligen några utmärkta platser, men han förlorade dem genast. Det gick alltid på samma sätt. De första dagarna var husbönderna överlyckliga att äga ett sådant under till kock, och man förvånade sig över att mannen inte hade blivit kallad till tjänstgöring hos sultanen själv, men när någon tid hade förflutit, avskedade man honom under verop och okvädinsord.

Den stackars kocken, som hade en gammal mor och en ung hustru att försörja, fick nöja sig med allt sämre och sämre platser, och till sist måste han bekväma sig att tjäna hos Said Effendi, en gammal girigbuk, som hade förtjänat sin förmögenhet på ocker och slavhandel och hade det sämsta tänkbara anseende. Denna man blev överlycklig som alla andra, när han märkte, att hans kock lagade en mat, som kunde ha anstått en storvesir. Han visste, att Assad hade måst byta herrar otaliga gånger, men han lovade sig själv, att han aldrig skulle begå en sådan dumhet som att avskeda honom.

Emellertid ville olyckan, att det på Said Effendis gård fanns tvenne bakugnar. Den ena var nyuppförd och begagnades varje dag, den andra däremot var så gammal och sprucken, att den aldrig mer togs i bruk. Ingen kock i Said Effendis tjänst hade så mycket som sett åt den, men Assad hade inte länge tjänstgjort i huset, förrän han tittade in i den gamla ugnen, som var uppförd tätt utanför köksdörren och närmast liknade en hög och vid bikupa. Han fann den, som naturligt var, ända till randen fylld av sopor och trasor, och då han var en ytterst ordentlig och renhetsälskande man, blev han förfärligt upprörd. »Må vara, att den här ugnen inte mer begagnas», sa han, »men det är i alla fall en bakugn, och det är en skam, att den ska brukas till soplår. Said Effendi skulle med rätta bli förtörnad, om han upptäckte ett sådant oskick.»

Härmed grep kocken en eldtång, lyfte en brand från härden och stack in den i bakugnen. Allt det skräp, som hade hopats där sedan åratal tillbaka, fattade genast eld, och på samma gång drog en tung, illaluktande rök ut över omgivningen.

När Said Effendi några timmar senare steg ur sin kammare för att njuta av aftonsvalkan på gårdsplanen, låg denna obehagliga rök ännu kvar och vaggade i luften. Han undrade varifrån den kom och begav sig genast över åt kökssidan för att fråga. Redan innan han hade hunnit fram till köksdörren, såg han emellertid, att eld och rök strömmade ut ur den gamla bakugnen, och i nästa ögonblick stod han darrande av raseri framför kocken, frågade honom hur han hade kunnat fördrista sig att göra upp eld i den utdömda ugnen och befallde honom att utan dröjsmål lämna hans tjänst.

»Men, herre», sa kocken, som hade trott sig bevisa den gamla herrn en välgärning, »bakugnen var full av sopor, och jag tänkte...

»Man ska aldrig tänka», ropade Said Effendi och höjde käppen. »Ut med dig!»

Kocken undvek käppen och närmade sig dörren. Här hejdade han sig dock för att påminna om den lön, som han hade att fordra.

Men Said Effendi, som i likhet med alla verkliga girigbukar inte vågade anförtro sina pengar och värdepapper åt sitt kassaskrin, utan förvarade dem på alla möjliga och omöjliga ställen, hade för några dagar sedan stuckit undan en skuldsedel på ett par tusen zekiner i den gamla bakugnen, och när han hörde, att mannen, som var skuld till att dessa pengar hade gått förlorade, gjorde anspråk på lön, blev han alldeles utom sig av förbittring.

»Du, son av en buffeloxe», utropade han, »begär du, att jag ska betala dig, därför att du har gjort mig utfattig? Laga dig genast i väg, annars låter jag piska opp dig. Jemil, Musa! Var håller ni till, era dagdrivare? Hit med er!»

Said Effendi föreföll så fruktansvärd i sin vrede, att kocken inte vågade trotsa honom. Han störtade ut på gatan och fortsatte att springa en lång stund, av fruktan att husbonden skulle sända sina drängar efter honom. När han äntligen tordes stanna och besinnade vad som hade hänt honom, greps han av den mörkaste hopplöshet.

»Alla världars behärskare och styresman», utropade han och vände blickarna mot himlen, »varför förföljer du din tjänare med dessa olyckor? Du vet, att jag alltid handlar efter bästa förstånd. Jag söker alltid att ärligt och oegennyttigt tjäna mina husbönder. Varför blir jag då på detta sätt bortjagad?»

Han påminde sig den rika köpmansänkan Fatima, som hade behållit honom i sin tjänst i hela tre månader. Hon hade varit en frikostig och klok matmoder, och han hade hoppats att få stanna kvar hos henne under hela sitt liv. Men en gång hade han råkat upptäcka, att hennes lilla son smög sig in i hans skafferi och stal bort hans honungskakor och kanderade frukter. Han hade funnit det beklagligt, att sonen till en så förträfflig moder skulle lägga sig till med sådana ovanor, som kunde bli farliga för hans framtid, och en dag tilldelade han honom en rätt allvarlig bestraffning. Men änkan hade blivit lika uppbragt som Said Effendi nu för en stund sedan. Hon hade inte velat höra på hans förklaringar, utan genast jagat bort honom.

Han tänkte vidare på Selim Bey, hans första herre, som hade drivit bort honom ur sin tjänst, därför att han hade påmint honom om profetens förbud mot vindrickande. Han tänkte på alla de andra, som hade blivit förargade på honom för saker, som han hade företagit sig av ren välmening. »Allbarmhärtige», utropade han, »varför straffar du mig på detta sätt? Du förföljer mig hårdare, än om jag hade stulit eller mördat. Låt detta stoftgrand, som nu ropar till dig, åtminstone få veta på vad sätt det har förbrutit sig!»

Medan den stackars mannen på detta sätt fördjupade sig i betraktelser och böner, hade han, utan att han själv visste det, kommit att slå in på en gata, som leder till den östra stadsporten. Han hejdade sig plötsligt.

»Vad tänker jag på?» sa han till sig själv. »Jag har vandrat åt galet håll. Jag har blivit så yr i huvudet av olyckan, att jag inte hittar hem.»

Han ämnade genast vända om, men när han besinnade, att han vid hemkomsten måste berätta för sin mor och sin hustru, att han återigen stod utan plats, att han måste lyssna till deras förebråelser och jämmer hela kvällen för att nästa dag springa staden runt och söka en anställning, som han åter skulle mista om någon vecka, kände han en outhärdlig trötthet och leda.

»Tjänar det verkligen något till att vända om hem för att gå igenom allt detta plågsamma?» frågade han sig. »Varför inte hellre vandra bort från alltsammans?

Han fortsatte således att gå rätt framåt. Han lämnade porten bakom sig, och efter att ha letat sig väg över några med gravvårdar tätt besatta kyrkogårdar, kom han ut i den vida sandöknen, som på denna sida nådde ända fram till staden. Snart nog råkade han in på den stora karavanvägen till Röda havet, som här slingrade fram mellan låga bergkullar, övertäckta med flygsand.

Men vid åsynen av dessa kullar uppvaknade ett barndomsminne hos den förtvivlade flyktingen. Han drog sig till minnes hurusom han och hans far en vacker morgon hade vandrat ut mellan dem för att fira Mustafa Halils årsfest. Under färden hade fadern berättat honom om den gamle Mustafa, som på sin tid hade varit en mycket helig man, gjort många under och samlat omkring sig en stor skara dervischer. Den heliges grav, en liten vit kupoltäckt byggnad, hade legat så väl undangömd mellan flygsandskullarna, att de knappast hade kunnat finna den, men när de väl kommit fram, hade de funnit, att en stor skara människor redan hade samlats dit, och festen hade varit i full gång. Han kom ihåg hur Mustafa Halils dervischer sittande i en vid krets på marken, hade hängivit sig åt heliga övningar, och med förundran hade han sett de stora skaror av ökenfolk, som från de omgivande höjderna fortfor att närma sig till den ensamma graven. Kameler, hästar, människor, alla hade med en egendomlig klarhet avtecknat sig mot den gula marken, som gnistrade av solljus.

Nu, då han sorgsen och förbittrad hasade sig fram i karavanvägens djupa spår, sa han plötsligen till sig själv:

»Det är sant, att Mustafa Halils dervischer är döda, och jag tror knappast, att någon numera tänker på att fira hans årsdag, men det hindrar inte, att han ännu i dag kan ha kvar sin makt och vishet, och törhända skulle han vilja ge mig de upplysningar, som jag behöver. Han påminner sig kanske ännu i dag, att min far var en av hans trogna anhängare.»

Utan tvekan övergav han karavanvägen och begav sig in bland kullarna. Lyckan var honom bevågen, så att han efter någon stunds sökande nådde fram till den lilla helgongraven.

Det föreföll verkligen, som om Mustafa Halil skulle vara alldeles glömd. Flygsanden hade ostört fått hopa sig utanför väggarna, gångstigen var igenyrd, och de två trappstegen, som förde upp till gravrummet, var knappast synliga.

När Assad märkte denna vanvård, blev han så upprörd, att han glömde att tänka på sin egen nöd. Han började ögonblickligen att med händerna ösa undan sanden från gångstigen. Om detta får fortfara, tänkte han, blir snart hela graven översandad, och man kommer inte att kunna skilja den från en vanlig flygsandskulle.

Det var ett drygt och långsamt arbete, som kocken hade påbörjat, och han hade knappast hunnit fram till de båda trappstegen, då solen helt plötsligt sjönk i väster och mörkret nästan omedelbart sänkte sig över jorden. Kocken, som var ganska trött efter en ansträngande dag, kände genast en stark lust att sova. »Jag får lägga mig ner och vila en stund», tänkte han. »Det tjänar till ingenting att arbeta i mörkret. Så snart som jag har sovit ut, ska jag fortsätta grävningen.»

Knappast hade han slumrat in på den varma sandbädden, förrän han i drömmen såg hur dörren till graven öppnades och en liten puckelryggig gubbe trädde ut på trappan. Hans tankar var likaså klara, som om han skulle ha varit vaken, och han erinrade sig genast, att den fromme Mustafa Halil i livstiden hade varit puckelryggig. Han tvivlade alltså inte ett ögonblick, att det var den helige själv, som nu visade sig för honom.

Besynnerligt nog, tycktes Mustafa Halil vara i högsta grad uppretad. Han svängde i luften en lång vandringsstav, hans gamla huvud skakade av upphetsning, och ur hans strupe framträngde ett tjut, som inte

kunde ha ljudit mer hotande, om det hade uppstämts av ett lejon eller en hyena.

»Vad är din mening, vandrare, med att föra bort den skyddande sanden från min bostad?» ropade han och stötte på samma gång mycket omilt till drömmaren med sin käpp.

Den stackars kocken ville försvara sig på sitt vanliga sätt, säga, att han hade tänkt, att han hade trott, att allt hade varit gjort i största välmening, men såsom det ju ofta nog kan gå i drömmen, kände han sig på något sätt förlamad och alldeles ur stånd att få fram ett ord till förklaring.

I alla fall föreföll det, som om den helige skulle ha kunnat läsa hans tankar.

»O, du plågoande!» ropade han till. »Med ditt tänkande och din välmening förorsakar du fler olyckor än en ökenstorm.»

Återigen försökte kocken ursäkta sig, men till sin gränslösa fasa märkte han, att hans läppar var tillslutna och att intet ljud förmådde tränga fram ur strupen.

»På den tiden, då vägen till min grav ännu var öppen och lätt att befara», fortsatte helgonet, »var den en tillflyktsort för en skara råa rövare. De förtappade gjorde detta mitt hus till skådeplats för sina dryckeslag och utsvävningar. Nu, sedan den barmhärtiga sanden har gjort vägen hit mera svårtillgänglig, får jag sova i ro. Tror du, att jag önskar att det förra tillståndet ska återinträda? Tror du, att jag begär bättre, än att hela byggnaden måtte översandas? O, din missdådare! Jag ser intet annat medel att hindra dig från att fullfölja ditt onda uppsåt än att begrava dig under sanden, där du nu ligger, så att du aldrig mer kan skåda himmelens ljus.»

Knappast var detta sagt, förrän den förskräcklige gubben böjde sig ner över den drömmande och började ösa sand över honom, utan att han var i stånd att röra ett finger för att undgå en säker död.

»Vad i all världen ska jag göra?» tänkte kocken. »Hur ska det gå med mig? Mustafa Halil kommer helt säkert att fullfölja sin avsikt och begrava mig levande.»

Liksom för att göra faran ännu mer fruktansvärd visade sig i detta ögonblick tre nya personer, två män och en kvinna, på platsen framför graven, alla tre beväpnade med jättestora skovlar. Med kläderna flaxande omkring sig skyndade de sig fram till Assad, skrikande av glädje över den olycka, som hade hänt honom.

»Känner du igen mig, du odjur till kock?» ropade kvinnan. »Jag är den Fatima, som en gång hade olyckan att ha dig i sin tjänst. Min son hade haft en svår öronsjukdom, den var nära nog botad, men du tillät dig att slå honom en fruktansvärd örfil, det onda kom tillbaka, och nu blir min son döv för livstiden. Jag vill mer än gärna hjälpa till att begrava dig.»

Hon började att med rasande fart överhölja den på marken utsträckte drömmaren med sand. Den stackars Assad, som var en god och medlidsam människa, kunde inte låta bli att känna sorg över den olycka, som han hade vållat. Han greps av en sådan ånger, att han nästan kände sig värd den död, som hotade honom.

»Låt mig också bistå vid detta goda verk!» sa den andre av de nyanlända. »Du känner nog igen mig, vän Assad, jag är Selim Bey, din första husbonde. En dag var jag mycket sorgsen, därför att min bästa vän hade bedragit mig, jag ämnade berusa mig med vin för att glömma hans brott. Men du hindrade mig. Min vrede blev inte stillad, och när jag nästa gång mötte honom, slog jag honom banesår. Nu vågar jag inte mer visa mig i Kairo, jag har blivit en biltog ökenrövare, och allt det där för din skull.»

Därmed vräkte Selim Bey flera skovlar sand över den liggande, vars själ vid det här laget kände sig likaså belastad med samvetskval, som hans lemmar var tyngda av sand.

»Nej, lämna också något av arbetet åt mig!» utropade nu Said Effendi, som var den tredje i raden. »Din skenheliga usling, du hade naturligtvis upptäckt skuldsedeln, som var undangömd i bakugnen! Du anlade eld där för att dölja, att du hade stulit den. Du bedragare med ditt gudsnådliga : 'Jag tänkte, jag trodde'... Jag ska minsann ge dig för att tänka.»

»Du ska åtminstone aldrig mer få tillfälle att lägga dig i sådant, som inte angår dig», grälade änkan och kastade med detsamma ner en stor sandskovel över drömmarens bröst och skuldror.

Denne, som kände hur sanden hopade sig över honom, utan att han kunde röra ett finger till motstånd, förstod, att hans sista stund var kommen. Hans vilja arbetade, så att han svettades, hans muskler spändes, men det blev till ingenting, han orkade varken be om nåd eller fly. Blodet stockade sig i ådrorna, bröstet förmådde inte mer höja sig för att insuga andedräkten. Den mjölfina sanden fyllde ögon, näsborrar, öron och mun. Om några ögonblick skulle han vara kvävd.

I denna stund av förtvivlan hörde han Mustafa Halils röst.

»Det är nog nu, vänner», sa han. »Er stackars tjänare har nu fått sin läxa, och jag tror, att vi nu kan släppa honom. Hans far, den fromme Jussuf kock, var en av mina trognaste anhängare, och det är för hans skull, som jag har sökt att förhjälpa hans son till litet sunt förnuft.»

När detta var sagt, märkte den drömmande till sin outsägliga lättnad hur sanden avlägsnades från hans kropp. Bröstet kunde åter höja sig till andning, och den tryckande bördan, som hade vilat över honom, upphörde att tynga. Han kunde åter fritt se sig omkring. De tre hämndlystna var försvunna. Det var endast Mustafa Halil, som lutade sig över honom.

»Glöm aldrig den lärdom, som du har erhållit!» sa han i myndig ton. »Upphör aldrig, då du råkar i frestelse att blanda dig i andras angelägenheter, att upprepa för dig själv dessa ord: *Man skall aldrig tänka!* Men tro för all del inte, min son, att jag därmed vill förbjuda dig allt tänkande. Besinna endast, att om en olycka inträffar, om ett hus brinner, om en bro rasar, om två skepp stöter samman, så beror detta oftast på att någon välvillig människa har varit framme och 'tänkt'. Det är för dylikt, som jag vill lära dig att ta dig i akt. Sköt din syssla, gör vad du har blivit ålagd och var viss om att till och med Muhammed, Allahs profet, föredrog en anhängare, som enkelt och fromt åtlydde hans befallningar, framför de många, som ville vara klokare än han själv!»

När Mustafa Halil hade slutat detta tal, gick han uppför de båda trappstegen för att återinträda i sin grav. Men innan han öppnade dörren till sin mörka boning, vände han sig än en gång till den stackars Assad.

»Jag är nästan säker om», sa han, »att när du om några timmar vaknar, kommer du att säga till dig själv, att allt detta endast har varit en dröm, som man kan glömma och förgäta, såsom man vanligen gör med sina drömmar! Men akta dig för något sådant! I så fall ska jag nog förstå att göra mig påmint.»

När Assad kock vaknade nästa morgon, kom han till punkt och pricka ihåg den förskräckliga dröm, som hade plågat honom under natten. Han mindes Mustafa Halils vrede, den grymma ångesten, då man hade velat begrava honom under sanden, ja, även helgonets varning att inte betrakta allt detta som en tom dröm var tydligt inpräntad i hans minne.

Men detta hindrade ingalunda, att han snart skrattade åt alltsammans. »Allt det där är verkligen inte så illa hopkommet för att endast vara en dröm», tänkte han. »Men naturligtvis är det ingenting att fästa sig vid. Framför allt kan jag inte tänka mig, att Mustafa Halil skulle misstycka, att jag avlägsnar sanden från hans bostad. När jag tänker på vilket värde som min far satte på honom, så kan jag inte låta detta elände fortgå.»

Han kastade sig verkligen ner på marken och började att med båda händerna ösa undan flygsanden.

Men knappast hade de första sandkornen flugit i luften, förrän han hörde över sitt huvud ett brusande av starka vingar. Han tittade upp, och se, en stor korp kom nersusande över honom. Den närmade sig honom, som om den ville hugga ut hans ögon, och med sin fula, kraxande stämma skrek den så högt, som den förmådde: »Man ska aldrig tänka, man ska aldrig tänka!»

Vid denna syn greps kocken av en vansinnig skräck. Visserligen mindes han, att Mustafa Halil i livstiden hade ägt en korp, som han hade lärt att säga några ord, och att djuret uppehöll sig i närheten av sin älskade husbonde även långt efter hans död, det borde inte ha väckt så oresonlig förvåning och fasa. Men djurets uppenbarelse i detta ögonblick övertygade honom, att allt, vad han hade drömt, verkligen var sanning, att den helige hade rätt, att han måste lyda hans befallningar, att han med ett ord fick lov att avstå från sin förhävelse och bli en annan människa.

Han reste sig hastigt och tog till flykten för att undgå korpens rasande anfall. Men fågeln förföljde honom med sina skarpa skrik ända fram mot stadsporten.

Och från denna dag, berättar sagan, upphörde Assad kock att blanda sig i andras angelägenheter utan att vara ombedd. Han sysslade endast med vad som hörde till hans ämbete och blev på detta sätt en så eftersökt kock, att han gick från befordran till befordran och till sist nådde platsen som mästerkock i sultanens eget kök.

Sagan tillägger också, att om en av hans kökspojkar, som hade blivit skickad till salutorget efter äpplen, kom tillbaka med en klase druvor, ursäktande sig med att äpplena hade varit dåliga och att han tänkte, att han trodde, att druvorna skulle vara tjänligare, då kunde ingen vara rappare än Assad kock att tilldela syndaren ett slag med köksleven, under det att han ropade:

»Man ska aldrig tänka, din drummel. Har jag inte sagt dig detta tusen gånger? Man ska aldrig tänka.»

SKRIFTEN PÅ JORDGOLVET.

Efter en gammal legend.

Äktenskapsbryterskan hade fått sin dom. Hon visste, att hon skulle dö. De, som hade kommit över henne, överraskat henne mitt i hennes synd, hade släpat henne upp till templet, ställt henne inför prästerna och de skriftlärde, och dessa hade förkunnat, att enligt Mose lag skulle hon stenas.

Äktenskapsbryterskan var en ömklig, eländig varelse. Hon stod inför sina domare i sönderslitna kläder, med blånader i ansiktet efter stötar och slag, närapå ihjälskrämd allaredan. Hon gjorde inga försök att urskulda sig, utan höll sig alldeles tyst. Inte heller gjorde hon något motstånd, då männen, som hade kommit upp till helgedomen med henne, knuffade och släpade henne till den plats, dit hon skulle fraktas nu, sedan domen hade fallit.

Men så förkrossad hon än syntes, sjöd hela hennes inre av vrede och hat. Någon ånger kände hon visst inte. Hennes man hade varit hård emot henne, slagit henne, låtit henne slita och släpa och aldrig gett henne ett vänligt ord. Hon var inte skyldig honom någon trohet. Kvinnorna i kvarteret, som kände till vad som vederfors henne, brukade undra över att hon ända till nu hade varit tålig och undergiven och aldrig försökt att vedergälla ont med ont.

Med ens utstötte hon dock ett gällt, skärande skrik och kastade sig bakåt. Hon hade vaknat till medvetande om vart man förde henne.

Redan som barn hade hon hört viskas om att det i Jerusalems tempel fanns en fasans plats, dit ingen begav sig otvingad. Det var en trång, fyrkantig gård med svart jordgolv, instängd mellan murar av väldiga stenblock. Där inne fanns det intet offeraltare, inga burar för duvor, inga bord, där mäklare vägde och

räknade, endast en väldig hög av helt vanliga stenar, sådana, som man såg dem överallt ute på fälten, gråvita, stora som ett manshuvud. Hon hade aldrig själv sett platsen, men nu, då en vid port slängdes upp och hon plötsligt såg en hög gråvita stenar framför sig, visste hon var hon befann sig.

Var gång hon förut i livet hade hört talas om den tomma gården med stenhögen, där de kvinnor, som hade begått äktenskapsbrott, skulle sona sin synd enligt Mose lag, hade hon genomfarits av en rysning. Hemskare än Gehenna hade den synts henne, och nu skulle hon själv föras dit.

Men vad tjänade det till, att hon skrek och spjärnade emot? Männen ryckte henne med ett kraftigt tag in genom porten, sedan brydde de sig inte om att längre hålla henne upprätt, utan läto henne sjunka ner på jordgolvet. Hon kröp undan i ett hörn och låg där ömkansvärd och hjälplös, med ögonen bundna vid stenhögen, liksom om all skräck, som hon kände, utginge därifrån.

Men så rädd hon än var, brusade hat och vrede lika hejdlösa inom henne, och detta hindrade henne från att se sin egen synd. Om hon hade förmått tala, skulle hon inte ha urskuldat sig eller bett om förbarmande, nej, hon skulle ha tillropat de rasande männen, att de hade syndat värre mot henne än hon mot dem och att Israels Gud skulle straffa dem, om de toge hennes liv.

Hon var inte då i stånd att tänka på något annat än stenarna och visste därför inte varifrån den mannen hade kommit, som helt plötsligt hade ställt sig framför stenhögen. Hade han suttit där inne, redan då hon kom, eller var han en av de nyfikna från den stora tempelgården, som hade följt efter henne hit in?

Varför hade han ställt sig mellan henne och stenarna? Vad ville han där? Skulle det bli han, som började?

Han var en hög, smärt man, klädd i svart livklädnad och svart mantel. Håret föll i jämna lockar ner på skuldrorna. Ansiktet var skönt, men fårat av många lidandets rynkor omkring ögonen och vid munnen. Hon var viss om att hon aldrig förr hade sett honom. »Mot dig har jag då aldrig förbrutit mig», tänkte hon. »Varför vill du döma mig?»

Att han skulle vara kommen dit för att hjälpa henne, föll henne inte in ett ögonblick. Men inte desto mindre skedde det en förändring med henne själv, sedan hon hade fått se honom. Trycket över bröstet lättade. Hon kunde andas, utan att det hördes som en döendes rosslande.

De andra, hennes far, hennes man, hennes bror, männen från kvarteret, som hade fört henne hit och nu skulle döda henne, hade hejdat sig ett ögonblick i sin stormande framfärd. En hel hop män, som brukade tillbringa dagarna i templet bedjande eller fördjupade i heliga samtal, hade följt med in på den dystra gården, och en av dem hade gett befallning om uppskov med avrättningen.

Därpå hörde äktenskapsbryterskan ett hastigt viskande i hopen bakom henne. Hon urskilde något sådant som: »Låt oss sätta honom på prov! Det där är profeten från Nasaret. Låt oss begagna detta tillfälle! Låt oss höra om han dristar sig till att förneka Mose lag!»

Därpå såg kvinnan hur två av de skriftlärde, två gamla män med silvervita skägg och pälsbrämade mantlar, gingo fram till den svartklädde främlingen och bugade för honom. »Mästare», sade den ene av dem, »denna kvinna har på bar gärning blivit beträdd med äktenskapsbrott. Nu bjuder Moses i lagen, att sådana skola stenas. Vad säger då du?»

Då lyfte han, som hade blivit hälsad som mästare, sina tunga ögonlock. Han såg på de båda frågande, på fadern, mannen, brodern, männen nerifrån staden, som hade följt henne upp till templet, på skriftlärde, fariseer, på alla dessa andra, som tillhörde templet och där hade sin varelse.

Då mästaren med blicken hade överfarit allas ansikten, böjde han sig ner och skrev med fingret på

jordgolvet, liksom om han inte hölle för lämpligt att ge dem något svar. Men de två skriftlärde nödgade honom att svara, och då reste han sig upp och sade till dem:

»Den av er, som är utan synd, han kaste första stenen på henne!»

Då skaran av män hörde detta, svarade de med ett gapskratt. Ty vad var detta för ett svar? Om dylikt skulle bli en regel, då skulle varje brottsling förbli ostraffad.

Äktenskapsbryterskan jämrade sig svagt. Alldeles mot hennes bättre vetande hade hon hoppats, att den främmande skulle säga något, som kunde rädda henne. Nu förstod hon, att varje hopp var förbi, sänkte huvudet och kröp samman, väntande stenregnet, medan de, som skulle deltaga i bestraffningen, kastade av sig sina mantlar och uppskörtade livklädnaden. Den främmande stod kvar på samma plats, men han tycktes inte mer ta del i vad som skedde, han hade åter böjt sig ner och skrev på det svarta golvet.

Den förste, som nalkades stenhögen, var äktenskapsbryterskans egen far, eftersom han var den, av vars ätt hon var kommen och som därför kände hennes skam djupast. Han lutade sig ner för att lyfta upp en sten, men kom därvid att kasta en blick på golvet. Och där såg han skrivet, kanske inte med bokstäver, men ändå tydligt och begripligt, historien om ett fasansfullt mord, som han hade begått för många år sedan och som aldrig ditintills hade blivit uppdagat.

Vid den synen ryggade fadern tillbaka i högsta förfäran. I besinningslös hast, utan att en gång rycka till sig den avkastade manteln, störtade han därifrån.

Då skyndade brodern genast fram för att gottgöra faderns uppförande, vilket han tolkade som en gammal mans svaghet för sitt barn. Men då han lutade sig ner för att ta upp stenen, som han ville slunga mot denna syster, som hade vanärat honom, kom också han att se ner på golvet.

Då såg han där upptecknat, kanske inte med bokstäver, men dock tydligt och begripligt, ett helgerån, som han hade begått en gång i ungdomligt överdåd och som skulle kosta honom hans medborgarskap i Israel, om det bleve bekantgjort.

Han greps av förfäran. Han trampade på skriften för att utplåna den, men den lyste lika klar. Då störtade han bort, vräkande åt sidan alla, som ville ställa sig i vägen för honom.

Äktenskapsbryterskan kröp en smula längre fram ur sin vrå. Håret hängde i tovor ner över pannan. Hon strök det tillbaka. Hon plockade de sönderrivna kläderna till rätta.

Nu var det hennes man, som steg fram. I högsta grad uppretad över faderns och broderns svaghet, böjde han sig ner över stenarna. Hela hans kropp värkte av hämndtörst. Han kunde inte tänka sig ljuvare vällust än att döda hustrun. Men då flammade det upp på golvet en skrift, eller kanske att det bara var några tecken. De förtalde om en sammansvärjning mot den romerske prokuratorn, vari han var invecklad och som skulle bringa honom på korset, om den bleve röjd i förtid.

Han reste sig, och som han var en klok man, anlade han en medlidsam min, mumlade något om att inte heller han ville döma och gick sin väg.

När detta skedde, blevo de skriftlärde, som förut hade talat till mästaren, utom sig av undran och förfäran och skyndade fram, inte för att gripa någon av stenarna, utan bara för att finna ut vad han skrev på jordgolvet, som kunde åstadkomma en så mäktig verkan.

Då såg den ene av de mäktiga männen, att där stod skrivet, att han en gång hade olovligt flyttat gränsstenarna mellan sin egen åker och grannens, den andre, att han hade tillskansat sig en stor del av den

egendom, som han hade förvaltat för en myndling.

De gjorde båda en djup bugning för den skrivande, lade sina ansikten i veck, liksom hade de blivit rörda, och avlägsnade sig med god hållning.

Men när dessa män, som hade varit med bland hennes domare, gingo sin väg, reste sig äktenskapsbryterskan på knä. En ström av nytt mod brusade genom henne. Hon fattade blott dunkelt hur allt hade tillgått, men hon förstod, att hon skulle bli räddad, att hon redan var räddad. Livslusten fyllde henne med överdådig glädje. Det gick besynnerliga ryckningar genom hela hennes kropp. Det var otroligt, men hon kände det, som om hon hade velat dansa.

Ännu var hon dock inte helt utom fara, ty nu störtade de övriga närvarande fram mot den skrivande för att gripa efter stenarna och fullgöra domen. Men den ene efter den andre for tillbaka, när de hade kastat en blick på jordgolvet. I stället för att gripa efter de dödsbringande stenarna och utdela straffet, skyndade de bort, darrande och dödsbleka, med blickarna skyggt bortvända och skuldrorna hopdragna.

Då ingen av dem mera fanns kvar, stod äktenskapsbryterskan upprätt. Hon hade fått liv i ögonen, och de förut gråbleka kinderna hade börjat rodna. Hon höll sig ännu stilla, men det var ju inte nog med glädjen att vara räddad. Hon hade också fått se sina fiender skrämda och förödmjukade, hon var rusig av hämndens sötma. Hon ville dansa här på denna förbannade plats, dansa inför dessa stenar, som med rätta skulle ha krossat henne. Hon hade inte börjat dansa ännu, men hon intog en danserskas ställning, och hon skrattade till i sin hänförelse.

Då reste sig den främmande mästaren och såg på henne.

»Var äro de andra?» frågade han. »Har ingen dömt dig?»

»Herre, ingen», svarade hon. I detsamma tänkte hon, att nu kunde hon inte längre hålla tillbaka glädjen. Nu måste hon dansa.

Men mästaren fortfor att se på henne.

Han såg den otyglade djuriska glädjen, som bodde inom henne. Han såg, att hon ingen ånger kände över sin synd. Han såg, att hon var full av hat och hämndlust och köttets begärelse.

Hon visste, att han såg allt detta, och hon förlorade danslusten. Hon blev rädd för mannen, som hade frälst henne. Hon såg honom omstrålad av himmelskt ljus, och hon fruktade sig storligen. Hon trodde, att det nu skulle bli hans tur att döma henne. Det skulle bli en dom, strängare än den förra, därför att den mannen hade rätt att avsky den synd, som bodde inom henne.

Men mitt i sin förskräckelse hörde hon honom säga:

»Icke heller jag dömer dig. Gå, och synda icke härefter!»

Men när dessa nådens och kärlekens ord uttalades över kvinnan, skedde i hennes själ ett stort under. Där tändes en liten gnista, en svag stråle av det evigas härlighet smög dit in. Den utvidgade sig sakta under många dagars och nätters ängslan och strid. Och stundom önskade hon, att den skulle dö, därför att hon inte var någon rätt bostad för en sådan gäst. Men den kunde inte dödas, den skrev i hennes hjärta en outplånlig skrift om syndens gräslighet och rättfärdighetens skönhet, ända tills den arma vilseförda människan genomstrålades av helighet.

JUDAS.

Rysk folksägen.

Och det begav sig:

Mannen, som hade förrått Jesus, hängde redan i johannisbrödträdets grenar.

Snaran hade slutit sig om hans hals. Han hade förlorat fotfästet. Han svävade mellan himmel och jord.

Den efterlängtade döden syntes honom viss. Den skulle inte av någon makt kunna berövas honom.

Då kom en mäktig vind farande väster ifrån.

Den var utsänd av den vredgade Fadern, vars son i samma stund led korsdöden på Golgata.

Det väldiga trädet skalv under vindens anstormande. Dess grenar kastade sig över åt öster, så att det kom att likna de förblåsta träden vid havsstranden, vilkas grenar alla äro vända åt ett håll.

Och han själv, den förkastade, rycktes lös ur snaran, innan döden ännu hade förlossat honom från livet.

Dock föll han ingalunda till jorden. Vinden ryckte honom med sig och höll honom svävande mellan himmel och jord.

Den virvlade runt med honom såsom med det torra lövet, vars gärning är ändad på jorden. Den vräkte honom mot höjden såsom det uttröskade halmstrået. Den spände ut hans kappas fyra hörn och förde honom med sig bort över Judéens berg.

Han såg redan under sig Döda havets vatten. Han trodde, att meningen var, att han skulle kastas ner i dess djup. Han trodde, att Gud ville straffa honom, såsom han hade straffat det syndiga folket i Sodom, och dränka honom i dess ettervågor.

Men vinden kastade inte ner honom i Lots sjö. Den förde honom alltjämt längre mot öster.

Den jagade fram med honom över Moabs berg. Han såg under sig Nebo, där Moses sitter i en gravkammare, som Gud själv har berett åt honom. Han trodde, att han skulle bli nervräkt på de stiglösa bergen. Han trodde, att han skulle bli ställd till rätta inför den väldigaste av alla domare, inför honom, som hade mottagit lagens tavlor av Guds egen hand på Sinai.

Men vinden släpade honom bort över bergen och drev honom framför sig mot den stora sandöknen. Han tänkte sig, att det skulle bli hans lott att löpa omkring i öknen, plågad av hunger och törst, under ständig ensamhet och ständig fruktan. Han trodde, att han skulle nödgas vandra där i fyrtio år, innan Guds vrede skulle vara uttömd.

Men vinden bar honom på sin skuldra, såsom en mor bär sitt barn. Den lät honom varken sjunka eller falla, utan höll honom uppe.

Den förde honom fram över Mesopotamiens slätter. Den lät honom skåda den stora floden Eufrat.

Han väntade, att vinden skulle låta honom falla till marken här i detta träldomens land, på det att han liksom fordom hans fäder måtte sona sin synd med sjuttioårig träldom.

Men vinden bar honom, såsom jägaren bär sitt byte. Den lät honom inte sjunka ner bland de svarta tälten i floddalen.

Den förde honom fram över en stor stad.

Han såg den under sig med dess strålande torn och dånande kopparportar, med dess tempel och gudabilder.

Och han tänkte vid sig själv: »Det är hit, som min Gud vill föra mig. Han har räddat mig ifrån döden, på det att jag i detta avgudarnas näste måtte predika hans heliga namn. Han har frälst mig, såsom han frälste Jona utur havet. Han har frälst mig, därför att jag skall tjäna honom och förkunna hans härlighet.

»Han vill göra mig till ett slaktoffer. Jag skall predika för hedningarna, och de skola steka mig vid sakta eld.

»O, min Gud, detta är större nåd, än jag är värd. Låt mig dö, medan jag förkunnar din vilja!»

Men vinden fortfor att bära honom. Den satte inte ner honom i den vimlande staden. Den flög vidare med honom över länder och hav.

Han förvånade sig, han förvånade sig storligen. Hans sinne var vant att mäta med korta, jordiska mått, med sekunder och timmar och år och levnadslopp. Han kände inte längden av Guds tålamod.

Han kom till de höga snöbergen och skalv under den kyla, som de utsände. Han tänkte vid sig själv, att nu stod han inför det straff, som väntade honom. Här skulle vinden lämna honom, mitt i den eviga kölden.

Han sade: »Kanske att den Allsmäktige här ser någon vilsegången, som jag kan hjälpa med förlusten av mitt liv. Det är fördenskull han har fört mig ända hit. Jag skall vakta mig för olydnad. Jag skall gå i Jesu, min mästares, fotspår. Jag skall ge mitt liv för den okände främlingen.»

Men då han detta sade, hörde han Guds röst tala i vinden, som bar honom.

»Du skall upphöra att förställa dig inför din Gud. Ty ditt hjärta är en förrädares hjärta. Du kan inte säga nej, och du kan inte säga ja. Du kan varken älska eller hata med beständighet. Du har ingen fast grund att bygga på. Därför skall du följa med vinden, och din fot skall inte trampa fast mark, förrän du har byggt upp inom dig ett nytt hjärta och en ny själ.»

Och vinden fortfor att bära honom. Den bär honom ännu den dag, som i dag är.

Det ena århundradet har rullat fram efter det andra utan att ge honom lindring i hans straff. Orkanen slungar honom framför sig som det lösslitna seglet, kastvindarna bruka honom som en boll till att leka med.

Han svävar ständigt omkring i höjden utan att stanna. Ett aldrig sinande luftdrag för honom framåt.

Den milda västanvinden ville vagga honom, så att hans ögon finge slutas av sömn. Molnen breda ut sig under honom som lockande viloplatser, men han kan inte njuta av sömn eller vila.

Han piskas av haglet, han brännes av solen, han genomborras av ljungelden. Han lider tusende kval, men ingen plåga är i stånd att ge honom döden.

Då han svävar fram i molndimman omkring de höga bergen, söker hans fot att få fäste på berggrunden. Det vore vällust för honom, om han med det yttersta av sin fot finge snudda vid den vassaste sten, men i hans lidande finns intet uppehåll.

Världen förändras under honom. Bebyggda orter ha blivit till ödemarker, och i forna skogstrakter ha sköna, rikt befolkade städer rest sina husrader. Gamla avgudatempel ha fallit, och i deras ställe ha stora byggnader, märkta med korsets tecken, växt upp ur mullen. Han svävar uppe bland skyarna, ingen talar till honom, men han vet och förstår, att i dessa tempel tillbedja människorna Jesus, hans mästare.

Ibland tillropar han dessa byggnader: »Växen, växen, utbreden er över hela jorden! Ingen är mera värd dyrkan och tillbedjan än Jesus, den korsfäste.»

En annan gång vredgas han över dem. »Måtten I försvinna!» ropar han. »Måtten I upphöra att pina mina

ögon med er åsyn!»

Ty hans hjärta är ännu det gamla. Det är en förrädares hjärta. Det kan inte säga ja, och det kan inte säga nej. Det är ännu som det vindkastade flarnet. Han har ännu inte blivit färdig med det verk, som Gud pålade honom.

Orkanen vill lära honom. »Se på klippan! Den kan jag inte flytta från sitt rum. Se på eken! Den kan jag inte upprycka ur jorden. Gör din själ till ett hälleberg! Säg ja eller säg nej! Älska Kristus, eller hata honom! Låt ditt hjärta rota sig i en fast grund, så skall vinden inte mer kunna göra dig till sin leksak.»

Men han förmår inte. Han bär ännu inom sig en förrädares hjärta. Han tvivlar i dagsljuset, och han tror i nattmörkret. Han vacklar och tvekar. Han skall ännu i årtusenden sväva över jorden, innan han skall lyckas med det svåraste av alla arbeten.

Stjärnorna vilja lära honom. »Si hur oryggliga vi äro i vår gång! Hur skulle världen kunna bestå, om vi än ginge åt höger, än åt vänster, om vi än skrede framåt och än ginge tillbaka? Hur skall Guds rike kunna uppkomma och trivas, om de skapade själarna den ena dagen älska och tillbedja, den andra dagen förråda och hata?»

Men han kan inte. I årtusenden skall han nöta på Guds tålamod, innan han blir färdig med att omskapa sin själ.

Han piskas av haglet, han brännes av solen, han genomborras av ljungelden.

Men ingen på jorden har miskund med honom. Ingen bön har ännu för hans skull uppstigit till himmelen.

Och dock, vem borde väcka mera medömkan? Är han inte en spegel av människosinnet, av det evigt rörliga människohjärtat, som drives i dag av vinden från östan och i morgon av vinden från västan, som bränner sin kärlek ena dagen och den nästa älskar vad det har bränt, som vacklar i tvivel och förtär sig i misströstan, som ingen fast grund vet att vila vid, intet uppehåll i den eviga oro, som jäktar det?

O, vem vet, du ständigt kringjagande människosläkte, om inte en mörk synd från de tider, då du ännu inte hade trampat jordens stoft, vilar på dig, och om du inte måste dväljas här, jäktad av ständiga lidanden, ända tills du har byggt upp åt dig en ny själ, som åter kan finna behag inför Guds ansikte?

DET RENA VATTNET.
Gammal folksägen.

Det var på den tiden, då Vår Herre och Sankte Per vandrade omkring här på jorden.

En lördagskväll, då de var ganska uttröttade, kom de till en socken, där de inte kände en enda människa, utan måste gå in på värdshuset och be om husrum. Värdshusvärden tog vänligt emot dem och lovade, att de skulle få stanna över natten, om de ville nöja sig med att ligga på bänken i hållstugan. Där kunde de ju inte vänta att få någon ro, men Vår Herre och Sankte Per tackade och försäkrade, att de inte begärde bättre.

De lade sig och föll strax i sömn, men mitt i natten väcktes de av ett häftigt buller. Fyra halvfulla karlar hade kommit resande och förde ett sådant väsen i hållstugan, att varenda människa i huset vaknade. Sedan satt de flera timmar kvar i rummet, spelade kort och drack och svor och grälade. Vår Herre och Sankte Per fick inte en blund i ögonen på hela natten, så att man kan förstå, att de inte skulle ha svårt för att känna igen de resande, ifall de råkade dem någon annanstans.

De fattiga vandringsmännen stod opp i god tid nästa morgon, tackade värden och begav sig åstad. Men de hade inte gått långt, förrän de mötte folk, som var på väg till kyrkan, och på samma gång hörde de

klockorna ringa till gudstjänst. De beslöt då att gå i kyrkan, de med.

När de kom in, fick de en bra plats och sjöng ingångspsalmen med stor andakt. Men inte förr hade prästen trätt inför altaret, än Sankte Per reste sig och gick ut ur kyrkan. Han slog igen bänkdörren, så att det dånade, och stampade så hårt i golvet, när han gick sin väg, som om han ville, att både prästen och hela menigheten skulle lägga märke till att han inte ville stanna i den kyrkan. Därpå gick han ut och satte sig på kyrkogårdsmuren, men så långt borta, att han varken kunde höra sång eller predikan.

Men Vår Herre blev sittande kvar i bänken och kom inte ut, förrän det blev slut på gudstjänsten. Han fick genast syn på Sankte Per, som satt borta på muren och såg högst förnärmad ut.

»Du ville inte höra predikan, du Sankte Per», sa Vår Herre helt vänligt.

Sankte Per svarade inte ett ord. Han satte på sig en min, som om han ville säga: »Kom mig inte nära, jag vill inte ta i dig med tång.»

Vår Herre låtsade om ingenting och frågade Sankte Per än en gång varför han inte hade stannat och lyssnat på den vackra predikan. »Det är inte var dag, som man får höra en sådan präst», sa Vår Herre.

»Det beror på vad man har för anspråk», sa Sankte Per och stirrade rakt framför sig.

Vår Herre märkte nog, att Sankte Per inte aktade honom mer än ett dammkorn på vägen, för Sankte Per satt och dinglade med benen, tittade opp i luften och visslade.

»Du kan fråga vem som helst av kyrkfolket om det inte var en bra predikan», sa Vår Herre.

Då blev det slut med Sankte Pers tålamod. Han hoppade ner ifrån muren och såg strängt på Vår Herre.

»Att du inte kan låta bli att göra dig till!» sa han. »Du såg minsann likaså tydligt som jag vem prästen var.»

»Ja, det har jag heller aldrig nekat till», sa Vår Herre.

»Det var just det jag tänkte», sa Sankte Per. »Du såg, att han var en av de där karlarna, som var inne i hållstugan i natt och förde spektakel. Du har sett honom, du som jag, med kort i hand och bägare för mun, och du vet knappast om han har sovit av sig ruset. Och i alla fall kan du sitta i timtal och höra honom predika. Men något sådant vill jag inte vara med om.»

Sankte Per vände sig om och gick bort ifrån kyrkan. Vår Herre svarade ingenting, utan följde efter honom helt beskedligt.

På det sättet gick de nu länge och väl framåt den dammiga landsvägen, och solen stekte, såsom den kan steka, när man går hem ifrån kyrkan en söndag middag.

Sankte Per blev törstig och längtade alldeles förskräckligt efter litet vatten. Han visste väl, att han bara behövde be Vår Herre om hjälp, så skulle han nog visa honom fram till en källa. Men just då tyckte han inte, att han ville ha något att tacka honom för.

De gick och gick, och solen brände och brände. Till sist vände Sankte Per på huvudet och såg hur Vår Herre kom gående bakom honom ödmjuk och förkrossad.

»Nu ångrar han sig nog», tänkte Sankte Per. »Han skulle allt bli glad, om jag sa ett par vänliga ord till honom.»

Han stannade och vände sig till Vår Herre. »Om du ändå kunde göra så mycket som att skaffa oss en klunk

vatten!» sa han. Knappast hade han talat ut, förrän Vår Herre tog av från vägen och gick in i skogen. Strax därpå vinkade han till Sankte Per och visade honom en källa, som porlade fram ur jorden alldeles under en brant klippvägg.

Sankte Per kastade sig ner på marken, gjorde en skopa av händerna och drack.

»Är det ett gott vatten?» frågade Vår Herre.

»Ja, det vill jag lova att det är», sa Sankte Per.

Då stack Vår Herre sin vandringsstav ner i källan. Vattnet delade sig, och Sankte Per såg, att den friska, klara ådran vällde fram ur en murken dödskalle, som låg på bottnen. Men han fortsatte att dricka.

»Ser du inte dödskallen?» sa Vår Herre. »Tycker du inte, att den är otäck?»

»Vad gör det, när vattnet är så friskt och rent?» sa Sankte Per.

»Ser du inte, att dödskallen är maskstungen och överdragen med grönt slem?»

»Jag skulle tro, att den, som har vandrat så länge med påse och stav, som jag har gjort, nog förstår sig på gott dricksvatten», sa Sankte Per. »Låt fulingen där nere grina så illa han vill! Vattnet är i alla fall rent och gott.» Och han fortsatte att dricka, tills törsten var släckt.

»Ack, Sankte Per, Sankte Per!» sa Vår Herre. »Att vatten kan vara rent, även om det rinner fram ur en dödskalle, det begriper du, men du förstår inte, att Guds ord är så heligt och okränkbart, att det bevarar sin härlighet, även om det uttalas av en syndares mun.»

SYSTER KARIN OCH SYSTER SISLA.

På den tiden, då den lutherska kyrkoförändringen var i sin början, levde i Riseberga kloster i Närke en stackars nunna, som var så slö och loj och oduglig, att alla de andra klostersystrarna hade henne till ett åtlöje.

Man kunde ju tycka, att något sådant inte borde ha förekommit på en så helig plats, men det vet vi ju alla, att människor är människor, var man än gör av dem, och dessa instängda klosterfruar, som inte gjorde annat än bad och arbetade, kunde kanske behöva en liten förlustelse då och då, och den skaffade de sig genom att göra narr av denna omöjliga stackare, syster Karin.

Om man ska säga sanningen, så var syster Karin den, som hade det bästa utseendet i hela klostret. Hon var huvudet högre än alla de andra nunnorna och inte mer fetlagd, än som behövdes för att hon skulle se ståtlig ut till sin längd. Hon hade små händer och fötter, ett litet huvud med ljust hår, klar hy och blå ögon samt var långtifrån ful. Dessutom låg det en besynnerlig värdighet över henne. Vid första ögonblicket kunde man tro, att denna resliga syster allra minst var en kungadotter.

Men de, som gav litet närmare akt på henne, kunde inte låta bli att förundra sig över att hon aldrig bytte ansiktsuttryck, utan satt med densamma vänliga och belåtna uppsynen, vad som än hände omkring henne. Och likaså måste det nog väcka förvåning, att hon aldrig ändrade ställning, utan jämt satt stilla och orörlig på bänken. Men även då iakttog hon sin värdighet. Det kunde aldrig komma i fråga, att hon skulle stöda ryggen mot väggen bakom henne eller att hon skulle lägga benen i kors. Inte heller blev hon retad, hur än de andra systrarna gäckades med henne, och gav aldrig svar på tal.

Hon var inte sjuklig och inte egentligen dum heller, bara förslöad och försoffad, och det finns väl ingenting, som är retsammare än att se en frisk och färdig människa sitta dagen lång med händerna i skötet och göra

platt ingenting. Varken den systern, som var bibliotekarie, eller den, som var portvaktare, eller den, som var köksmästarinna, eller den, som var förrådsförvaltare, eller den, som var klädessömmerska, eller den, som var örtagårdsmästare, eller den, som var skattmästare, eller den, som hjälpte sjuka, eller den, som delade ut klostrets allmosor, kunde finna någon ursäkt för den, som ingen syssla ville sköta och inte ville dela de andras möda och ansvar.

Det var en syster, som hette Cecilia, fastän hon i klostret aldrig kallades annat än syster Sisla. Hon var kvick och glad och ivrig och verksam, och hon var den, som drev mest fyr med syster Karin. En gång hörde hon en syster säga, att syster Karin var så lat, att till och med tankarna stod stilla i huvudet på henne. »Ja, visst är syster Karin lat», sa syster Sisla, »men det finns i alla fall tre sysslor, som hon aldrig tröttnar på. Den första är att sova, den andra är att äta, och den tredje är att göra ingenting.»

Detta samtal fördes i abbedissans närvaro, och hon sa då genast, att det fanns ett fjärde, som syster Karin aldrig heller tröttnade på, och det var att prisa och lova Gud.

Och detta var sant, ty det hände inte en enda gång, att inte syster Karin passade på alla de dagliga bönerna och andaktsövningarna. För övrigt hade man sedan lång tid tillbaka i klostret lagt märke till att abbedissan var vänligare stämd mot syster Karin än någon annan. Syster Karin var en storätare, och det var abbedissan, som såg till, att hon fick mat tillräckligt. Ibland gav hon henne också små uppdrag, som inte kostade någon möda att utföra. Hon lät henne stoppa och laga de andra systrarnas kläder, hon lät henne sätta upp altarljusen och tända dem, bara därför att det inte jämt skulle sägas, att hon ingenting gjorde.

Säkert ansåg hon, att syster Karin på intet sätt kunde rå för, att hon var sådan hon var, och att det inte stod i hennes egen makt att ändra sitt uppförande. »Det är Vår Herre, som har satt henne ibland oss för att pröva vår barmhärtighet och vårt tålamod», sa hon. »Det är han, som ska befria henne från hennes lättja, då han finner, att vi därav har gjort oss förtjänta.»

Syster Sisla hade alltid litet svårt att förstå abbedissans förkärlek för syster Karin. Hon, Sisla, stod högt i gunst, hon med, men det kunde ju lätt förklaras. Hon var lärd, hon var klostrets bibliotekarie, hon förstod latin, och hon kunde skriva av böcker. Hon gjorde klostret mycken nytta och heder. Men syster Karin! Hon, som inte en gång kunde pränta sitt eget namn!

Ja, så där stod det till i Riseberga kloster, när som doktor Martin Luther tog itu med den stora religionsförbättringen.

Vad ska man säga att det var likt? Det kändes visst, som om marken under en skulle skälva och skaka, som om allt omkring en skulle störtas omkull och det inte i hela världen funnes en fast punkt att stå på.

Eller kanske att det kändes så, som om man skulle ha ägt en stor skatt av guld och silver och haft den nerstoppad i ett starkt järnbandat skrin, men så en vacker dag, då man sloge upp locket, funne, att både guldet och silvret hade försvunnit och att i hela skrinet inte fanns något annat än aska och grus.

Ja, hur skulle det kännas nutilldags, om man hade suttit i säker och tryggad ställning och trott sig viss om att det varken i detta livet eller i det tillkommande kunde hända en något svårt eller obehagligt, och man med en gång bleve berövad inte bara det jordiska välståndet utan också det himmelska?

Vad ville det till exempel säga på den tiden att vara nunna i Riseberga kloster? Jo, det ville säga bland annat, att tvåhundratjugufyra landbönder måste lägga årlig skatt av oxar och får, av svin och gäss, av humle och malt, av säd och vilt, av fisk och rovor, för att man skulle ha nog till sitt uppehälle. Det ville säga, att man kunde vänta att ödmjukt bli kysst på hand av varje främling, som kom till klostret för att begära gästfrihet eller annan hjälp. Det ville säga, att man åtnjöt heder och aktning av alla människor, därför att

man med helig vandel tjänade av inte bara på sina egna utan på hela världens synder. Det ville säga, att man med fasta och bön hade förvärvat en skatt i det landet, där inga tjuvar grava och stjäla. Men nu, nu blev allt det där taget ifrån en. Nu, sades det, var det inte mer någon nytta med klosterfolket. Nu med ens var de inte bättre än alla andra. Ja, det gick an, om de inte hölls för vida sämre, om det inte gick värre förtal om dem än om turkar och hedningar.

De måtte väl känna det, som om de vore ute i full storm på ett gungande skepp. De kunde kanske inte låta bli att undra varför inte han, som hade makt över väder och vind, sträckte ut sin hand och bjöd ovädret att lägga sig.

Ja, vi får föreställa oss hur det kändes en dag i Riseberga, då de hade kommit tillsammans, hela hopen av nunnor, i kapitelsalen. Abbedissan sitter överst under en liten tronhimmel av snidat trä, och runtomkring väggarna sitter alla klostersystrarna. De bär kåpa och dok, men annars är det intet främmande över dem, de har goda svenska ansikten och svenska namn. De är oroliga och fruktande djupt inne i själen, men de håller sig lugna och oberörda, både gamla och unga. Abbedissan känner sig bättre till mods, när hon har dem där omkring sig. De älskar sitt kloster, och de älskar henne. De sitter där som älskeliga, fromma döttrar omkring en from och älskelig moder.

Abbedissan säger med litet darrande röst, att hon har kallat dem tillsammans för att läsa upp vad rikets ständer, som har varit samlade i Västerås, har tillstatt konungen.

Hon läser, och de sitter och lyssnar, värdiga och lugna, ja, ibland är det en och annan, som ger till ett litet hånskratt. Jaså, kungen ska ha rätt att lägga sig till med kyrkors och klosters överflödiga egendomar. Men vad kommer det dem vid? Inte har de, fattiga nunnor, någon egendom. Inte kan de lämna ifrån sig några gårdar eller kvarnar eller fiskevatten eller köpstadshus. Alltihopa var ju skänkt till Gud. Var kungen en sådan storman, att han vågade roffa till sig det, som var skänkt till Gud?

Och klosterfolket skulle hädanefter vara fria att stanna i sina kloster eller gå sin väg. Jaså, det sa han, denne Gustav Eriksson! Men de visste inte något om att det var hos honom, som de hade gett sig i tjänst, så att det var honom det ålåg att ge dem orlov. De trodde, att de hade gett sig i tjänst hos Gud.

Syster Sisla, som var den lärdaste ibland dem, hon reser sig och håller ett tal om den helige Bernhard och vad han har gjort, om munkar och nunnor av den helige Bernhards orden och om de storverk, som dessa har utfört, och om nunnorna här i Riseberga och vad de har uträttat för detta landet.

»Och stackars Sveriges folk», säger hon, »när det intet mer finns några munkar och nunnor, som kan undervisa det i jordeskötsel och i örtagårdskunskap och biskötsel och smaklig mattillredning och ljusstöpning och bakning! Var ska de unga adelsjungfrurna få lära sig goda seder, och vem ska ta vård om fattigt folk, och vem ska härbärgera vägfarande, när det intet mer finns några kloster? Om den välsignelse, som fromma och gudhängivna kvinnors förböner kan skänka ett land, vill jag intet tala», fortfor syster Sisla, »därför att den vet jag att han intet efterfrågar, denne Gustav Eriksson. Jag talar endast om sådana klosterfolkets tjänster, som han borde ha förstånd att sätta pris på.»

Alla systrarna, både gamla och unga, blir glada och uppbyggda av att lyssna till syster Sisla. Den ena efter den andra står upp och försäkrar, att hon ska härda ut här i klostret, vad som än må hända.

De stärker och upplivar varandra. De kan inte tro, att landet kan undvara klosterfolket. De känner sig vissa om att intet ont ska vederfaras dem. Här skulle nog komma hjälp. Kungen skulle få pröva, att mot dem hjälpte varken makt eller vapen.

Det finns inte en enda syster, som inte har höjt sin röst och bedyrat och lovat, utom förstås syster Karin. Hon

sitter kapprak på bänken, och ansiktet är lugnt och vackert, och händerna ligger stilla i skötet, men hon säger inte ett ord.

Då tycker själva abbedissan, att slöheten går för långt, så att hon anser sig böra ge henne en påminnelse.

»Har du, syster Karin, ingenting att säga om dessa sorgeliga tidender?» frågar hon.

Syster Karin vänder sig mot abbedissan, men utan all hast förstås, och innan hon blir färdig med svaret, så skjuter syster Sisla in ett ord.

»Syster Karin sitter kanske och tänker på att gå ut i världen och skaffa sig ett gott gifte», säger hon.

Men då far syster Karin för första gången i sitt liv upp från bänken i vredesmod och skriker så högt, att de andra systrarna hoppar till: »Det vill jag lova, att intet ska jag bryta mitt klosterlöfte, förrän syster Cecilia bryter sitt.»

Det blir alldeles tyst i kapitelsalen, ty syster Sisla är den allra mest nitiska av alla systrarna, och att bara tänka eller förutsätta, att hon kunde bryta sitt klosterlöfte, är värre än att säga det om abbedissan själv. Det ser ut, som om syster Sisla skulle vilja flyga på syster Karin och örfila upp henne.

Abbedissan måtte visst ha fruktat någonting i den vägen, ty hon reser sig hastigt, till ett tecken att sammankomsten är slut. Alla nunnorna står upp och bugar sig för henne, och hon sträcker ut händerna över dem och ber Gud välsigna dem och göra deras hjärtan ståndaktiga.

Den kvällen kunde abbedissan gå och lägga sig att sova med ett lugnt sinne. Allting hade ju avlupit på bästa sätt. Och om syster Karin hade gett syster Sisla betalt för gammal ost, så kunde inte abbedissan vara så värst ledsen över den saken. För människor är ju människor, var man än gör av dem.

Om det bara hade blivit stilla efter den dagen, om jorden inte hade begynt att skaka på nytt!

Det första, som hände, var, att noviser och unga nunnor började ge sig av. Hon, som gjorde början, hon gav sig av nattetid och klättrade över klostermuren, ty hon hade ännu någon skam i sig, men rätt som det var, gav sig de unga systrarna i väg mittpå Guds klara dag i abbedissans och syster Sislas och alla de andra systrarnas åsyn. Och inte kunde man sätta efter dem eller tukta dem med ris eller stoppa ner dem i klosterkällaren. Det skulle bara ha medfört klagomål inför kung Gustav, och vem som skulle ha fått medhåll av honom, det behövde man inte vara i tvivel om.

Men om det bara hade stannat vid detta!

Om det inte hade varit den förskräckliga stora skatten, som skulle utredas till kronan, om inte arvtagare till dem, som i fordomtid hade skänkt gårdar till klostret, hade kommit med krav på att återbörda sitt arvegods, om det hade tagit något slut på processer och tvister och forskande i gamla köpebrev, om inte kungen jämt hade skickat knektar för att hämta kyrksilver och klockor och korkåpor, om inte landbönderna hade fått för sig, att de inte längre behövde betala något arrende, om det inte hade spritts så många hätska traktater, som talade om vilket sugande ogräs de feta och lata munkarna och nunnorna var för detta fattiga land, om det inte hade gått så många besynnerliga och onda rykten om påvars och kardinalers och biskopars ogudaktiga leverne, om inte det hade varit ännu mycket annat svårt och besvärligt, då hade kanske abbedissan kunnat härda ut.

Men nu blev det henne omöjligt. Hon fick lov att ödmjuka sig för den ogudaktige kungen och hans ogudaktige kansler. Hon måste allerunderdånigast be honom, att han skulle ta hand om klostrets alla egendomar och om klostret självt. Hon måste lämna hela makten ifrån sig, bara förbehålla sig att få bo kvar

med sina medsystrar, tills både hon och de hade gått hädan. Man fick bli undantagskäring på gamla dar och bekväma sig att ta emot det underhåll, som kungen behagade lämna en.

Det var allt en besk bit att svälja för den, som en gång har suttit som stormäktig fru och husbonde över hela Riseberga med kyrka och klosterhus, med förrådsrum och lador, med kök och boskapsstallar, med tvåhundratjugufyra landbönder och kvarnar och smedjor och fiskevatten och andelar i silver- och koppargruvor.

På kvällen, då allt var avgjort, då dokumentet var färdigskrivet och namnet var tecknat och det stora klostersignetet använt för sista gången, gick abbedissan in i sin kammare och stängde dörren om sig och ville inte tala med någon människa.

Men i gången utanför abbedissans dörr var det två, som möttes, och det var syster Karin och syster Sisla.

Syster Sisla var abbedissans förtrogna och högra hand, och ingen i klostret förstod att lägga sina ord så väl som hon. Det var bara naturligt, att hon skulle stå utanför abbedissans dörr i väntan att bli insläppt. Hon ville trösta och lugna, det kunde ingen ta miste på.

Men syster Karin, vad hade syster Karin där att göra? Inte kunde hon säga eller göra något, som förmådde trösta den avsatta drottningen, som låg på knä på andra sidan dörren och bad Gud, att han skulle lära henne tålamod.

Man får ju erkänna, att syster Karin hade varit som en annan människa sedan den där kvällen i kapitelsalen. Då måtte hon ha blivit uppväckt ur den långa själasömnen. Hon hade börjat arbeta och göra nytta för sig. Inte kunde hon på en gång bli rapp och duktig som de andra systrarna, hon var ännu ganska tafatt och bortkommen. Det var bara så mycket, att man såg, att hon bjöd till. Att hon skulle försöka göra något för abbedissan, det hade ingen väntat.

Då nu de två möttes utanför dörren, så kunde det inte hjälpas, att syster Sisla satte upp en min, som om hon undrade vad syster Karin kunde ha där att göra. Visst hade hon bättrat sig, men här väntade henne en uppgift, som översteg hennes krafter.

Syster Karin gick alldeles intill syster Sisla och lade sin hand på hennes hand. »Intet kan jag hjälpa fru moder, det vet jag full väl», sa hon. »Jag kom bara hit för att få höra allt det goda och vackra, som du kommer att säga till vår arma fru moder.»

Syster Sisla blev rörd. Bland allt annat, som hon ogillade hos syster Karin, var också detta, att hon aldrig tycktes sätta minsta värde på hennes, syster Sislas, lärdom och skarpsinne. Nu lade hon hastigt armen om syster Karin. »Kom! Vi ska gå in till henne tillsammans», sa hon.

Abbedissan, hon låg i bön på bönpallen, och hon hörde deras röster utanför dörren. Hon trodde, att syster Sisla hade kommit för att klaga på syster Karin. »Att hon inte kan låta mig vara i fred i denna min tyngsta stund!» tänkte hon.

Hon gick fram till dörren och slog upp den för att säga dem, att de skulle komma tillbaka en annan gång, för nu ville hon ha ro. Och när dörren gick upp, såg hon syster Sisla stå där med armen om syster Karin.

Innan de hade sagt ett ord, försvann den värsta smärtan ur abbedissans ansikte. Hon höjde händerna och slog ett korstecken över deras huvuden.

»Detta var det enda, som kunde göra mig glädje på en sådan dag», sa hon. »Detta, att få se er två som vänner. Nu menar jag, att jag kan våga tro, att Gud inte ska övergiva oss.»

Efter detta var det, som om det skulle ha kommit en litet bättre tid för systrarna i Riseberga. Visserligen var kyrkan alldeles utplundrad, visserligen hade till och med guldkorset, som abbedissan brukade bära om halsen, måst lämnas till kronan, visserligen var kungens fogde snål och ville pruta på underhållet till klosterfolket, men de fick åtminstone vara i fred. Ännu hade de kvar sina präktiga, stora salar och hus, ännu satt syster Sisla i biblioteket och skrev av böcker, ännu bar örtagården kryddor och frukt, ännu samlade bien honung och vax, och alltibland kom en munk vandrande ifrån Varnhem eller Alvastra, som kunde ta emot deras bikt och läsa en mässa.

Abbedissan fick tillbaka sitt lugn, sången ljöd på nytt i kyrkan, och syster Karin började återigen att bli trög och lat och fann det mestadels onödigt att säga ett ord.

Några nya nunnor kom det inte till klostret, men det kom heller inga flygskrifter eller svåra rykten, och de sju nunnorna, som var kvar i klostret, hoppades redan, att de skulle få stanna där i stilla ro till döddagar.

Men så råkade elden komma lös en blåsig natt. Det såg inte så farligt ut till en början, men blåsten förde lågorna mot några gamla hopbyggda trähus, där den fick god näring, och snart var hela klostret inte annat än ett eldhav.

När morgonen kom, var verket färdigt. Abbedissan och de sju systrarna, som hade förblivit trogna, var frälsta till livet, men nu hade de inte mer någon kapitelsal, intet bibliotek, intet refektorium, ingen sovsal, inga förrådsrum, intet kök. Ja, de hade inte en gång en kyrka, där de kunde lägga sig ner för sin Gud och klaga sin nöd. Kyrkan hade bränt, den också, det var bara fyra nakna murar, som fanns kvar av den.

Nu måste abbedissan ha ansett, att detta var ett tecken från Gud, att det skulle vara slut med Riseberga kloster för alltid, och hon sa till systrarna, att nu hade deras herre gett dem orlov, så att de kunde lämna hans tjänst. Hon påminde dem om att de allesammans var av god ätt och hade rika släktingar. Till dessa borde de nu draga och bedja om huld och skydd, ty här kunde de inte längre förbliva.

Ingen motsade henne, och abbedissan vidtalade fogden, som skötte Riseberga gård, att han skulle skaffa ridhästar och anständigt följe, så att såväl hon själv som de sju systrarna skulle komma välbehållna till vänner och fränder.

Ett par dagar efteråt stod åtta ridhästar med kvinnosadel utanför de eländiga högar av bränder och kullfallna murar, som nu utgjorde Riseberga kloster, och dessutom en hel hop väpnat folk, som skulle ledsaga de resande. De stackars husvilla kom snart tillstädes och besteg sina gångare. Det dröjde inte, förrän alla satt i sadeln, utom förstås syster Karin, som alltid måste vara den sista.

Man fick länge söka henne, och då hon äntligen visade sig, var hon helt och fullt den gamla syster Karin, slö och loj och ur stånd både till handling och tal.

Abbedissan tillsade henne på det strängaste, att hon genast skulle stiga till häst, men syster Karin tycktes inte förstå henne, utan stod orörlig.

Det blev stor uppståndelse. Abbedissan befallde än en gång, och syster Sisla sökte övertyga och övertala, men syster Karin stod där ståtlig och vacker och envis och flyttade sig inte ur stället.

»Varför vill du stanna?» ropade syster Sisla. »Du kan intet fira gudstjänst, du kan intet ge allmosor, du kan intet bjuda en resande tak över huvudet.»

Syster Karin hade ingenting att svara, men hon stod kvar trög och loj, som om hon alls ingenting hade förstått.

Då vinkade abbedissan åt fogden, att hon ville ge sig av. Hon menade, att om syster Karin såg henne och de andra systrarna rida bort, skulle hennes motstånd brytas, så att hon i all hast skulle sätta sig på hästen och följa efter.

Men syster Sisla hade funderat ut något annat. När de andra redan hade satt sig i rörelse, hoppade hon ur sadeln, gick fram till syster Karin och sa med fast röst: »Om du, syster Karin, stannar i Riseberga, så stannar jag med.» Ty syster Sisla tänkte som så, att om syster Karin, som dock var en godhjärtad människa, såg, att någon ville uppoffra sig för henne och stanna hos henne, då skulle hon bli rörd och flux sätta sig till häst för att rädda den andra ur detta elände.

Och syster Karin tycktes verkligen bli uppskakad vid detta, att syster Sisla ville stanna för hennes skull. Hon stod där inte längre loj och orörlig, utan böjde sig fram och betraktade henne med iver och skärpa. Därpå sjönk hon hastigt ner på sina knän för syster Sisla och kysste hennes fötter.

»Är det sant, syster Sisla, att du vill stanna här hos mig? Då tackar jag dig, syster Sisla, jag tackar dig.»

Syster Sisla såg, att syster Karin hade råkat i stark rörelse. Hela hennes kropp skakade, hennes röst var högljudd, och tårarna strömmade ur hennes ögon.

»Är det sant, att du intet vill rida bort från mig, arma, olyckliga människa?» frågade syster Karin.

Syster Sisla undrade om nu verkligen det genombrottet hade kommit, som abbedissan hade väntat på. Och på samma gång förstod hon, att syster Karin måste hysa en stor kärlek till henne, syster Sisla, då hon hade blivit så gripen av att hon hade stannat. Hennes eget hjärta rördes, och hon utropade:

»Visst vill jag stanna hos dig, syster Karin, jag ska aldrig lämna dig.»

*

År 1556, tio år efter att Riseberga kloster hade brunnit, kom ett par unga djäknar, som hade fått rätt till socknegång i Närke, dragande där förbi. Som det var vackert sommarväder och de ingen brådska hade, fick de lust att gå in bland ruinerna och se sig om.

De fann, att just ingenting var bortskaffat efter branden. Halvt förkolnade timmerstockar låg kvar, såsom de hade fallit efter eldsvådan. Skorstenspipor och murrester reste sig ännu ur all bråten, som täckte marken. Det enda nya var väl, att en hop hallonbuskar hade vuxit upp på brandtomten, och djäknarna såg med glädje, att de var fulla med mogna bär.

De började genast smörja kråset, men då blev de ivrigt tillropade av ett par gamla klosternunnor, som satt i solskenet utmed kyrkväggen och spann lin. Den ena var lång, vacker och vithårig, den andra liten och hopsjunken, men med livliga ögon och ett hår, som ännu var mörkt. Deras gamla, grå vadmalskåpor var illa slitna, men anständigt stoppade och lagade. Båda två svängde sina sländor raskt och hurtigt, bådas ansikten var milda och vänliga, om än något sorgsna.

De hade ropat till de två djäknarna för att säga dem, att det fanns gott om huggorm i stenröset, där hallonen växte, och bad dem hellre komma fram till dem, om de var hungriga, och smaka på deras kost. Därpå hämtade de öl, bröd och honung, och ungersvennerna satte sig på marken framför dem, spisade och drack.

Man får tänka sig dessa djäknarna. De hade blivit uppfostrade i rädsla för allt, vad papister hette, och hade kanske aldrig förr mött någon munk eller nunna. De var rätt bestörta och visste inte om de riskerade sin eviga salighet genom att ge sig i lag med dessa katolska systrar, men som deras hunger var stor och tvingande, så tänkte de väl, att de fick stå sitt kast.

De båda gamla klosterfruarna var språksamma. De frågade vandringsmännen vad de var för ena och varifrån de kom, och när dessa berättade, att de var scholares från Strängnäs, ville den mörkhåriga visa, att också hon satt inne med verklig lärdom, och växlade med dem några latinska fraser.

Nunnorna frågade om allt möjligt, om kungen, om tillståndet i landet och om deras resa. De undrade om de svenska bönderna var så välbärgade numera, att det lönade sig att gå från gård till gård med tiggarpåsen.

Ungersvennerna prisade och berömde. De sa, att köpstadsmännen redde sig gott, sedan de hade blivit fria från lybeckarna. Bönderna hade av kungen själv blivit lärda och tillhållna att bruka jorden med mera iver och förstånd och erhöll nu tredubbla skördar. Dessutom rådde fred och ordning överallt. Allt var mycket bättre än förr i världen, och Gustav Eriksson var den störste konung, som någonsin hade suttit på Sveriges tron. De två nunnorna såg på varandra och suckade, men strax därefter smålog de på nytt. »Vi är glada att höra, att det står väl till i landet», sa de helt stilla.

Ungersvennerna tog nu mod till sig att göra dem några frågor. Varför satt de kvar här i denna eländigheten? De såg ut som fruar av högt stånd, och de hade väl fränder och vänner, som kunde ta dem i sina hus.

Härtill skrattade de gamla, och den mörka svarade, att detta var deras kloster och att de inte ville lämna det, fastän det nu låg i spillror. De led ingen nöd här. De fick underhåll av fogden, och de höll till i en källare under klostret, fastän de, då det var vackert väder som i dag, tyckte om att flytta ut i solskenet med sitt arbete.

Deras vänlighet och blidhet var så stora, att de båda djäknarna fattade stor vänskap för dem och inte tyckte sig kunna uthärda att veta dem sitta kvar i dessa skröpliga ruiner. De sporde dem om de inte visste, att det numera var klosterfolket tillåtet att bo ute i världen, varhelst de behagade.

De båda nunnorna gav varandra en vacker blick, och den mörka, som alltjämt förde ordet, svarade, att den herren, som hade tagit dem i sin tjänst, ännu inte hade givit dem orlov. De hoppades, att de ännu länge skulle få fortsätta att tjäna honom, för häri låg all den lycka, som de begärde.

Men ungersvennerna blev för varje avslag allt ivrigare. De undrade hur de här kunde känna sig lyckliga, de var dock från början vana vid annat än att bo i en källare.

Då reste sig kvinnorna, tog djäknarna med sig och gick omkring med dem från den ena högen av spillror till den andra. De talade om för dem vilka stora och ansenliga hus och kamrar som här hade funnits och beskrev med mycken stolthet deras inredning och utsmyckning.

Så goda protestanter de båda djäknarna än var, så kunde de, då de hörde detta, inte undgå att känna bedrövelse över att så mycken härlighet hade gått till spillo. De sa till nunnorna, att de väl kunde förstå, att de inte hade stor förkärlek för den lutherska kyrkoförbättringen.

Den lilla mörka nunnan började då med stor häftighet fara ut mot den kätterska lära, som nu predikades i Sverige, men den vithåriga måtte ha märkt, att de båda djäknarna därvid kände sig plågade och besvärade. Hon gav den andra ett litet tecken att tiga och sa därpå med sin blida och lugna röst:

»Kära syster, du ser väl, att dessa ungersvennerna menar väl med oss. Du måste tala om för dem något, som kan göra dem glädje. Säg dem, att här i klostret fanns en gång en nunna, som hette syster Karin! Hon var så slö och loj och oduglig, att hon endast var de andra systrarna till ett åtlöje, men Gud, som kan vända allting till det bästa, han sände den lutherska läran hit till landet, och därmed väckte han henne ur hennes själasömn.»

När hon hade sagt detta, höll också syster Sisla inne med sin klagan. »Då borde jag väl än hellre berätta för

dem om syster Sisla», sa hon. »Hon var kvick och lärd, ivrig och nitisk, men därav hade hon blivit hård och högmodig, och hon skulle ha dött i sin synd, om intet Gud i sin nåd hade lärt henne ödmjukhet, sedan detta klostret genom lutheranernas onda framfärd hade råkat i fattigdom och förfall.»

Därpå räckte de ut sina händer till de unga männen och bad dem draga sina färde i frid och inte göra sig sorg för deras skull. Ty vad ont kan väl drabba den, som vet, att smärta och lidande, sjukdom och nöd, bittra och förödmjukande dagar, allt kommer från Gud och kan av honom vändas i välsignelse?

RÅTTFÄLLAN.
1.

Det var en gång en karl, som gick omkring och sålde små råttfällor av ståltråd. Han gjorde dem själv under lediga stunder, och materialet tiggde han sig till i handelsbodarna eller på de stora gårdarna. Men i alla fall var inte affären särdeles inbringande, utan han måste gripa till både tiggeri och snatteri för att rädda livhanken. Kläderna hängde ändå i trasor omkring honom, kinderna var insjunkna, och hungern lyste ur ögonen.

Ingen kan föreställa sig hur ledsamt och enformigt livet kan gestalta sig för en sådan där vandringsman, som går vägen fram, hänvisad till sina egna betraktelser. Men den här mannen hade en dag kommit in på en tankegång, som verkligen föreföll honom underhållande. Han hade naturligtvis gått och tänkt på sina råttfällor, och då hade han helt plötsligt kommit på den idén, att hela världen omkring honom, hela världen, med länder och hav, städer och byar, inte var annat än en stor råttfälla. Den var inte till för annat än att sätta upp lockbeten för människor, den bjöd på rikedom och fröjder, hus och mat, värme och kläder, alldeles som råttfällan bjöd på ost och fläsk, och så snart som någon lät locka sig att röra vid lockbetet, så slog den ihop om honom, och därmed var det slut på alltsammans.

Världen hade ju inte varit blid emot honom, så att det beredde honom ett ogement nöje att på detta sätt tänka illa om den. Det blev en kär sysselsättning för honom under många ledsamma vandringar att tänka på bekanta, som hade låtit sig infångas i den farliga snaran, och på andra, som ännu kretsade kring lockbetet.

En mörk kväll, bäst han traskade vägen framåt, fick han syn på en liten grå stuga, som låg i vägkanten, och knackade på för att be om natthärbärge. Han fick inte heller nej. I stället för de sura miner, som annars brukade möta honom, blev ägarn, som var en gammal man utan hustru och barn, glad att få någon att tala med i sin ensamhet. Han satte strax grötgrytan på elden och gav honom kvällsmat. Sedan karvade han av ett så stort stycke på sin tobaksrulle, att det räckte till både för den främmandes pipa och för hans egen. Slutligen tog han fram en gammal kortlek och spelade »mjölis» med sin gäst ända till liggdags.

Gubben sparade lika litet på förtroenden som på gröt och tobak. Gästen fick genast veta, att han i sina välmaktsdagar hade varit torpare under Ramsjö bruk och arbetat framme vid gården. Nu, då han inte längre kunde göra dagsverken, var det hans ko, som födde honom. Ja, den kossan var utomordentlig. Hon kunde lämna mjölk till mejeriet varenda dag, och sista månaden hade han fått hela trettio kronor i betalning.

Den främmande måtte ha sett misstrogen ut, för gubben reste sig, gick bort till fönstret, tog ner en läderpung, som hängde på en spik i själva fönsterkarmen, och plockade fram tre skrynkliga tiokronsedlar. Dessa höll han upp framför gästens ögon, nickade betydelsefullt och stoppade dem sedan tillbaka i pungen.

Nästa dag steg de båda männen upp i god tid. Torparen hade bråttom för att mjölka sin ko, och den andre tyckte väl inte, att han kunde bli liggande, när husbonden var uppstigen. De lämnade stugan på samma gång. Torparen låste och lade nyckeln i fickan. Mannen med råttfällorna sa farväl och tack, och därmed gick var och en åt sitt håll.

Men en halvtimme senare stod råttfällsförsäljaren på nytt framför dörren. Han försökte dock inte att komma in, han gick bara fram till fönstret, slog sönder en ruta, stack in handen och fick tag i pungen med de trettio kronorna. Han tog pengarna och stoppade dem i sin egen ficka. Därpå hängde han läderpungen mycket ordentligt tillbaka på sin plats och gick sin väg.

När han vandrade vidare med pengarna i fickan, var han ganska belåten med sin fiffighet. Han förstod ju, att nu till en början tordes han inte gå kvar på landsvägen, utan måste vika av inåt skogen. Men detta beredde honom ingen svårighet under de första timmarna. Längre fram på dagen blev det värre, för det var en stor och villsam skog, som han hade råkat in i. Han försökte nog gå i en bestämd riktning, men stigarna snodde sig så underligt fram och tillbaka. Han gick och gick utan att komma fram till skogsbrynet och började till sist förstå, att han bara hade gått runt i en och samma del av skogen.

Nästa ögonblick kom han ihåg sina tankar om världen och råttfällan. Nu hade det blivit hans tur. Han hade låtit narra sig av ett lockbete och hade blivit fast. Hela skogen med stammar och kvistar och snår och vindfällen stod omkring honom som ett ogenomträngligt fängelse, som han aldrig skulle få lämna.

Det var långt inne i december, mörkret höll redan på att sjunka ner över skogen. Detta ökade faran, och det ökade också på hans dysterhet och förtvivlan. Till sist såg han sig ingen råd, han sjönk ner på marken alldeles dödstrött och trodde, att hans sista stund var kommen.

I samma ögonblick, som han lade ner huvudet mot jorden, hörde han ett ljud, ett hårt, regelbundet dunkande. Det var ingenting att ta miste på. Han reste sig. »Det är hammarslagen från ett bruk», tänkte han. »Här måste finnas människor i närheten.» Han samlade sina sista krafter, stod upp och vacklade vidare efter ljudet.

2.

Ramsjö järnverk, som numera är nedlagt, var för inte så länge sedan ett stort bruk med hyttor, valsverk och stångjärnssmedja. Om sommaren gled långa rader av tungt lastade pråmar och skutor nerför kanalen, som ledde till en stor insjö, och om vintern var vägarna i närheten av bruket svarta av all den kolstybb, som dråsade ner från de stora kolryssarna.

Under en av de långa, mörka nätterna strax före jul satt mästersmeden och hans dräng i den svarta smedjan framme vid smältugnen och väntade på att tackjärnet, som var lagt i ässjan, skulle bli färdigt att läggas på städet. Stund efter annan reste sig en av dem för att röra om i den glödande massan med en lång järnstång och vände tillbaka om ett par ögonblick, våt av svett, fastän han, som skick och bruk var, inte hade något annat på sig än en lång skjorta och ett par träskor.

Hela tiden var det många ljud att höra i smedjan. Den stora blåsbälgen knakade, och de brännande kolen knastrade. Kolpojken skyfflade in kol i ugnsgapet under starkt rassel. Utanför brusade forsen, och en sträng nordanvind piskade regnet mot tegeltaket.

Av allt detta buller kom det sig väl, att smederna inte märkte, att en man hade öppnat porten och kommit in i smedjan, förrän han stod alldeles framme vid härden.

Men helt säkert var det ingenting ovanligt, att fattiga vandrare, som inte hade bättre natthärbärge, lockades till smedjan av det ljusskenet, som lyckades sila ut genom de sotiga rutorna, och kom in där för att värma sig vid elden. Smederna såg bara flyktigt och likgiltigt på den inträdande. Han var sådan, som folk av hans slag brukar vara, med långt skägg, smutsig och trasig och med en knippa råttfällor dinglande på bröstet.

Han bad om lov att få stanna, och mästersmeden nickade helt nedlåtande utan att bevärdiga honom med ett ord.

Landstrykaren sa inte något, han heller. Han var inte kommen dit för att prata, utan bara för att få värma sig och sova.

I de dagarna ägdes Ramsjö bruk av en mycket framstående brukspatron, vars största önskan var att sända ett gott järn ut i marknaden. Han vakade både natt och dag över att arbetet sköttes så väl som möjligt, och han kom just nu in i smedjan på en av sina nattliga ronder.

Det första han såg var naturligtvis den storväxta trashanken, som hade makat sig så nära ugnen, att ångan rök ur hans våta paltor. Brukspatronen gjorde inte som smederna, som knappt hade värdigats betrakta den främmande. Han gick tätt inpå honom, granskade hans utseende och rev med ens av honom slokhatten för att kunna se hans ansikte.

»Men det är ju du, Nils Olof!» sa han. »Så du ser ut!»

Karlen med råttfällorna hade aldrig förr sett brukspatronen på Ramsjö och visste inte en gång vad han hette. Men det föll honom in, att om den fina herrn trodde, att han var en gammal bekant, så skulle han kanske kasta till honom ett par kronor. Därför ville han inte genast ta honom ur hans villfarelse.

»Ja, gunås, det har gått utför med mig», sa han.

»Du skulle inte ha tagit avsked från regementet», sa brukspatronen. »Det var det, som var felet. Hade jag bara varit kvar i tjänsten på den tiden, så hade det aldrig fått ske. Nå, nu kommer du naturligtvis med hem till mig.»

Att följa med upp till bruksherrgården och bli mottagen av ägaren som en gammal regementskamrat, det behagade dock inte landstrykaren. »Nej, bevare mig väl!» sa han och såg helt förskräckt ut.

Han tänkte på de trettio kronorna. Att gå upp till herrgården, det var ju att kasta sig självmant i lejongropen. Han ville bara sova ut här i smedjan för att sedan smyga sig bort så obemärkt som möjligt.

Brukspatronen antog, att han kände sig generad för sitt eländiga yttre.

»Du ska inte tro, att jag har ett så fint hem, att du inte kan visa dig där», sa han. »Elisabet är död, det har du kanske redan hört. Mina pojkar är utomlands, det finns ingen annan hemma än min äldsta dotter och jag. Vi har just talat om att det var tråkigt att inte ha något julfrämmande. Kom med nu, så blir det lite bättre åtgång på julmaten.»

Men den främmande sa nej och nej och återigen nej, och brukspatronen insåg, att han måste ge med sig.

»Det ser ut, som om ryttmästar von Ståhle helst stannar hos dig i natt, Stjernström», sa han till mästersmeden och svängde sig på klacken.

Men han skrattade för sig själv, då han gick, och smederna, som kände honom, förstod nog, att han inte hade sagt sitt sista ord.

Det varade inte heller mer än en halvtimme, förrän man hörde ljud av vagnshjul utanför smedjan och en ny gäst kom in. Men denna gången var det inte bruksägaren, som kom. Han hade sänt sin dotter, uppenbarligen i hopp att hon skulle ha bättre förmåga att övertala än han själv.

Hon trädde in, följd av en betjänt, som bar en stor päls på armen. Hon var alldeles inte vacker, utan såg obetydlig och ganska blyg ut. I smedjan var allting sig likt som tidigare på natten. Mästersmeden och hans dräng satt kvar på sin bänk, och järn och kol glödde i ässjan. Den främmande hade sträckt ut sig på golvet och låg med ett stycke tackjärn under huvudet och hatten nerdragen över ögonen. Så snart som den unga

flickan fick ögonen på honom, gick hon fram och lyfte på hatten. Karlen var tydligen van att sova bara med ett öga i sänder, han sprang raskt upp och såg ytterst förskräckt ut.

»Jag heter Edla Willmansson», sa den unga flickan. »Min far kom hem och berättade, att ryttmästarn ville sova i natt här i smedjan, och då bad jag, att jag skulle få fara och hämta ryttmästarn hem till oss. Jag är så ledsen över att ryttmästarn har det så svårt.»

Hon såg medlidsamt på honom med sina tunga ögon, och hon märkte då, att karlen var rädd. »Antingen har han stulit, eller också har han rymt ur häktet», tänkte hon och tillade helt hastigt: »Ryttmästarn kan vara säker om att ryttmästarn ska få gå ifrån oss lika fri, som ryttmästarn har kommit. Stanna nu bara hos oss över julafton!»

Hon sa det där mycket vänligt, och råttfällsförsäljaren måtte ha fattat tillit till henne.

»Det kunde inte falla mig in, att fröken själv skulle göra sig besvär», sa han. »Jag kommer strax.»

Han tog emot pälsen, som betjänten räckte honom med en djup bugning, kastade den över sig utanpå trasorna och följde den unga fröken ut till vagnen utan att skänka de förvånade smederna en enda blick.

Men han hade onda aningar, medan han åkte upp till herrgården. »Tvi vale, att jag skulle ta den där karlns pengar», tänkte han. »Nu sitter jag i fällan och kommer aldrig ut ur den.

3.

Nästa dag var det julafton, och när brukspatronen kom in i matsalen för att äta frukost, tänkte han väl förnöjd på den gamla regementskamraten, som han så oväntat hade råkat på.

»Nu ska vi för det första se till, att han får lite kött på benen», sa han till dottern, som stod och sysslade framme vid bordet. »Och sedan ska jag nog ställa om, så att han får något annat att göra än att springa landet runt och sälja råttfällor.»

»Det är underligt, att det har kunnat gå till den grad utför med honom», sa dottern. »I går tyckte jag inte, att det fanns något hos honom, som vittnade om att han en gång hade varit en bildad man.»

»Du får ha lite tålamod, tösen min», sa fadern. »Så snart som han blir ren och snygg, ska du få se på annat. I går var han naturligtvis generad. Landstrykarfasonerna faller av honom på samma gång som landstrykarkostymen.»

Just som patronen sa detta, öppnades dörren, och den främmande trädde in. Ja, nu var han sannerligen ren och snygg. Betjänten hade badat honom, klippt honom och rakat honom. Därtill var han iförd en trevlig vardagskostym, som tillhörde brukspatronen, hade vit skjorta med stärkkrage och hela skor.

Men fastän gästen nu var så väl uppriggad, såg brukspatronen inte nöjd ut. Han betraktade honom med rynkad panna, för man kan nog förstå, att då han såg den främmande karlen i det osäkra eldskenet från härden, hade han kunnat begå ett misstag, men nu, då han stod där i fullt dagsljus, var det omöjligt att ta honom för en gammal bekant.

»Vad vill detta säga?» dundrade han.

Den främmande gjorde inte något försök att förställa sig. Han såg strax, att nu var det slut med härligheten.

»Det är inte min skuld, brukspatron», sa han. »Jag har aldrig gett mig ut för att vara annat än en fattig handelsman, och jag tiggde och bad att få stanna kvar i smedjan. Det är ju ingen skada skedd. Det är inte

värre, än att jag drar på mig paltorna än en gång och ger mig i väg.»

»Nå ja», sa brukspatronen litet dröjande. »Riktigt ärligt spel var det väl inte. Det får du gå med på. Och det vore ju inte underligt, ifall länsman skulle vilja säga sin mening om allt det här.»

Landstrykaren tog ett par steg framåt och slog i bordet med knuten näve.

»Nu ska jag säga brukspatron hur det står till», sa han. »Hela denna världen är inte annat än en stor råttfälla. Allt det goda, som bjudes en, är bara ostkanter och fläskbitar, som är utlagda för att bringa en stackare i fördärvet. Och om nu länsman kommer och sätter in mig för det här, så ska brukspatron tänka på att det kan komma en dag, då ni själv får lust att skaffa er ett duktigt fläskstycke och blir sittande kvar i fällan.»

Brukspatronen började skratta.

»Det där var inte så illa sagt, du. Kanske vi ska låta länsman vara i fred på julafton. Men ge dig nu av så fort du kan!»

Men just som karlen öppnade dörren, sa dottern: »Jag tycker han ska stanna hos oss i dag. Jag vill inte, att han ska gå.» Och med detsamma gick hon och drog igen dörren.

»Vad i all världen tar du dig till?» sa fadern.

Dottern stod där ganska förlägen och visste knappt vad hon skulle svara. I dag på morgonen hade hon känt sig lycklig, då hon tänkte på hur trevligt och jullikt hon skulle ordna det för den fattiga, utsvultna stackaren. Detta kunde hon inte komma bort ifrån så där hastigt, och det var därför, som hon hade lagt sig ut för vandringsmannen.

»Jag tänker på den här främlingen», sa den unga flickan. »Han går och går hela året, och det finns kanske inte ett enda ställe i hela landet, där han är välkommen och kan få ro. Vart han vänder sig, blir han bortjagad. Alltid är han rädd för att bli häktad och förhörd. Jag ville gärna, att han kunde få en fridens dag här hos oss, en enda på hela året.»

Brukspatronen mumlade något i skägget. Han kunde inte komma sig för med att säga emot henne.

»Det hela var ju ett misstag», fortsatte hon, »men jag tycker i alla fall inte, att vi ska jaga bort en människa, som vi har bett komma hit och som vi har lovat julglädje.»

»Du predikar då värre än en präst», sa brukspatronen. »Jag vill bara hoppas, att du inte får ångra detta.»

Den unga flickan tog den främmande vid handen och förde honom fram till bordet.

»Sätt er nu ner och ät!» sa hon, för hon kunde märka, att fadern hade givit med sig.

Mannen med råttfällorna sa inte ett ord, bara satte sig ner och tog för sig av maten. Gång efter annan betraktade han den unga flickan, som hade fällt förbön för honom. Varför hade hon gjort det? Vad kunde det vara för en förbaskad historia?

Sedan förgick den julaftonen på Ramsjö ungefär som alla andra. Den främmande var inte till mycket obehag, därför att han inte gjorde annat än sov. Hela förmiddagen låg han på soffan i ett av gästrummen och sov i ett sträck. Vid middagstid blev han väckt, så att han kunde få sin del av den goda julmaten. Men därefter sov han på nytt. Det var, som om han inte på många år hade kunnat sova så tryggt och lugnt som här på Ramsjö bruk.

På kvällen, då julgranen tändes, blev han återigen väckt och stod en stund i salongen och blinkade med

ögonen, liksom om han pinades av ljusskenet. Men sedan försvann han på nytt. Två timmar efteråt väcktes han än en gång. Han skulle ner i matsalen och äta fisk och gröt.

Så snart som man hade rest sig från bordet, gick han runt till alla de närvarande och sa tack och god natt. När han kom till den unga flickan, lät hon honom veta, att det var hennes fars mening, att kostymen, som han bar, skulle vara en julklapp. Han behövde inte lämna igen den. Och ifall han hade lust att tillbringa nästa julafton på ett ställe, där han kunde vila ut i god ro och vara säker om att intet ont skulle hända honom, fick han gärna komma igen.

Mannen med råttfällorna svarade inte något på detta. Han bara stirrade på den unga flickan i måttlös förvåning.

Nästa morgon stod brukspatronen och hans dotter upp i god tid för att fara till julottan. Deras gäst sov ännu, och de lät honom sova.

När de vid tiotiden åkte hem från kyrkan, satt den unga flickan och hängde med huvudet ännu värre, än hon brukade. Vid kyrkan hade hon fått höra, att en av brukets gamla torpare hade blivit bestulen av en man, som gick omkring och sålde råttfällor.

»Ja, det var en fin pojke, som du släppte in i huset», sa fadern. »Jag undrar just hur många av silverskedarna som finns kvar i skåpet vid det här laget.»

Vagnen hade knappast stannat framför trappan, förrän brukspatronen frågade betjänten om den främmande ännu var kvar. Han tillade, att han hade hört vid kyrkan, att mannen var en tjuv. Betjänten svarade, att karlen var gången och att han visst inte hade tagit något med sig. Han hade tvärtom lämnat efter sig ett litet paket, som fröken Willmansson skulle vara god och ta emot som en julklapp.

Den unga flickan öppnade paketet, som var mycket illa inlagt, så att innehållet genast kom till synes. Hon ropade till av glädje. Hon fann en liten råttfälla, och i den låg tre skrynkliga tiokronsedlar. Men det var inte nog med sedlarna. I råttfällan låg också ett brev, skrivet med stora, kantiga bokstäver.

Högaktade å edla Fröken.

Eftersåsom ho ha vart schangtil mot mej hele dan såsom mot en rittmestare, vell ja vare schangtil motna tebakers såsom åm ja var en reckti rittmestare. för ja vell int att ho ska ha den schinangsen att hennases julfremmat ä en tjyf utta ho kan ge pengera tebakers te göbben ve vägkanten som har penningposen hängandes i fensterkarmen te låkbete för fattiga vandrare.

Rotfellan ä en julklapp, av en råta, som skulle ha fassnat i dena värdens råtfella om han int blitt opphöjd te rittmestare. för då feck han makta te å klara sej.

Teknar mä venskap å stor aktning

Ritmestar fån Stole.

STENEN I SJÖN ROTTNEN.

Det var en gång på 1600-talet en fattig präst, som mången var väl det, som stod på predikstolen i Bro kyrka i Värmland och läste upp sin predikan. Bänkraderna nere under honom var fulla av folk, som satt tyst och andäktigt, vårsolen sken in genom de smårutade fönsterna och drev bort vinterkölden ur det oeldade gudshuset, kyrkstöten stod på vakt för att väcka var och en, som skulle hitta på att slumra in, allt gick, som det skulle, och prästen kände sig glad som en såningsman, då han kastar ut gott utsäde i en välberedd jord.

Prästen var stor och grov med stark röst och väldiga nävar och tedde sig som en karlakarl. Han var så mörk, att den, som såg honom utan att veta vem han var, nästan kunde bli rädd för honom. Det svarta håret föll på bondmaner ända ut på axlarna och låg långt ner i pannan. Ögonbrynen gick fram grova som rep över de stränga ögonen, och det hann knappt ljusna litet i skinnet på kinderna, förrän det yviga, mörka skägget tog vid och gömde bort hela underdelen av ansiktet.

När prästen hade hunnit ungefär halvvägs med sin predikan, hörde han utanför kyrkan buller av hästtramp och stoj av människoröster. »Det är några, som kommer för sent till gudstjänsten», tänkte han för sig själv. »Jag skulle önska, att de hade förstånd att stanna kvar där ute, tills predikan är slut. De kommer bara och stör, om de nu går in, och de får ju ingen uppbyggelse av att höra en halv predikan.»

Men det gick inte så, som prästen önskade. De nyanlända kommo snart klampande över stengolvet i vapenhuset fram mot kyrkdörren. De gick tungt, och de talade högröstat. Det föreföll, som om de ville göra så mycket buller, som det var dem möjligt.

Fastän han alltjämt höll på och läste, märkte prästen, att en och annan av åhörarna redan hade ryckts bort ur andakten och vände huvudet mot dörren. Han önskade innerligt, att de, som kom, åtminstone skulle slå sig ner på någon av de bortersta bänkarna och inte tränga fram i närheten av predikstolen.

Men inte heller den förhoppningen gick i uppfyllelse. Kyrkdörrarna slogs upp med buller och bång för det första, och uppför stora gången kom ett tåg på väl en tjugu människor. Efter allt oväsen, som de hade fört, hade man kunnat vänta, att de, som kom, skulle ha varit en samling druckna krigsknektar, men i stället var det en högrest, ung bonddotter, som gick i spetsen för tåget, och inte annat än fredligt bondfolk, som följde henne. Hon var ljus och vacker, bar skinnbrämade kläder av vit vadmal och hade så mycket silversmycken om hals och midja, att de måtte ha vägt sina tolv, tretton marker. De, som gick efter, var alla mörkklädda. Det fanns både unga och gamla, både karlar och kvinnfolk ibland dem. Prästen förstod, att det var husbondfolk och tjänare från en stor gård, som var komna till kyrkan.

Det föll sig tungt för prästen att fortsätta med läsningen, för nu hade hela församlingen tagit sina tankar ifrån predikan och satt bara och stirrade på de nykomna. Och det var heller inte underligt, för dessa bar sig inte så åt, som de borde ha gjort, då de steg in i ett Guds hus. De höll sig tysta nu, sedan de hade kommit in under kyrkvalven, men just som de skulle gå förbi predikstolen, stannade den unga, ståtliga bonddottern och gav sig till att stirra på prästen, som om hon aldrig skulle ha sett hans like. Hon visade de andra på honom, och allihop blev de stående och betraktade honom med förvånade åtbörder, som om han hade varit ett underligt djur i ett marknadsstånd.

Prästen visste nog med sig, att han var en ringa man. Han var inte prost, han var inte komminister, han var bara en fattig hjälppräst, som skickades från socken till socken. Han var van vid förödmjukelse och förakt, men detta stirrande var ändå något, som han inte tyckte sig böra tåla. Här stod han som en Guds ords förkunnare, och här fick ingen lov att visa honom missaktning. Den grova näven höjde sig och föll ner på predikstolskanten med en kraft, så att det dånade i kyrkan.

Han ämnade inte nöja sig med detta. Meningen var också att låta ett par stränga ord till fridstörarna följa knytnävsslaget. Men härav blev det ingenting. Han såg än en gång in i bonddotterns trotsiga ansikte, innan han talade, och efter detta kom han av sig med förmaningstalet. Han böjde sig ner över sin predikan och läste den till slut utan att kasta en enda blick vidare ner i kyrkan.

När prästen sedan kom in i sakristian, fanns ingen människa där. Han satte sig ner på en liten smal bänk, lutade huvudet i händerna och stirrade framför sig. Han såg alldeles förstörd ut.

Olyckan var ju den, att han häromdagen hade talat vid klockaren om hur bekymmersamt han hade det. För

han fick ju nästan ingen lön för sitt arbete. Han var hjälppräst hos en fattig komminister, som själv hade litet nog att leva av. Han kunde ingenting fordra där ingenting fanns att få.

Han var inte en ensam man heller. Han hade varit gift och hade tre små barn mellan två och fem år gamla att dra fram. Han hade det så svårt, att han fick lov att skriva till konsistorium, att man för Guds skull måste skaffa honom en annan plats. Här bodde han ju i en liten koja med ett enda rum, han hade inte råd att hålla sig varken med piga eller dräng, svälten hälsade på hos honom. Det var ingen i församlingen, som hade det så dåligt som han. Han var tvungen att komma bort.

Då hade klockaren sagt honom, att han kunde göra det, som var bättre än att flytta sin väg. Prästen hade undrat vad det skulle vara, och så hade klockaren frågat tillbaka om han hade något emot att gifta om sig.

Det fanns en rik bonddotter där i socknen. Hon hade ännu inte sagt ja till någon friare, utan hon styrde själv sin stora gård. Men vem kunde veta vad hon skulle svara, om nu prästen — — —

Hon var ju inte så ung längre, men hon var ett ståtligt kvinnfolk. Prästen hade nog ännu inte sett henne, för hon bodde i en avkrok av det stora pastoratet. Hon hade flera mil till kyrkan och kom inte dit mer än på sin höjd ett par gånger om året. I hans tid hade hon ännu inte varit där.

Klockaren hade framställt saken så väl, att prästen hade givit honom tillåtelse inte just att fria, men att litet höra sig för om hon, Gudrun Ivarsdotter, skulle vilja gifta sig med honom.

Han hade ju förstått, att hon var gammal och ful, och kanske var hon elak med, men det hade han inte frågat efter. Han hade bara tänkt på att om han finge henne, skulle han inte mer behöva höra de små barnen klaga över att de inte hade mat tillräckligt.

Nu där inne i kyrkan, just som han ville börja förmaningstalet, hade han förstått, att det var den rika bonddottern, som han hade friat till, som var kommen dit för att ge honom svar.

Hon hade kommit som hon gjorde för att visa den fattiga prästen hur mycket för god hon var för honom, och det gav han henne rätt i. Om han bara inte hade trott klockaren på hans ord! Om han hade vetat, att hon var vacker och ung ännu, så att han hade sluppit den här nya förödmjukelsen!

Han satt länge kvar i sakristian, för att Gudrun Ivarsdotter och alla andra skulle ha hunnit att ge sig av, innan han gick över kyrkbacken. Men hon hade inte gjort sig bråttom, utan när han öppnade sakristidörren, var hon ännu kvar. Hon skulle just sätta sig i sadeln och hade stigit upp på en sten, som var nerlagd nära kyrkporten just för de ridandes bekvämlighet. Hennes dräng, som höll hästen, hade svårt att få den att stå stilla, så att hon gång på gång misslyckades att komma upp i den höga tvärsadeln.

Då gick prästen hastigt fram. Han tog om Gudrun med sina starka armar, lyfte henne högt och satte ner henne i sadeln med en duns.

»Rid nu så långt vägen räcker!» sa han. »Och kom aldrig mer för mina ögon!»

Hon var säkert inte en av dem, som blir svarslösa med det första, men hon fann inte ett ord till genmäle, utan red tyst bort.

*

Efter den här vårsöndagen började det både för den fattiga hjälpprästen och för hela församlingen en tid, som var värre än allt, vad de förut hade varit med om.

Våren hade börjat så vackert redan i april, att det nästan hade varit sommarvarmt. Snö och is försvann,

marken grönskade, träden slog ut, och folk fick skynda sig, allt vad de förmådde, för att få sädeskornet i jorden. Det kom märkvärdigt litet regn för att vara april månad, men det skulle väl bli så mycket mer i maj. Regn fick man nog, det behövde man inte vara rädd för. Det gavs oftare för mycket än för litet av den varan.

Men maj blev torr och blåsig med bara en och annan kort skur. Folk väntade, att det skulle komma regn till pingst, om inte förr, men pingstdagen ingick blank och klar som alla andra dagar, och på natten till annandagen blev det så kallt, att det frös. Frosten tog ojämnt, som den brukar. Många åkrar blev alldeles förstörda, men många stod sig ännu. Och gräsväxten på ängar och i hagar såg bra ut. Det var bara regn, som fattades.

Midsommarhelgen brukar ju ha lika stor makt att dra regn, den, som pingsten, och på midsommaraftonen steg det också upp mörka skyar på himlen. Det blev ett starkt åskväder, och ett par hagelkorn kom nersmattrande, men det var alltsammans.

Sedan stod himlavalvet klart och molnfritt i hela två månader. Jorden blev uppvärmd som en bakugn. Natt och dag var lika fulla av vånda och kvalm.

Gräset brändes brunt ute på marken och liksom försvann. Kornet fick ax, när strået inte stod mer än en handsbredd över jorden. Allt blev moget i god tid, och bärgningen gick lätt för sig. Men så fanns det också stora, gapande tomrum i både logar och lador.

Hela sommaren hotades bygden av stora skogseldar. Det var knappt möjligt att bränna av ett svedjeland, utan att elden spred sig till den växande skogen. Det var gott, att det fanns så litet att göra på åkern, då folk ständigt var tvungna att skynda bort i vildmarkerna för att släcka.

I slutet av augusti blev nätterna långa och mörka, solen miste sin kraft, och nu skulle det väl äntligen bli möjligt för molnen att samla sig. Det gjorde de också, de packade ihop sig så täta och tunga, att regnet visst inte hade makt att bryta fram ur dem.

Vid samma tid började vattnet sina i källor och bäckar. De små skvaltkvarnarna stoppade, och de, som hade säd att mala, fick leta fram sina gamla handkvarnar. I skogen torkade allt betet bort, boskapen vände självmant hem till gårdarna liksom för att tigga hjälp av husbondfolket.

Nu var människorna inte längre i tvivelsmål om att det var ett nödår, som tillstundade. De gick man ur huse till skogen för att samla in mossa och lav och löv åt sina kreatur. Sitt eget bröd blandade de än ut med skogsbär, än med finhackad halm, än med torkad och krossad bark.

I oktober borde det väl komma regn till sist. Det kunde ju inte hjälpa årsväxten, men det vore ändå en god sak, om man finge vatten till folk och boskap och om kvarnarna komme i gång. Men oktober blev grann och molnfri, nära nog som en sommarmånad. Det var marknad då, och den brukade dra dåligt väder som alla stora högtider. Marknadsdagen kom också med vass nordanvind och skarp köld, men den bragte inte något regn.

Nu var det inte bara tamdjuren, som sökte sig fram till bygden, nu kom också skogsdjuren smygande till människoboningarna för att se om där fanns något att äta eller dricka.

Människorna kunde inte heller hålla sig stilla. De började ge sig ut på vandringar, de som djuren. Hela hushåll grep till tiggarstaven och drog bort för att se om det på andra håll fanns gårdar, där man hade fått nog och kunde dela med sig.

I november äntligen kom det litet nederbörd. Det var snö. Den föll på hårdfrusen mark, och den räckte inte till före, den räckte inte till någonting, det var bara så mycket, att man inte mer såg den uttorkade marken.

I december, när det här hårda året äntligen led mot sitt slut och allting redan var så svårt, att det inte tycktes kunna bli värre, möttes den fattiga prästen ändock av sin värsta prövning.

Han blev en dag strax före jul kallad i sockenbud flera mil bortåt skogsbygden till en fattig fiskaränka. Efter en lång vandring kom han fram till en liten stuga, som låg vid randen av en lång sjö. I hela trakten såg han inte ett boningshus, inga åkrar, inga fäbodar, endast skog. Den eländiga stugan låg där alldeles ensam och övergiven med den ödsliga sjön framför sig och den tysta skogen bakom sig.

Där inne hade han funnit en dödssjuk hustru och sex barn, som snart skulle bli föräldralösa. Deras far hade gått bort förut under sommaren, och nu skulle de bli utan mor också.

Det äldsta av barnen var tio år, det yngsta inte mer än tre. Intet av dem var så långt kommet, att det kunde göra nytta för sig eller tjäna ihop något till sin bärgning. Allesammans behövde hjälp, någon var tvungen att ge dem kläder och föda, vård och tillsyn, om de inte skulle gå under.

Allihop hade stått församlade omkring modern, när hon hade fått nattvarden, och hon hade sett ifrån dem till prästen och ifrån prästen till dem. Hon hade inte slutit till ögonen, bara sett och sett. Men hon hade inte bett med ord. Det finns önskningar, som är för stora att uttala.

Prästen hade frågat henne om hon inte hade några grannar. Jo, det hade hon. En mil längre uppåt Rottnesjön fanns det en stor gård, som ägdes av Gudrun Ivarsdotter. Fiskarhustrun hade släpat sig till henne för några dagar sedan och talat med henne om barnen, men hon hade inte velat ta sig av dem.

Detta vållade inte prästen någon förvåning. Inte var det att vänta, att en sådan stursk och självgod ungmö som Gudrun skulle hjälpa en så stor barnflock. Det var väl inte heller önskligt.

Den sjuka hustruns ögon hade vilat på prästen med sådan ångest, att han till sist inte hade kunnat stanna inne i stugan. Han hade måst gå ut för att inte tvingas att lova något, som han inte kunde hålla.

Han gick från stugan ner mot stranden. Det var så lågt vattenstånd, att sjöbottnen låg bar långt ut, och framåt denna gav han sig nu till att vandra.

Han gick där ensam och hjälplös i ödemarken och kände sig som skrämd till döds över den nya börda, som han måste lägga på sig. »Om det hade varit ett annat år!» tänkte han. »Hur kan jag åta mig att skaffa mat till ännu sex munnar, jag, som inte kan mätta de tre, som jag redan har att dra försorg om?»

Han hade tyckt, att han hade varit fattig i våras. Men vad hade det varit mot den fattigdom, som tyngde honom i dag? Nu fanns det ju heller ingen hjälp att få hos andra människor.

Plötsligt lade han märke till en sten, som låg alldeles i vattenbrynet. Det var några bokstäver inhuggna i den, och han gick närmare för att läsa. Han kunde urskilja ett M och ett par X. Han förstod, att det hade stått ett årtal inristat i stenen. Det var någon i tider långt före detta, som hade velat märka ut hur långt vattnet hade sjunkit det året, såsom folk brukar göra i torksomrar.

Prästen blev stående framför stenen och försökte tyda årtalet. Det ville inte lyckas honom, men det var ändå något i detta, som kom till honom liksom en lättnad och tröst. Det hade varit svåra tider förr också. Vattnet hade stått lika lågt som nu, men människorna hade inte gått under. De hade burit sin tunga och levat vidare.

Han grep helt hastigt en skarpkantad sten och började knacka in i stenen det nödårets tal, som han nu själv hade genomlevat.

Han satte in i stenen årtalet 1640 så gott han kunde utan stämjärn och hammare. Men då detta var gjort, var det honom inte nog.

Var dag hade han bett Gud om hjälp med långa böner. Nu ville han sända honom ännu en bön ifrån den stora, tysta ensamheten här uppe i vildmarken.

Han började knacka in i stenen det, som hans hjärta ropade dagligen och stundligen i olyckstiden: *Gud, hjälp oss!*

Det var ett arbete, som krävde all hans kraft. Men det gjorde honom gott. Medan han ristade in bönen i stenen, tyckte han, att den vida, grå sjön och de gransvarta stränderna och den låga, tunga vinterhimlen blev till ett stort Guds hus.

Det gjorde honom gott att kunna trycka in i stenen all den ängslan, som han bar på. Han ristade in alla de hungrandes och törstandes klagorop. Han förde talan för djuren i människovård och för djuren i vildmarken, för storfurorna, som försmäktade på bergen, och för minsta strå på ängen.

För varje bokstav, som han skrev in i stenen, blev han modigare. Han kände, att det kom kraft till honom. Han var inte rädd längre för att lägga på sig vad börda det så skulle vara. Gud skulle visserligen bistå honom.

*

Ett par dagar efteråt var det julafton.

Den dagen rådde det ingen nöd hos hjälpprästen. Han hade fått julmat sig tillskickad både ifrån prostgården och andra håll. Efter middagen hade han och alla de nio barnen varit i julbadstuga hos en av grannarna, och sedan hade han tumlat om med dem i julhalmen hemma i stugan, tills de hade blivit så trötta, att de hade sträckt ut sig på den frasande, gula Kristusbädden och slumrat in.

Prästen hade nog haft lust att lägga sig ner i halmen och sova, han med, men han hade annat att tänka på. Det började mörkna, och han fick lov att sätta korngrynsgröten på elden.

Det var kanske inte så nödigt just, men från det att gröten kokade upp, tordes inte prästen lägga grötsleven ifrån sig, utan han rörde och rörde hela tiden. Lång och reslig som han var, fick han stå så lutad för att komma åt att röra, att det värkte i ryggen av trötthet. Men han lät sig just inte något bekomma, utan tycktes vara i riktigt gott jullynne.

Det hade inte ljusnat för honom på något sätt, allt var lika fattigt och svårt som förut, men han hade fått en bättre förtröstan. Han skulle nog få hjälp på ett eller annat sätt, det var han viss om.

Rätt som det var, rynkade prästen ihop de täta, svarta ögonbrynen. Han hörde, att det var någon, som tog på dörrklinkan och ville in. Visst var det känt i hela församlingen, att han fick lov att vara sin egen hushållerska, men han tyckte ändå inte om att få främmande, när han höll på med kvinnfolkssysslorna.

Han grep efter grytkrokarna, som om han skulle ha ämnat flytta korngrynsgröten från elden, men han ångrade sig.

Det var väl bara klockarfar, som kom för att se efter hur han och barnen hade det på julaftonen, och honom var han ju inte blyg för.

Då dörren gick upp, såg han, att det inte var klockaren, utan ett högväxt kvinnfolk, som kom in. Han tyckte också, att han genast visste vem det var, fastän det var så mörkt nere vid dörren, att han inte kunde se hennes ansikte. »Jo, nu bär det allt riktigt bra till», tänkte han. »Något slikt har hon väl aldrig förr varit med om. Nu får hon se något, som hon kan skratta åt ifrån jul till midsommar.»

Den främmande drog sakta igen dörren efter sig och gick fram till spisen med utsträckt hand för att hälsa. Det var Gudrun Ivarsdotter, men hon var inte mycket lik den sturska bonddottern, som hade kommit ridande till kyrkan för att göra narr av sin friare. Hon var mycket blek, och hon såg svag och bräcklig ut, som om hon nyss skulle ha kommit upp från en svår sjukdom. Hur hon hade det inom sig, kunde prästen inte veta, men hon tycktes inte ens lägga märke till vad det var för ett arbete, som han hade för händer.

Prästen sa ingenting för att be henne vara välkommen, men med all hast lade han ifrån sig sleven och skyndade att flytta fram en pall åt henne att sitta på. Det var en sådan stor förändring, som hon hade undergått. Det var en sådan överraskning att se henne så där stilla och svag. Hon rörde honom, och rösten ville inte på något vis komma fram ur strupen.

Det blev alltså Gudrun, som fick lov att öppna samtalet. Och hon talade som en, som varken är blyg eller orolig, därför att hon nyligen har gått igenom en stor förskräckelse, som har förtagit all annan fruktan. Hela tiden såg hon in i elden. Hon kunde inte ta ögonen ifrån den.

Hon ville fråga prästen efter alla dessa fattiga fiskarbarnen, sa hon. Kunde det vara möjligt, att han hade tagit dem till sig allesammans?

Prästen hade lyft upp grötsleven på nytt. Men nu lade han ner den igen, och i stället ryckte han ut en eldbrand ur brasan och lyste ut över stugan, där barnen låg och sov i julhalmen.

»Jag tänker allt, att de ska vara här allihop», sa han.

Men hur skulle detta kunna gå för sig? undrade Gudrun. Deras mor hade varit hos henne veckan före denna och frågat om hon kunde ta sig av de här barnen. Och hon hade tyckt, att hon var tvungen att säga nej. Det var ett sådant år, att hon inte hade mat till sitt eget folk. Men hon hade väl ändå mera att komma med än han.

»Men jag har kanske likaså mycket, jag, som deras mor», sa prästen. »De här barnen är vana vid svält.»

Hon fortsatte, som om hon inte skulle ha hört hans invändning.

»Jag var inte i stånd att få dem ur mina tankar. I går red jag ner till fiskarns för att se hur det gick dem, och då var de borta. Jag råkade bara ett par karlar, som var uppskickade för att hämta liket, och de sa, att barnen skulle få vara här hos hjälpprästen.»

»Ja, det är just inte mycket för dem att komma till.»

Nu, för första gången, vände hon sig rätt mot honom och såg in i hans ansikte. Han förstod visst inte hur hon menade, sa hon.

Han rörde om fortare och fortare i grytan.

»Å, jag reder mig väl med Guds makt», sa han kort.

Densamma svårigheten, som nyss förut hade kommit över prästen, var där igen. Han ville gråta över henne. Vad var det, som hade gjort henne sådan, att hon nu hade barmhärtighet också med honom? Han visste inte vad han skulle hitta på att säga för att inte förråda sin rörelse. Gudrun gav honom ingen hjälp. Hon satt med ansiktet stött mot händerna och såg in i elden. Hon tänkte väl på det där, som hade förändrat henne.

»Det blir en besynnerlig julafton för ditt folk, när du är borta från dem», sa han till sist.

»Ja, det var inte heller meningen, att det skulle gå så. Jag gav mig av tidigt i morse, och jag trodde, att jag

skulle vara hemma igen så här dags.»

»Du har blivit hindrad på vägen då?»

»Bara på det sättet, att det började regna, och marken var ju frusen förut. Det blev en så svår halka, att hästen inte ville gå.»

Han fick åter den stora medömkan med henne. Han skulle ha velat rida med för att hjälpa henne, men det ville han inte säga.

»Det är ett märkeligt år, då det regnar på julafton», sa han i stället, för han fick ju lov att välja sina ord med omtanke, så att rösten inte kom i oordning.

»Ja, det är säkert, att det är ett svårt och underligt år», sa hon. »Inte en gång en sådan här liten resa kunde jag göra, utan att det skulle gå illa. Jag kom inte ner till bygden förrän i mörkningen.»

»Kanske att Gudrun har hästen stående här utanför?» frågade prästen hastigt. Han skulle ha varit glad, om han hade fått anledning att göra något för henne.

»Nej», sa hon. »Jag har satt in den hos prostens. Jag är van att ta in där. Jag har varit på lärdom i prostgården i två år.»

»Jag tror, att jag har hört klockarn säga det», svarade prästen.

»Jag får nog stanna där i natt», fortsatte hon, och då hon intet svar fick på detta, lade hon till: »Jag hade litet med mig till barnen. Jag kommer hit med det i morgon, det var så svårt att gå i kväll.»

»Det blir nog lika välkommet, när det kommer.»

Detta var nyktert tal, och prästen började övervinna sin upprördhet. Han kom att tänka på hur besynnerligt det var, att Gudrun hade kommit själv. Om hon bara ville sända julmat till honom och barnen, så hade det ju varit tillräckligt att skicka ut en dräng.

Gudrun hade suttit och ritat med ett finger på spishällen. Nu höjde hon hastigt ögonen mot honom.

»Den gången i våras, när jag kom till kyrkan och störde predikningen, bar jag mig inte rätt åt», sa hon. — Nu fick prästen tillfälle att säga ett ord, som han länge hade velat komma fram med, och han inföll ivrigt:

»Det var ingen, som hade sagt mig hurudan Gudrun var. Jag visste inte hur galet jag hade farit åstad.»

»Jag bar mig orätt åt i alla fall, jag», vidhöll hon.

Nu blev han rörd på nytt, därför att det var så slut med hennes stolthet. Han ville nog gärna ha sagt henne hur vackert han tyckte det var, att hon erkände sin orätt, men han kom sig inte för.

Det var tårar också i hennes röst, men hon brydde sig inte om att dölja dem, utan hon fortfor att säga det, som hon hade kommit dit för att få utsagt.

Hon ville veta om han mindes vad han hade sagt, då han satte upp henne på hästen. Han hade önskat, att hon skulle dra så långt bort, att hon aldrig mer kunde komma för hans ögon. Hon ville nu veta om han hade haft någon särskild mening med detta.

»Nej», sa prästen, »jag sa bara så, därför att jag var ond.»

»Ja, först trodde inte jag heller, att det hade något annat att betyda.»

Nu tog hon återigen ögonen från hans ansikte och började rita på spishällen.

»Det har varit så mycket olyckor hemma hos mig i år», sa hon. »Jag har varit som en förföljd alltsedan den dagen.»

»Du ser ut, som du skulle ha varit sjuk.»

»Nej, det har inte varit någon sjukdom, som har pinat mig, men jag har grämt mig.»

»Ni har väl haft ont av torkan oppe i skogsbygden också?» framkastade prästen.

»Det har varit torka, det har varit alla slags olyckor», svarade Gudrun, »men den stora skogsbranden var det värsta. Jag har fått hela min skog oppbränd, och allt det, som fanns i skogen, gick också åt.»

»Du är då väl aldrig hemlös heller?» brast han ut.

»Nej, gården är kvar, men alla mina kreatur, de blev borta. Och det var det värsta.»

»Å!» sa han endast, men nu släppte han grötsleven äntligen. Han förstod, att det var alla de döda djuren, som hon satt och stirrade efter, när hon såg i elden. Det var detta, som hade brutit henne.

»Jag har mycket folk under mig», sa hon. »Det är svårt att veta vad man ska ge dem att äta, när det inte finns mjölk och smör — — — »

»Det var därför, som du inte kunde ta emot de här barnen?»

»Ja, nej, det var inte bara fördenskull.»

»Jag undrar på att jag ingenting har hört om detta», sa prästen eftertänksamt, »men det har nog varit så, att jag inte har velat höra på dem, som har talat om dig. Jag var rädd för dig.»

Han såg, att Gudruns ansikte lystes upp av ett hastigt småleende.

»Jag har varit än mer rädd för dig.»

»Rädd?» sa han och blev mer förvånad över detta än över något annat, som han hade hört henne säga. »Har du varit rädd för mig?»

»Ja, alltsedan den där söndagen», sa hon och såg skrämd ut igen, då hon talade om det.

»Har du trott, att det var jag, som sände olyckorna över dig?» utbrast han häftigt.

»Ja, jag trodde, att du ville jaga bort mig från trakten.»

»Men du skulle väl ha kommit ihåg, att jag är en präst!»

»Ja, just därför. Präster har ju mer makt, de, än vi andra.»

Prästen visste inte om han skulle skratta eller gråta. Han började med ivriga motsägelser, men hon avbröt honom.

»Det finns en sten i Rottnesjön där hemma, som är märkt med trolldom. Den ligger för det mesta gömd på sjöbotten, men i stora olyckstider kommer den till synes. Mitt folk talade om, att du hade sett den och att du hade ristat in större olycksrunor i den än de, som redan stod där.»

»Finns det ingen oppe vid din sjö, som kan läsa?» frågade prästen.

»Jo, jag kan», sa Gudrun. »Jag såg stenen i går, och jag läste inskriften.»

Hon drog en djup suck liksom vid minnet av en tung börda, som hon hade fått avlyftad.

»Nu ska jag tala om varför jag inte ville ta till mig de fattiga fiskarbarnen. Jag tänkte samla ihop mitt bohag och flytta till min släkt, som bor på andra sidan bergen i en annan dalgång.»

»Men nu vill du stanna?»

»Jag blev inte så rädd för dig längre, när jag såg vad du hade skrivit.»

»Så har då Gud hjälpt allaredan!» sa prästen.

»Jag tänkte, att den, som ristade in den bönen och tog till sig sex fattiga barn, kunde inte vara en hård man», sa Gudrun blitt.

Han stod litet på sidan om elden och såg på henne.

»Du tog det här med barnen till förevändning för att få komma hit och be mig om barmhärtighet?» sa han litet tveksamt, för det var ju svårt för honom att få in i sitt huvud, att hon hade varit rädd för honom.

»Ja», sa hon. Det kom bara som en rädd suck.

»Du vill, att jag ska lova att inte förfölja dig mer, inte sända fler olyckor över dig, så att du kan våga stanna hemma?»

Hon höll händerna för ögonen och svarade ingenting, bara rörde litet på huvudet. Det var inte något tvivel om att han hade förstått henne rätt och att det var detta, som var hennes ärende till honom.

»Hur ska jag nu kunna tala så, att du tror mig och aldrig mer blir rädd för mig?» sa han med en stark darrning på rösten.

»Jag har redan sagt dig, att jag har känt rädsla och skräck för dig, jag med, hela sommarn», fortfor han. »Jag skulle ha blivit glad, om jag hade fått höra, att du hade flyttat över på andra sidan bergen. För hade du kommit så långt bort, då skulle min längtan inte ha blivit så svår. Det är värre, du, att veta, att den, som man tycker om, finns på nära håll utan några fjäll, som skiljer.

»Nu kanske du förstår, att du inte behöver vara rädd för mig?» lade han till med ett litet skratt, som ljöd bra sorgligt och modlöst.

Han var otålmodig efter att hon skulle säga något, men hon satt stilla. Han visste inte om hon hörde och förstod.

»Du har varit sådan i kväll, att jag har kunnat säga dig detta», fortfor han. »Jag tror inte, att du kommer att göra narr av mig.»

Hon lyfte på huvudet äntligen. Det låg tårar och skimrade i ögonvrårna.

»Jag är väl från vettet», sa hon, »men tänk, att jag tycker, att det var värt att gå igenom allt det, som jag har fått lida i sommar, bara för att få höra dessa orden sägas till mig.»

Han visste inte om han skulle våga tro, att han hade hört rätt.

»Jag vill, att du ska stanna där du nu är!» utbrast han. »Aldrig gå ifrån mig! Det bannet ville jag lägga på

dig.»

Han gick närmare henne, och hon vek inte undan. Men just som han hade dragit till sig hennes ena hand, hördes ett starkt fräsande och frustande från spisen. Det var korngrynsgröten, som höll på att koka över.

Prästen vände sig mot elden så raskt han kunde, men Gudrun kom före honom. Hon fattade tag i grytkrokarna och lyfte grytan från elden. Men det var för sent. Gröten pöste oemotståndligt upp ur grytan och rann ut över spishällen. Eldbränderna fräste och gnistrade, stark rök och ett förfärligt os fyllde stugan. Barnen sprang förskräckta upp ur halmen, och de minsta började gråta.

Men mitt uppe i allt detta satte Gudrun till att skratta. Hjärtat slog raskt och sorglöst i bröstet, och hon kände, att hon höll på att bli sig själv igen.

»Ja, nu ser du hur det går till i det här hushållet», sa han.

»Du behöver nog trolla, du svarta präst, för att få ett kvinnfolk i ditt hus.»

»Nog vet jag vem det är, som har skickat mig min hustru», sa prästen. »Inte är det trollen.»

Med ens blev Gudrun allvarsam igen.

»Så är det väl Han, som du bad till, när du skrev in din bön i stenen, som har sänt hit mig», sa hon.

FRID PÅ JORDEN.

Det kunde falla sig så märkvärdigt förr i världen.

Där sitter husfolket en julkväll tillsammans i stugan med helgdagsfrid i sinnet. Kreaturen har fått sitt foder, badningen är överstökad, ett tunt lager av halm är utstrött på golvet, de bästa kläderna är på, två talgljus brinner på bordet, och vid bordsändan sitter far och läser högt ur Guds ord.

Medan han läser om herdars tillbedjan och änglars fridshälsning, går dörren upp, inte helt och hållet, utan bara så pass, att någon, som befinner sig utanför, kan komma åt att se in utan att själv bli sedd. Strax därpå tränger sig en varelse så snabb som en vind in i storstugan, drar noga igen dörren efter sig och lägger på både hasp och slå.

Husbonden, som läser högt, märker nog, att någon har kommit in, men avbryter inte läsningen fördenskull. Men den gifta dottern, som sitter bredvid honom, lägger förskräckt handen på hans arm. »Far!» viskar hon. »Se, far!»

Det röjer sig en sådan häpnad och ängslan i rösten, att den läsande tystnar, stryker av sig brillorna och ser bortåt dörren.

Det är en tämligen stor stuga, såsom det brukar vara norr ut i landet, där det finns överflöd på byggnadsvirke, och den är alldeles grå, inte bara utanpå, utan också inuti. Det är inte något fattigt folk, som bebor den, men det är ändå så, att allt är grått av ålder och rök, både väggar, tak och golv. Det är bara väggklockan och det höga skåpet, som är överstrukna med blå och bruna färger.

När far riktar blickarna mot dörren, kan han till en början inte urskilja den, som har kommit in. Han tycker sig bara se gråa bräder och stockar.

Han vänder sig åter mot den gifta dottern. Spänningen i hennes ansikte fortfar, och hennes ögon stirrar stelt mot dörren som förut.

»Vid dörrposten!» viskar hon som ledning för fadern, och nu ser han, att vid dörrposten står det något grått och förtorkat, något, som liknar stubben efter ett avblåst träd.

Det vill inte klara sig för far. Den där stubben är täckt med näver och skinnflikar, och under den ser han ett par fötter sticka fram. De är mycket ofullkomligt skylda av ett par söndertrasade näverskor, och far ser, att det är en människas fötter, fastän de är så utmärglade, att tårna tycks falla från varandra.

Med ens förstår far varför han inte har kunnat finna ut vad det är han ser. Den, som står vid dörren, har ett långt, grått hår, och hela hårmassan är kastad framåt över ansiktet. En hand, som är lika utmärglad och köttlös som foten, lyfter upp håret vid ena sidan, och ett öga stirrar fram under det, såsom ett vilt djur stirrar fram ur sin håla.

»Det är ett kvinnfolk», tänker far, då han ser det långa håret. »Hon har levat i skogen med en fredlös, det är därför hon har kläder av bara näver och skinn. Men varför är Magnhild så rädd för henne? Den, som är så liten och vek, kan ingen skada göra. Kanske Magnhild tror, att det är ett troll.»

Han vänder sig mot den gifta dottern för att ge henne en lugnande blick. Hon har till hälften rest sig från bänken. Ögonen är som fastlåsta vid den där varelsen nere vid dörrposten.

Far kan inte förstå vad som går åt henne. Den gifta dottern brukar inte vara rädd för björn och inte för troll.

Han ser sig omkring i stugan. Alla de innevarande har blickarna vända ner mot dörren. Där är sonen. Han är bara en pojke, nyss fyllda femton år. Säkert har han aldrig förr råkat någon, som har sett så besynnerlig ut, och han tycks vara färdig att brista ut i skratt. Svärsonen däremot ser ond ut och har rest sig upp. Vem hon nu än är, som står där borta vid dörrposten, så är han man för att skydda hus och hem. De två gamla tjänarinnorna är rädda. De kryper ihop vid spisen och sätter händerna för ögonen, och de drar intill sig de mindre barnen, som gråter och gömmer sig i deras kjolar. Det kan far förstå. Barn och gamla är lättskrämda. Men Magnhild?

Far inser, att det är honom, far själv i huset, som alla väntar på. Han är det, som ska bestämma vad som ska göras, och nu reser han tungt på sig och harklar sig i sin ovisshet. Då drar Magnhild ner honom på bänken. »Hysch, hysch!» säger hon. Och far, som inte tycker om att handla, förrän han riktigt vet vad det är fråga om, blir nu sittande stilla.

I dess ställe reser sig den gifta dottern från sin plats. Hon närmar sig till dörren, stannar, går åter ett steg och stannar igen. Hon ser ut, som skulle hon närma sig ett brinnande hus, där hon måste gå in för att bärga sina ägodelar. Men då hon har kommit gestalten på två stegs avstånd, vänder hon om. Hon går tillbaka och sätter sig bredvid far. »Jag tyckte, att jag kände igen henne», säger hon helt tyst, liksom talade hon endast till sig själv, »men det är omöjligt.»

»Kände igen?» tänker då far. »Vad menar hon? Vem skulle hon känna, som ser sådan ut?»

Nu först börjar den främmande röra på sig. Tungt suckande släpar hon sig framåt över det halmtäckta golvet. Hon går illa på de halvnakna fötterna med de långa, tunna tårna, ostadigt, liksom skulle hon gå på fågelklor. Hon närmar sig inte till någon människa, utan går fram till det pickande uret, som ståtar borta i vrån i sitt höga fodral. Där stannar hon, ser och lyssnar i en oändlig tid.

Den gifta dottern blir orolig på nytt. »Far», säger hon, »klockan fanns inte här, då Urd kom bort. Kan det vara möjligt, att det är hon?»

Far harklar sig än en gång. Jaså, Magnhild tänkte på Urd, den äldre systern, som hade varit försvunnen i tio år. Skulle detta kunna vara Urd? Far spottar föraktligt långt bortåt golvet. Spottar ut tanken liksom. Urd,

som var så vacker, så vit och röd, så gullhårig, så ung, så ljuv! Detta var en utsvulten käring från en vildmansby.

»Sån tokenskap!»

Mågen gör en frågande åtbörd, och far nickar samtyckande. Bäst att bli av med tosingen. Magnhild kan sticka till henne litet mat, och hon kan lägga sig att sova i en vrå av fähuset, om hon inte vill vandra vidare. Det är mildväder, barvinter, så att det är ingen synd om henne. Man kan inte känna någon andakt på helgdagskvällen, så länge som en halvgalen människa fjantar omkring i stugan.

Men fars befallning blir inte åtlydd. Magnhild går fram till sin man. »Känner inte du heller igen Urd?»

Mannen rycker till och ser skrämd ut för ett ögonblick. Men så kastar han en blick på den främmande och kan knappt låta bli att slå till ett skratt. Skulle detta vara Urd? Han, om någon, borde väl känna igen henne. För tio år sedan hade han ämnat gifta sig med henne. Hon hade försvunnit, jämnt en vecka innan de skulle vigas.

Han såg bort till den främmande än en gång. Detta var ju en gammal, utlevad människa, krokig, vithårig, eländig, med skinn som barkat läder. Han kunde inte förstå, att Magnhild gick och inbillade sig, att detta var Urd. Men det var Magnhilds ständiga fruktan, att systern skulle komma tillbaka. Hon tyckte, att hon hade satt sig på hennes plats, då hon hade gift sig med honom. Ännu efter tio år kunde hon inte förmå sig att tro, att Urd var död. »Vad ska jag ta mig till den dag, då Urd kommer tillbaka och ser, att jag är gift med hennes brudgum?» brukade hon säga både titt och ofta.

Nu äntligen vänder sig den främmande från klockan och går inåt rummet. Hon viker försiktigt undan för människorna. Man märker tydligt, att hon aktar sig för att komma dem nära och letar sig fram till sängen. Hon stryker över den med handen, känner och söker och drar på samma gång in luften med små korta andetag som en vädrande hund. När hon har förvissat sig om att sängen är alldeles tom, ger hon till ett litet missnöjt mumlande.

»Far, det är hon!» ropar Magnhild till. »Mor låg sjuk, när hon blev borta för tio år sedan. Hon känner efter om hon ännu finns kvar i sängen.»

Det förefaller, som skulle inte den främmande riktigt veta vart hon ska vända sig. Hon lyfter på håret för att se sig omkring i stugan, och nu kan alla de innevarande se hennes avtärda dödskalleansikte.

Den gifta dottern brister ut i snyftningar. Nog är det sant, att hon har varit rädd för den stunden, då Urd skulle vända tillbaka, men det kommer hon inte mer ihåg. Hennes hjärta smälter. Hon tänker endast på vad systern måste ha fått genomgå för att vara sådan, som hon nu såg henne. Det var inte gott att säga om hon hade mistat förståndet alldeles, men tydligt var det, att hon inte mer var en riktig människa. Det var något djuriskt över henne.

»Vem har förstört henne på detta sätt? Hos vem har hon varit?»

Den främmande fortsätter sin vandring genom stugan. Snokar och luktar, ser gör hon minst. Håret har hon återigen fällt ner för ansiktet.

Magnhild går fram till henne, lägger sin hand på hennes arm och frågar: »Är det du, Urd? Jag känner igen dig. Säg om det är du!»

Då rycker hon till, flyger undan i en vrå som en skrämd råtta och rör sig inte ur fläck för en lång stund.

Hon kommer dock på nytt fram på golvet. Det märks, att det är något särskilt hon söker. Hon går från det

ena till det andra, från bänk till bord, från kista till säng, känner och vädrar, men blir inte nöjd.

Till sist närmar hon sig spisen, och barnen och de två gamla tjänarinnorna, som har suttit på spishällen, viker skyggt undan för henne. Det faller sig helt naturligt, därför att hon inte ter sig för dem som en människa, utan snarast som ett djur.

Hon famlar över spishällen, över ett par grytor. Det där missnöjda mumlandet hörs återigen, men hon fortsätter oförtrutet med sökandet.

Under ett oupphörligt vädrande och snusande har hon kommit fram till bakugnen och öppnat bakugnsluckan. När hon gör detta, är det far, som ger till ett utrop. Det är ett fel på bakugnsluckan, så att den är svår att öppna, men den främmande har lyckats att få upp den utan minsta svårighet, liksom visste hon av gammalt hur man skulle bära sig åt med den.

Men hur skulle detta kunna vara Urd?

Hon famlar inne i bakugnen, och plötsligt hörs där inifrån ett argt fräsande. Den gamla stugkatten visar sig i ugnsluckan med ryggen krökt och alla hår på ända.

Strax sträcker den främmande ut händerna, griper tag i katten, vyssjar och smeker den och sätter sig till sist ner på hällen med katten i knäet. Far blir än mer häpen, då han märker, att katten lägger sig till rätta hos henne och börjar spinna. Känner katten igen henne? Kan det vara Urd i alla fall?

Därpå börjar hon helt oförväntat tala med katten.

Alla, som sitter i stugan, blir så förvånade, att de rycker till. De har visst inte väntat, att den främmande skulle kunna tala, åtminstone inte så, att de skulle kunna förstå henne.

Men detta är heller inte lätt. Hennes röst höres så hes och rå, att det låter, som skulle strupen vara igenrostad av brist på övning. De hör, att det är tal, de hör, att det är ord, men det är därjämte så mycket kraxande och väsande, att det inte är dem möjligt att fatta något.

Den gifta dottern smyger sig tätt inpå den främmande och lägger sig på knä framför henne för att höra bättre.

Hon talar så fort, syster hennes, eller vad hon nu är för en. Det är, som när barn räknar upp räglor, så fort går det. Magnhild kan inte hinna att få fatt i orden. Men så mycket hör hon, att det är detsamma och detsamma, som kommer tillbaka.

Ibland tycker hon, att alltsammans är ett enda kraxande. Det är lika omöjligt att tyda som fåglalåt.

I alla fall vill hon inte ge sig. Hon får lov att äntligen vinna klarhet i allt detta förskräckliga, som hon anar. Detta är kanske det enda tillfälle, som erbjuder sig.

Nu kommer äntligen ett ord, som hon förstår. Hon förstår fler och fler. Hon kan snart följa med hela meningar. Hon är i fruktansvärd spänning. Hon tycker, att hon inte mer lyssnar med öronen, utan med hela sin vilja, med hela sin själ.

De andra kommer också fram och försöker att lyssna, men de fattar just ingenting. Far frågar Magnhild gång på gång om hon hör något, men hon bara tecknar åt honom att ge sig till tåls.

Till sist märker hon inte en gång, att han frågar, för nu har hon kommit så långt, att hon kan följa med allt, vad den främmande säger, från början till slut.

»Jag talar om allt detta för katten, för ingen annan än katten», så börjar hon sin ramsa. »Jag har aldrig svurit att inte tala om det för katten.

»Jag talar om för katten, att en vecka innan jag skulle stå brud, blev jag bortsläpad av ett rövarfölje.

»Jag talar om för katten, att de förde mig bort till sin håla i berget, och där stängde de mig inne. De lät mig behålla livet mot det, att jag svor, att jag för ingen människa skulle förråda var de hade sitt tillhåll.

»Jag talar om för katten, att jag har varit deras tjänstepiga, alltsedan jag kom i deras våld. Jag talar om för katten, att jag inte vet hur lång tid som har förgått sedan dess, men medan jag har varit borta, har jag fött rövarhövdingen sju barn, som han har dränkt i älven.

»De är nio rövare, nio ogärningsmän. De lever av stöld, och de förnöjer sig med mord. De bor i en håla i berget, där har ingen förstått att söka dem.

»Jag talar om för katten, att jag har samlat ärter och gryn för att strö på marken, ända från den stora stenen, som stänger hålan, och hit till stugdörren.

»Det är ett stort berg och en stor älv. Jag vet inte vad de heter, men jag har strött ärter och gryn på marken.

»Jag har gått genom stora skogar för att komma hit. Jag vet inte vad de kallas, men jag har strött ärter och gryn på marken.

»Jag talar om detta för katten, inte därför att de har tagit mig bort från far och mor, inte därför att de rövade mig, veckan innan jag skulle gifta mig, inte därför att de har hållit mig instängd i mörker och köld, inte därför att mitt hår har blivit vitt och min fagra ungdom är borta, utan därför att rövarhövdingen har kastat mina sju barn i älven.»

Magnhild reser sig upp, då hon har hört allt till slut. Hon går fram till fadern, ställer sig framför honom och upprepar ord för ord det, som hon nyss har hört. Hennes ansikte är hårt och strängt, medan hon talar, och hon säger fram alltsammans tydligt och klart, men det ligger en sådan smärta och vrede i tonfallet, att de, som hör henne, förstår och känner allt, som hennes syster har lidit, och plågas såsom av kroppslig värk och smärta.

Medan Magnhild talar, faller hennes blick på Nya testamentet, som ännu ligger kvar på bordet framför far, och med detsamma, som hon har framsagt Urds budskap, drar hon boken till sig och lägger den tillhopa med en smäll.

»Du befaller fred, du», säger hon till boken, »men du har väl inte tänkt på att något sådant som detta kunde hända. Det här vill du inte lämna ostraffat, det här, som de onda rövarna har gjort mot min syster. Jag vill ge mitt liv, allt det jag håller kärast, allt, som jag kallar för lycka, för att hon ska bli hämnad. Men nu ställer jag undan dig, för det är andra läror än dina, som jag vill höra här i afton.»

Hon sätter boken på dess vanliga plats uppe på skåpet och vänder sig mot männen. De är nu så eggade, att de är färdiga till det djärvaste dåd.

Far reser sig upp och går fram till Urd, som sitter och smeker katten och upprepar för den sin rägla om och omigen.

Det är ingen möjlighet att förstå om hon vet vad hon nu gör. Det faller sig svårt att tro, att hon har sitt fulla medvetande. Det ser mest ut, som skulle hon förut, innan hon var sjunken så djupt i elände, ha tänkt ut vad hon ville göra, då hon kunde smyga sig bort från rövarna, och nu talar hon och handlar efter den uppgjorda planen utan att själv längre veta vad det är fråga om.

Far står och ser ner på henne. Ådrorna sväller högre och högre i pannan, och rösten är tjock och konstig, då han talar.

»Allt hitintills», säger han, »har jag varit en fredlig man och inte ofredat någon av människa född. Men för detta med Urd vill jag ha hämnd efter fädernas sed utan att begära hjälp av fogde eller länsman. Om det finns någon, som vill följa mig, så är det gott, eljest ska jag och min bössa göra opp den här saken.»

Brodern till Urd, som bara var fem år gammal, då hon blev bortrövad, och knappt kan minnas henne, har länge stått och gnisslat med tänderna utan att själv veta det, och mannen, som skulle ha gift sig med Urd, om hon inte hade blivit bortstulen, står där dödsblek och andas så tungt, att det låter som ett rosslande.

De känner båda stor lättnad vid fars ord. Just detta att få gå ut mot rövarna, så många de än må vara, och skjuta ner dem som hundar, var det enda, som kunde ge lindring åt den törst efter hämnd, som bodde i deras hjärtan.

När Magnhild hör mannen säga, att han vill följa far, slutar hon upp att gråta och lyfter stolt sitt huvud. »Nu är jag glad för Urds skull, att jag är gift med dig», säger hon. »Vore du inte nu min man, skulle du inte ha varit med här i kväll, och far skulle inte ha en så god stridsman som du vid sin sida.»

Efter detta slutar hon upp med all klagan och sätter sig i rörelse för att rusta ut männen. Hon lägger fram deras kläder och synar noga deras skor och strumpor, bälten, knappar och remmar för att se till, att allt är starkt och helt. Ty på en färd som denna får intet brista.

Far går ut till några av grannarna för att fråga dem om de vill bistå honom, Mågen och sonen stannar hemma för att laga i ordning bössor och kruthorn och slipa sina knivar väl skarpa.

Alla blir dock i sinom tid färdiga med sina göromål, och då förmår Magnhild dem att gå till sängs. Själv säger hon sig vara nödd att stanna uppe än en stund för att förse dem med matsäck.

Den hemkomna stackaren har släpat samman en del av julhalmen till en bädd åt sig, och där har hon somnat. Ingen möjlighet har det varit att förmå henne att lägga sig i en säng.

Det har blivit stilla omkring Magnhild, och i stillheten går hennes tankar tillbaka till den stunden för ett par timmar sedan, då de alla hade suttit lugnt och fredligt tillsammans och lyssnat till änglarnas budskap till den store fredsfursten.

Sedan tänker hon på att hon själv satte undan bibeln, liksom ansåg hon, att de nu skulle ägna sig åt ett verk, som var dess lära emot.

Men där hon nu går, vill hon inte tro, att det förhåller sig så. Inte var det meningen, att man skulle förlåta dem, som mördade och stal? Hon visste, att Jesus förlät sina bödlar, men det var en annan sak. Han sade ju själv om dem, att de inte visste vad de gjorde.

Men de, som far så fram mot en oskyldig, att hon är som ett vilt djur, då hon vänder tillbaka till sitt hem, bör inte de ha straff? Inte är det Guds mening, att sådana ska lämnas fria?

Medan hon går i dessa tankar, tycker hon sig höra ett lätt prassel. Det är så svagt, att det inte är till att urskilja. Det är som ett prassel av små, små fjärilsvingar.

Hon skyndar bort till dörren och öppnar den. Där ute hör hon än tydligare det lätta fladdret, och när hon sträcker ut handen, så faller en kall och våt flinga ner på den.

Det kommer snö. Det är den första snön för året. Och den kommer just i kväll!

Nu, när den har börjat falla, kan man vänta, att snöandet ska fortsätta, tills drivorna ligger högt oppåt husväggen.

Magnhild har blivit stående helt försagd. »Är detta svar till mig?» frågar hon.

Det har redan fallit så pass med snö, att de spår, som Urd har lämnat efter sig, inte mer kan återfinnas. Av Urd själv fanns ingen ledning att få. Även om hon bleve friskare och redigare, skulle hon för sin eds skull aldrig säga mer, än hon hade sagt i dag.

Det såg ut, som skulle rövarna komma att gå fria. Ingen färd till rövarkulan kunde företas nästa morgon.

Magnhild stod med sammanbitna tänder och lyssnade till de små flingornas fall. Ingenting är mer stilla och sövande, ingenting är mer i stånd att vagga sinnet till ro. Det är ett fladder av de minsta små vingar, en fridshälsning från julens himmel.

Hon går in i stugan och drar sakta igen dörren efter sig. Därpå tar hon ner boken från hyllan och börjar bläddra i den.

»Jaså, inte en gång detta ville du», säger hon. »Inte en gång detta.»

TREDJE AVDELNINGEN

TAL

SANKTA BIRGITTAS SISTA DAGAR.

Vid Birgittafesten i Vadstena 1923.

För femhundrafemtio år sedan, i juli månad 1373, ligger en gammal kvinna sjuk i Rom i ett litet hus vid Campo di Fiori helt nära Tiberstranden. Huset, där hon dväljes, är oansenligt, men rätt väl bibehållet. Med sin örtagård, med sina små, svala rum, med sin starka port ger det ett intryck av trygghet och ordning mitt i en stad, där de gräsbeväxta gatorna spärras av spillror från kullfallna kyrkor, där jordbävning, farsoter, hungersnöd och aldrig upphörande blodsfejder har bragt invånarna till förtvivlan och förvildning.

Varken den sjuka eller någon av hennes omgivning misstänker, att sjukdomen ska vara till döds. Hon lider mest av ett svårt själens missmod, och alla tror, att så snart som hon har övervunnit detta, ska hon resa sig och återgå till sitt vanliga arbete.

Livet omkring henne fortgår också, såsom det alla dagar brukar. Hela husväggen åt gatan till är kantad av en rad krymplingar och sjuka, kvinnor och män om varandra. En gammal tiggerska, som intet felar, sitter närmast porten och känner sig som värdinna för alla dessa stackare, eftersom hon har suttit på denna samma plats och tagit emot allmosor, alltsedan den heliga kvinnan från Norden för en tjugu år sedan flyttade in i signora Papazuris hus.

De oroliga sjuklingarna vända sig till tiggerskan, som förefaller att vara så väl bekant med det lilla husets invånare, för att begära upplysningar om den stora helbrägdagörerskan, som de vill rådfråga, och höra om hennes makt verkligen är sådan, att de kan hoppas på att bli hulpna.

Och tiggerskan svarar dem på samma sätt, som hon har svarat andra hjälpsökande sedan många år tillbaka.

Varför trodde de väl, att hon, Monna Assunta, satt här utanför denna port? Trodde de, att hon satt här för att begära allmosor? Men i så fall kunde hon ju lika väl ha slagit sig ner utanför en kyrka. Nej, hon satt här, därför att hon älskade att bevittna de Guds under, det botande av sjuka, det helande av spetälska, som här dagligen timade.

Hon berättade för de ivrigt lyssnande, att den heliga kvinnan kom till Rom under jubelåret, en pilgrim som

alla andra, med ett litet följe, alla i pilgrimsdräkt. Men vilken höghet, vilken ädelhet hade icke kringstrålat henne trots botgörarkåpan! Ingen hade kunnat undgå att se det. Hon var en ädelboren, en furstinna, ja, man viskade om att hon i sitt eget land skulle ha varit en drottning.

Man påstod, att hon hade vandrat till Rom för att få stadfästelse på en klosterregel. Men gamla Assunta visste bättre. I dessa tider, då den helige fadern hade övergivit Rom för att leva i Frankrike, då hade den främmande, heliga kvinnan kommit dit på Guds befallning för att trösta dess fattiga och hjälpa dess sjuka. Nu, då den stora stadens härlighet var gången, då dess kyrkor var ruiner, dess gator öde, dess kastell kullstörtade, dess präster lika med tiggare, hade denna kvinna kommit för att ända till den helige faderns återkomst vara en moder för de elända och ett värn för de hjälplösa.

Den mäktiga kvinnan, som gamla Assunta talar om, ligger under tiden på sin bädd och kämpar en hård kamp. Hon håller ögonen slutna, läpparna hårt sammanpressade, händerna fast knutna kring ett litet krucifix. Svetten pärlar från pannan ner på kinderna. Hon ligger alldeles stilla, liksom en, som lider svåra plågor, men inte vill låta någon märka sitt lidande. Röster viskar oupphörligen i hennes öra så hånfulla och hemska ord, att hon tror, att de kommer från onda andar, som vill locka henne till avfall från Gud.

De onda andarna vet vad som är hennes sårbaraste punkt. De vill bevisa henne, att de syner och uppenbarelser, som har varit hennes ära och hugnad, icke är annat än deras verk.

»Och om du, Birgitta Birgersdotter», säger de, »ännu tror, att du har varit upplyftad till Guds åsyn, att du har skådat Guds moders milda ansikte och hört de lovsjungande änglarna prisa sin skapare, så må du väl nu i din höga ålderdom befria dig från sådan villfarelse.

»Ty att detta är villfarelse och intet annat, det ska vi nu visa dig. Det är ju så, att du säger dig ha fått Guds befallning att instifta en klosterregel och att bygga ett kloster i Vadstena, och likaledes tror du dig ha fått Herrens löfte att bli en nunna i detta kloster och dess första abbedissa, därför att din stora lust alltid har varit att få föra ett liv utom världen, intill dess du får ingå i Guds rike.

»Men om dessa löften verkligen hade varit dig givna av Gud, då hade de väl också gått i uppfyllelse utan dröjsmål, ty Gud är allsmäktig. Men du har måst vänta i sju och tjugu år, innan påven har förmåtts att stadfästa din regel, och du har måst tåla, att han har gjort ändringar i de bestämmelser, som har givits dig av Gud. Därför, Birgitta, måste du förstå, att denna befallning att upprätta en orden icke kan vara dig given av den, som är allsmäktig och herre över världen.

»Och likaledes, eftersom Gud är sannfärdig, kan det omöjligt vara han, som har lovat dig, att du ska bli nunna och abbedissa i Vadstena. Ty du är nu gammal och svag, och du känner nog, att du måste dö i Rom, Utan den, som har lovat dig detta, har varit den fallne ängeln i helvetet, som har lockat dig och förlett dig.»

Den gamla försöker att motsäga och bortförklara, men med vresiga, gälla röster svarar de onda andarna henne och hopar bevis på bevis därpå, att hon genom hela livet endast har gått deras ärenden.

Då och då kommer en medelålders kvinna med ett ljust och milt ansikte in i rummet och böjer sig över den liggande. Hon torkar bort svetten ur pannan och frågar om hon inte kan skaffa henne någon hjälp och lindring. Men den gamla är upptagen av sitt. Hon tyckes inte veta om den andras närvaro.

Då går den yngre kvinnan åter ut i förrummet för att säga alla dem, som väntar där, att hennes mor alltjämt är lidande och ännu inte kan tala vid dem.

Där ute sitter några av dem, som hör till fru Birgittas hushåll i Rom, och för viskande samtal med de många människor, främlingar och goda vänner om varandra, som har kommit för att rådfråga den nordiska sierskan.

Där synes ett sändebud från påve Gregor i Avignon, som begär upplysningar om ett Guds budskap, som fru Birgitta har skickat honom och som är svårt att tyda. Där finns nordiska pilgrimer, som medför bud från Vadstena och förfrågningar om klosterbygget, som nu pågår därstädes. Där finns förnäma romarinnor, som vill ha råd angående söners och döttrars framtida bana, Där sitter enklare kvinnor, som söker bot för sjukdomar, vallfärdande munkar och nunnor, som begär att till sin själs tröst få se henne, som så ofta i sina drömmar och syner har skådat Gud.

I en vrå sitter några romarinnor och samtalar. »Minns ni den gången, då blixten slog ner i Petruskyrkans storklocka?» säger en av dem. »Hela Rom häpnade och trodde, att något ont förestod, men denna nordiska sibylla var den första, som höjde sin röst och tydde tecknet så, att påve Clemens skulle dö, vilket ock skedde.»

»Ja», säger den andra, »det kommer jag visst ihåg. Och jag minns även hur det gick påve Urban. Han var en from man. Han kom hit från Avignon för några år sedan och stannade tre år i Rom, men hela tiden längtade han åter till Frankrike. Liksom en smygande tjuv ville han till sist stjäla sig bort från Rom, men den heliga, som vilar där inne, fick budskap om hans avsikt. Hon skyndade efter honom och hann honom på vägen. Hon sa honom, att om han övergav Rom och återvände till Avignon, skulle Gud förkorta hans dagar. Och Gud lät inte sin sierska komma på skam, utan då påven trots hennes varning inte trodde henne utan återvände till sitt land, skedde allt så, som hon hade förutsagt.»

Man berättar det ena provet efter det andra på den stora siargåvan. »Sannerligen», säger en munk, »är icke denna kvinna ett Guds språkrör. De mäktiga bävar för hennes straffdomar, men till de fattiga och bekymrade kommer hon med tröst och hugsvalelse.»

»Vad, signora Lucrezia», utropar en adelsdam, som sitter längre fram i rummet, »har ni inte hört talas om detta? Men det lär verkligen vara sant, att drottning Johanna i Neapel fattade kärlek till en av fru Birgittas söner, som ledsagade henne på vallfärden till det heliga landet, och ville göra honom till sin gemål. Den heliga motsatte sig drottningens vilja, därför att sonen redan hade en hustru hemma i Sverige. Men, signora, vad kunde den gamla moderns förbud ha att betyda, då drottningen och sonen var eniga om saken? Hon hade endast sina böner att tillgripa för att förhindra styggelsen. Men den kvinnans böner är mäktiga, och Gud bistod henne på det sättet, att hennes son blev borttagen av pesten, innan giftermålet hann att gå i verkställighet.»

På detta sätt sitter man i stillheten och berättar. Utan att man rätt vet hur, fylles rummet av andakt och en högtidsmättad stämning. »I kammaren här innanför», tänker man, »ligger en människa, som har sett Gud, en, vars vilja är Guds vilja, en, som hellre nedkallar döden över sina käraste, än hon tillåter dem att begå en dödssynd.»

Den ljusa, milda kvinnan, som är den heligas dotter, fru Katarina, öppnar åter dörren till kammaren och smyger sig in. Medan hon dröjer inne hos den sjuka, blir allt stilla. Några av de olyckliga, som har väntat, att den underbara Kristi brud, som vilar där inne, skulle ha helat dem från sjukdomar, för vilka de ingen annanstans har kunnat finna bot, faller på knä och sträcker armarna mot dörren. I de darrande händerna håller de radband, och medan pärlorna glider mellan fingrarna, framviskar de Pater noster och Ave Maria.

Fru Karin har lämnat dörren öppen, och från den sjukas rum tränger ett svagt stönande, en låg jämmer. Då gripes alla ute i förrummet av ett stort medlidande. Deras hjärtan vill smälta vid tanken på att den heliga frun, som har lindrat så många sjukas plågor, själv ska falla offer för smärtan. Med ens faller de alla ner på knä, alla sträcker armarna mot sjukrummet, alla börjar bedja.

Då fru Karin kommer åter, stannar hon på tröskeln, förvånad att se alla dessa människor i bedjande ställning. Med ett raskt beslut låter hon dörren stå öppen och lägger sig ner på knä med de andra och viskar

som de: *Pater noster qui es in cælo.*

Så som hon ligger, vänd inåt kammaren, kan hon se moderns avtärda ansikte, och hon ömkar sig över att den gamla alltjämt måste strida, att hon aldrig själv kan nå fram till den frid, som hon skänker alla, som tror på henne.

Men liksom ett brus från en havskust, liksom en blomstermättad vind tränger de framviskade bönerna in i fru Birgittas kammare. Och plötsligen ser dottern, att spänningen i dragen upphör, att de knutna händerna löses. Förundran och stor glädje avtecknas i ansiktet. Pannans rynkor jämnar ut sig, munnen småler, och kinderna rodnar.

Inte längre tid har förgått, än att fru Karin har hunnit avsluta ett Pater noster, förrän modern reser sig i bädden klarvaken och vinkar henne till sig. Då skyndar hon dit in och stänger dörren efter sig.

Om en liten stund står fru Karin åter i rummet hos de bedjande. Man ser, att hon är mycket upprörd, hennes röst darrar, men ögonen lyser av glädje.

»Min kära fru moder ber mig hälsa eder, att hon en tid har varit mycket plågad av onda andars hemsökelser. Men nu i dag har hon sett Kristus. Med blitt ansikte uppenbarade han sig framför det altare, som står i hennes kammare. Och han sa till henne, att han hade gjort med henne, såsom brudgummen plägar göra, då han någon tid underlåter att visa sig för sin brud, på det att han desto varmare må bli efterlängtad. Sålunda hade han icke under några dagar besökt min moder, därför att detta hade varit hennes prövningstid.»

Här gör fru Karin ett uppehåll och arbetar en stund med läpparna, innan hon förmår att göra rösten stadig, så att hon kan fortsätta.

»Så sa Kristus ävenledes till min fru moder, att hon nu var nog prövad och att hon skulle hålla sig beredd för en stor glädje, ty på femte dagen efter denna ska hon vigas till nunna och abbedissa i Vadstena inför hans altare.

»Och min kära fru moder låter hälsa eder, att hon behöver några dagars frid för att rätt ordna sina timliga angelägenheter, innan hon går att ta avsked av världen. Men på femte dagen ber hon er komma åter och glädjas med henne, därför att hon nu har uppnått vad som alltifrån hennes tidiga barndom har varit hennes själs allra största åtrå och åstundan.»

Då avlägsnade sig alla de främmande, sörjande över att den stora sierskan skulle skiljas från dem, men dock upplyftade i sinnet över att ha fått bevittna Guds nåd mot sin brud och tjänarinna.

För alla dem, som tillhör fru Birgittas hus i Rom och som är vana att uppsamla hennes uppenbarelser och glädjas åt dem, såsom denna världens människor samlar skatter och fröjdas åt deras glans, tyckes detta sista budskap vara det ljuvligaste, som hon någonsin har fått mottaga. Ty om det än i några stycken är oklart, så förstår de, att en stor förändring ska ske i hennes liv och att den långa vallfärden, som hon började för tjugufyra år sedan, nu ska avslutas. Men därmed är också de långa pilgrimsåren slut för dem alla. De får återvända till sitt eget land, där de äger huld och skydd, och slipper att leva på nåder bland främlingar. Det är ju alls inte så, att den lilla trogna skaran ska behöva skingras eller att det uppbyggliga samlivet med fru Birgitta ska upphöra. De allra flesta tänker väl, att de med henne ska rycka in i det präktiga klosterhemmet i Vadstena och där få fortsätta att tjäna henne.

Därför fyller en stor glädje deras hjärtan. De känner sig föryngrade och hoppfulla. Länge bortskymda bilder svävar för deras ögon, de ser ljusa björkhagar, små blänkande sjöar och gråa, mossiga gårdar utmed randen av väldiga, svartgröna barrskogar.

Ännu lever ibland dem den gamle underpriorn från Alvastra, Petrus Olofsson, som har åtföljt fru Birgitta, alltsedan hon lämnade Sverige, som med henne har gått pilgrimsgång till Sankt Nikolaus i Bari, till Sankt Franciskus i Assisi, till Sankt Andreas i Amalfi, som har följt henne till Neapel och Cypern och vid hennes sida har tillbett vid de heliga orterna i Palestina. Det är han, som till latin har översatt det mesta av det, som himlens heliga har talat till fru Birgitta, och som ävenledes har sörjt för allt det timliga, både under resorna och under uppehållet i Rom. Utan att förfäras har han ledsagat henne genom hånande, stenkastande folkhopar, förbi kringströvande rövarband, genom pestsmittade städer. Nu, efter allt detta mödosamma kringdrivande, ska han äntligen få vända om hem till en tyst klostercell, till ett liv utan faror och nöd, endast uppfyllt av böner och lugnt arbete.

Där finns vidare hans vän och medhjälpare, magister Petrus Olofsson från Skänninge, som på senare tider har uppsökt den stora undergörerskan i Rom, som har biträtt med översättningsarbetet och varit fru Birgittas biktfader. Hur månde det inte glädja honom att inte behöva resa ensam tillbaka till Sverige, utan få föra hem sitt kära biktbarn till det betryckta fäderneslandet, där man nu har hört stora rykten om hennes visdom och makt!

Där i Rom finns också fru Birgittas son, herr Birger Ulvsson, som för några år sedan på sin mors befallning reste dit ner för att följa henne till det heliga landet. Han är en from man, som gärna har varit henne till viljes därvidlag, men han har hustru, barn och jordagods hemma i Sverige, och nu behövde han komma hem för att ta vård om allt detta. Dock har han hållits kvar i Rom, därför att han tycker sig inte kunna överge sin mor i hennes svaga ålderdom.

Flera andra finns där, som gläder sig åt uppbrottet, men den främsta och yppersta av dem alla är den ljuvliga och fromma fru Karin, som av längtan efter sin mor kom till henne i Rom för mer än tjugu år sedan och därefter förblivit kvar hos henne och i allt varit henne lydig och underdånig. Med livligaste glädje tänker hon på att hon nu får föra hem sin gamla mor och snart får se henne sitta som en mäktig fru i Vadstena. Ty den gamla har måst föra ett hårt liv, och hjärtat har värkt i dotterns bröst, då hon har sett henne sitta och tigga utanför Roms kyrkor, eller då hon på vallfärderna i köld och mörker har måst övernatta under bar himmel. För att kunna ge sin glädje luft går fru Karin ut för att plocka blommor och rankor, som frodas i Roms ruiner, och hon lövar det lilla huset vid Campo di Fiori, såsom man gör i Sverige vid midsommar.

Fru Birgitta själv känner sig under dessa dagar såsom en, den där efter mycken möda har nått fram till sitt mål och inte behöver anstränga sig, utan kan vila. Nu dryper hon inte mer vax i såret på sin arm, hon glädes åt fru Karins blommor, och hon tillåter, att dottern smyger en mjuk fjäderdyna under hennes huvud. Hon håller inte sina tankar så stadigt som annars fästade vid det hinsides, utan hon talar med sina barn om hur hennes gods och ägodelar ska fördelas. Hon ger råd åt herr Birger om hur han ska förhålla sig under de inbördes striderna hemma i Sverige.

Till sist säger hon till sina barn, att den tid, som hon har genomlevat, har varit svår som den allra yttersta och att hon alltifrån barndomen har skådat en myckenhet av elände och nöd och sjukdom. Hon har varit vittne till hur kung Magni onda söner slets om riket, och i sin vuxna ålder hade hon sett hur en svag och viljelös konung bragte det på fall. Och hon har inte stått fjärran från det, som skedde. Både hennes egen släkt och hennes mans hade hört till de stora och mäktiga, hon hade fått höra talas om alla rådslag och delat sorg och ansvar. Och likaledes hade det fattiga, värnlösa folket, som visste, att hon älskade det för Kristi skull, ofta kommit till henne med sina bekymmer. Smärta och tungt ve hade övergått henne själv. Hon hade väl trott, att hennes hjärta skulle brista, då hon hade mistat sin man, som hon mycket älskade. Många tårar hade hon måst gråta över sin son Karl under hela hans liv och likaledes över sin dotter Märtas man, herr Sigvid Ribbing, som levde likt en rövare.

Aldrig hade en sådan pest härjat bland folken som under hennes tid, aldrig förr hade krigshärarna

förvandlats till rövarskaror och utplundrat länderna. Även här i Rom hade hon mötts av stor missräkning, ty staden hade varit som en himmel utan sol, då påven inte vidare vistades i den, och den påve, som hon äntligen hade fått se intåga där, hade ömkligen smugit sig därifrån. Av fattigdom hade hon blivit svårt prövad här i Rom och av trötthet, köld och hunger på vallfärderna. Likaså hade det mycket plågat henne, att hon hade måst framträda inför furstar, inför höga prelater och även inför vilda och uppretade folkmassor och förehålla dem deras synder och hota dem med Guds straff. Slutligen hade det varit en stor prövning för hennes tålamod, att hon hade måst vänta på sin regels stadfästelse, ända tills hon stod vid sina dagars gräns.

Men med allt detta hade hon dock varit en den allra lyckligaste människa, därför att Gud hade beskärt henne den nåden att redan i detta livet få leva i hans umgängelse.

Alltifrån barndomen hade hon varit välsignad med syner, under vilka hon hade skådat himlens invånare och samtalat med dem. Ju äldre hon hade blivit, dess mer hade dessa syner tilltagit i allvar och vikt. Ja, sannerligen, hon hade varit den, som för människorna uppenbarade Guds rådslag.

Många av dessa syner hade varit förfärliga och skrämmande, men dock hade hon under dem erfarit en svindlande sällhet, därför att hon hade fått skåda in i Guds rikes hemligheter.

Från denna gåva hade allt gott kommit till henne. Med den hade hon vunnit furstars gunst och böjt drottningars hjärtan. Genom dess makt hade Roms folk vunnits för henne, så att de nu kallade henne sin moder. För dess skull var det, som de fattiga människorna i Sverige skickade henne bud och bad henne komma och hjälpa dem.

På detta sätt går fyra dagar liksom under en ljuv yrsel, och äntligen är man framme vid den femte dagens morgon.

Vi må söka föreställa oss hur allt kan ha tillgått. Helt säkert har ingen av hushållet kunnat sova under natten. Spänningen har varit alltför stor. Ingalunda har de tvivlat på att deras matmoder nu skulle av Kristus belönas för livslång trohet, men på vilket sätt?

Det är mitt i sommaren, och svalka gives inte varken natt eller dag. De har suttit med öppna fönster, stirrat ut i det kvava mörkret och under bävande drömmar föreställt sig vad morgonen skulle medföra.

Vad månde de ha väntat? Kanske att fru Birgitta i anden skulle föras till Vadstena och där vigas till nunna och abbedissa, medan hennes kropp dock förblev i Rom. Kanske att den påvlige legaten skulle komma till dem för att på Guds uppdrag förrätta den heliga akten i det lilla huset vid Campo di Fiori. Ännu mycket högre och underbarare torde deras förväntningar ha gestaltat sig, ty de är vana att var dag skåda under och höra övernaturliga ting omtalas.

Hela nunnedräkten, den gråa kjorteln, kåpan och manteln, det vita doket, den svarta slöjan och kronan av vita lärftsremsor med de fem röda betydelsefulla märkena, allt detta låg i beredskap.

Prior Petrus Olofsson har letat fram den uppenbarelse, vari Kristus har meddelat Birgitta klosterreglerna, och föreläser dem. Han läser om alla bestämmelser för munkars och nunnors liv, deras dagordning och sysselsättningar. Vidare läser han om hur en nunna ska i klostret intagas, de sköna förmaningar, som ska göras henne, hennes löften, hennes beklädande med nunnedräkten, hennes framförande till klosterdörren och upptagande i systrarnas krets.

Fru Birgitta följer läsningen med ett lyckligt leende, men långt innan priorn har slutat, sjunker hon hän i sömn, och naturligtvis är det tydligt för alla, att hon blir svagare för varje timme som går. Hon sover största delen av tiden, hon andas tungt, nästan rosslande. Men detta stör ingalunda glädjen. När stunden är inne, kommer Kristus att ge henne åter liv och hälsa.

Plötsligen, just i daggryningen, då det första morgonljuset bryter nattens mörker, upphör rosslingarna, och den sjuka sätter sig upp i bädden.

I hela rummet blir det dödstyst. Man tycker sig förnimma, inte med öron eller ögon, utan med ett annat sinne, att rummet genomströmmas av något gudomligt. Med bävande hjärta ser de närvarande hur den gamlas ansikte upplyses av lycksalighet, hur hennes ögon lyftes i tillbedjan, hur hennes läppar röres till bön.

Intet talat ljud tränger till de kringståendes öron, och dock förnimmer de vad den himmelska budbäraren säger.

»Nu har jag sett, Birgitta, att du har övervunnit världen och gärna lämnar den för att ingå i mitt kloster. Därför ska din vilja tillräknas dig som fullbordad handling, och jag vill giva dig den lönen, att du genast får ingå i min glädje.»

Med en blick av obeskrivlig tacksamhet sjunker den döende ner på bädden, och de andra, som förstår, att den högsta nåd och välsignelse har vederfarits henne, utbrister i en lovsång.

Upplyftade som hon i helig hänryckning, känner de ingen smärta över det förestående avskedet. Prästerna i hennes hus skyndar sig att förrätta en mässa och tilldela henne dödssakramentet.

Men såsom det hade blivit dem tillsagt, har Birgittas vänner i Rom nu på femte dagens morgon infunnit sig för att bevittna hennes upphöjelse. Och som fru Birgitta är i Rom mycket känd och älskad, är de så många, att hela torget utanför hennes bostad är svart av människor. De hör sången från huset, och de närmast stående klappar otåligt på dörren för att få komma in och närvara vid högtiden. Porten öppnas sakta, och någon viskar, att den fromma kvinnan har blivit kallad till Guds himmel. Helt hastigt sprides ryktet genom mängden, och vart det kommer, förstår man, att detta betyder den största lycka för den gamla, och stämmer in i jubelsången. Och medan folkskaran sålunda sjunger ut sin kärlek och tacksamhet, avsomnar fru Birgitta i sina barns armar.

*

Som ringarna i vattnet runtom den nerkastade stenen sprider sig hennes närmastes glädje inte endast till folket i Rom utan till hela kristenheten. En människa, som hade övervunnit världen och sig själv, var, så att säga, död i Kristi armar, viss om hans himmel. Det var ingen tid för son eller dotter, för vän eller tjänare att känna sorg. Det enda de kunde tänka på var att sprida kunskapen om den saliga hädanfärd, som de hade bevittnat.

Vem kunde undgå att gripas av hänförelse? En människa, som under många år hade vandrat på Roms gator, en kvinna, som hade levat i denna världen som alla andra, hon hade på sitt yttersta skådat Kristus och undfått hans löfte att införas i den högsta salighetens himmel.

Det finns intet sinne så förhärdat, att inte denna underrättelse där väcker ett gensvar av längtan. Det finns inte en själ så nedtyngd, att den inte höjer sig till ny förtröstan.

Detta är inte en seger för styrka och makt, för våld och list, utan för undergivenhet, fattigdom och ödmjukhet. De stilla i landen höjer sina huvuden och tänker, att det dock är de, som har utvalt den bästa delen.

Hem till Sverige skyndar en budbärare med underrättelse om fru Birgitta Birgersdotters saliga död i Rom. Inte för att bringa sorg, utan för att kungöra den största glädje.

Och överallt, vart budet kommer här i landet, blir det mottaget, såsom hade det bådat ankomsten av ett

skattelastat skepp eller vinnandet av en stor seger.

Det fälldes glädjetårar över att Kristus har tänkt på detta fattiga land långt i norr och har upphöjt en av dess döttrar till sin älskade brud att sitta vid hans moders, himladrottningens, sida. Nu var tid att glömma nöd och ångest, nu hade riket och alla dess människor en förespråkerska hos Gud, som inte ska förtröttas att mana gott för Sveriges folk.

För alla tyckes det, att himlen är kommen jorden närmare, är bliven mera uppnåelig. Bonden, som går i sitt dagliga släp, höjer blicken från det jordiska, husmodern ger gladare än eljest sin skärv till tiggaren, som ber i Sankta Brittas namn. Muraren, som arbetar på Vadstena kloster, sätter in sina stenar i väggen med större iver, eftersom han därmed bidrar till den heliga kvinnans ära.

Hela Sveriges folk har fått ett gemensamt glädjeämne, det första, som det någonsin har ägt. Landets konung är den tyske Albrekt, men han tävlar med de infödda stormännen att ärofullt mottaga fru Birgittas stoft, då det nästa år når hemlandet. Även han, liksom alla andra, verkar för hennes helgonförklaring och understöder klosterbygget i Vadstena.

Hur månde det inte, rent världsligt talat, ha varit en tillfredsställelse för den tidens svenskar att erfara hurusom här i Norden mäktiga kloster uppstod, såsom Nådendal i Finland, Maribo i Danmark, Munkeliv i Norge, vilka följde Vadstenaregeln, samt att dessutom i det övriga Europa grundades Birgittinerkloster, mera än sjuttio till antalet? Hur månde det inte ha ökat kännedomen om Sverige ute i det främmande, att alla dessa kloster räknade en svenska som stiftarinna och att där ständigt lästes legenden om hennes levnad?

Ännu i denna dag kan vi här i Sverige spåra tecknen till denna folkets glädje över att ett helgon hade uppstått ibland det. Denna sköna, mäktiga kyrkobyggnad med gravvårdar och konstskatter, som nu omger oss, är framgången därur. Ur den härliga Birgittahymnen ljuder den emot oss liksom ur Birgittinmusiken, Birgittinlitteraturen, ja, ur ödmjuka spetsknypplerskors tålmodiga arbete för att pryda altare och korkåpor.

Till Sveriges land kom hon med sitt budskap mittunder pestens, inbördesstridernas, svaghetens århundrade. Och vem vet i denna dag så mycket, att han kan räkna ut det gagn, som hon gjorde oss? Hon, vars styrka var oböjlig, uppammade hon de krafter, som pånyttfödde landet? Hon, vars tro var obetvinglig, framkallade hon det mod, som räddade friheten? Gav tanken på att denna ärliga svenska kvinna hade varit en av dess egna den uppmuntran, som behövdes för att folket skulle komma till insikt om sitt värde och sin förmåga?

RÖDA KORSET.

Uppläst som prolog vid ett antal Röda-Kors-fester 1921.

Guds kvarnar malde sakta och säkert. De stora vingarna svängde för himmelens vindar. De tunga stenarna nöttes mot varandra med dovt rassel. Vad som fördes till kvarnen som mäld var Guds tankar. Det mjöl, som maldes fram mellan stenarna, var jorderikets öden och händelser.

Kvarnarna malde långsamt, men vingarna svängde runt utan att någonsin vila, och Guds tankar maldes sönder så väl, att intet sammanhang tycktes finnas mellan de öden och händelser, som kom fram ur mjölkistan.

Från Gud kom en dag en tanke och kastades ner i malgången. Det var en tanke så skön, att änglarna i hänryckning sjöng ut den i världsrymden, och världsrymdens ekon återkastade deras sång, så att den kunde uppfattas av människorna. Den Guds tanke, som sålunda uppfångades av jordklotets arma innevånare och fyllde dem med hoppfull förväntan, var denna: *Frid på jorden*.

Guds tanke försvann mellan de stora stenarna. Den fördes samman med andra Guds tankar, som redan förut hade blivit nerkastade i kvarnarna. Öden och händelser, som härstammade från denna Guds fridstanke, blev

inblandade med alla andra jorderikets öden och händelser.

Guds kvarnar malde vidare utan uppehåll. Snart såg man företeelser uppstå, som måste härleda sig ur Guds fridstanke. Kristendomen blev till, påvedömet blev till. Men de var inte i stånd att vinna alla jorderikets länder, och ingen frid lade sig över människorna för deras skull. *Besittningstagandet av jorden* var också en Guds tanke, och av den hade kvarnarna alltsedan paradisets dagar malt fram tävlan och oro. *De olika gåvornas utveckling* var en Guds tanke också den, och ur den hade kvarnarna alltifrån Babelstornets tid malt fram nationer och språk och sedvänjor, som aldrig ska kunna trivas sida vid sida.

Gudsfreder och munkordnar malde kvarnarna. Det var återigen brottstycken av Guds fridstanke, därom kunde ingen ta miste. Men vem förstod, att när några bondemän borta i en avlägsen alptrakt ingick ett edsförbund om gemensamt försvar mot höga herrars förtryck, att detta återigen var mjöl ur samma mäld?

Edsförbundets herdar och bönder var förvisso inte de, som syftade mot någon jordisk fred. Makt och utvidgning, grannars undertryckande, tappert motstånd mot främmande herrskap, det var deras mål. Inga var mera stridslystna än männen från Alperna. Då kampen vilade i hemlandet, drog de som legosoldater ner till slätternas furstar och utkämpade deras strider. Det stod ett rykte av skräck och fasa kring schweizarna, och det ryktet, men ingalunda någon Guds fridstanke, tillskrev man, att småfurstarna på slätterna inte mer vågade anfalla dem i deras eget land.

Guds kvarnar malde till synes ingenting annat än inre ofrid åt folket i alpdalarna. Protestant stod där mot katolik, tysk mot fransman, adelsman mot kyrkofurste, borgare mot krigare, fattig mot rik, land mot stad, stat mot stat. Först då mäktiga välden uppstod runtomkring, upphörde landets folk att strida sinsemellan. Men ingalunda var det Guds fridstanke, som tvingade dem härtill, utan fruktan för att förlora frihet och fosterland.

Hela landet låg som en fästning bakom sina murar av bergskedjor. Slättlandens furstar insåg, att den av dem, som kunde besätta denna fästning, skulle bli alla medtävlare övermäktig. Ingen unnade den åt en annan, därför sa de till bergfolken: »Om ni avhåller er från våra strider, ska vi lämna er i fred uppe bland era berg.» På så sätt blev alplandet ett skyddat fredsland. Men ingen sa: »Se där Guds fridstanke, som har blivit till verklighet!» Var och en insåg, att det var de mäktigas inbördes avundsjuka och egennytta, som skänkte landet fredens välsignelse.

Guds kvarnar fortsatte sitt eviga arbete. Till det lilla skyddade landet kom flyktingar och förföljda för att söka en fristad, lärda och forskare för att få arbetsro. Hit kom sjuka och svaga från alla länder för att söka hälsa, och alla fredliga resande ställde hellre sin kosa dit än till andra länder. Hit samlades folken till rådslag, och hit förlades de stora inrättningar, som hörde samman med världshushållningen. Man fann det av allt större värde att äga en fredad tillflyktsort, som stod utanför alla strider. Alla var tacksamma över att den fanns, men dess tillvaro härledde man från människors klokhet och förutseende och ingalunda från någon obestämd dröm om en Guds fridstanke.

Långt borta i det otänkbara höll Guds kvarnar på med sitt arbete. Ingen såg hur vingarna svängde, ingen hörde det dova rasslet, då stenarna nöttes mot varandra. Ingen ville mer veta något därom, att jorderikets öden och händelser var mjöl, som de hade malt, eller att Guds tankar var mälden, som kastades in i malgången.

Och om en man från Schweiz, från fredslandet, en dag uppsökte en plats, där två härar möttes i strid, då förstod ingen, att detta på något sätt skulle kunna höra samman med någon Guds fridstanke.

Det tycktes bara vara naturligt och följdriktigt, att en man från fredslandet, där man hade måst vänja sig vid att betrakta både rövare och samariter som sin nästa, skulle bli upprörd över detta ofridens skådespel, som

han hade gått ut för att se. Det var naturligt, att han skulle vända sig bort från både segrare och besegrad och endast se de sårade, som låg utsträckta på marken och för vilka den hjälp, som fanns att tillgå, inte räckte till. Det var en tvingande nödvändighet, att mannen, som bodde i det för kriget skyddade landet, skulle gripas av ett nästan outhärdligt medlidande med de arma människor, som i krig måste utsätta sig för sår och lemlästning.

Mannen, som hade sett det stora fältslaget, skrev en bok om de sårades hjälplöshet och de döendes kval. Han hade fått gåvan att röra människohjärtan, och hans skrift trängde sig fram överallt och väckte till eftertanke och till handling. Han hade också fått den gåvan, som tillkom sonen av ett folk, som hade tvingats att finna sin väg mitt bland övermäktiga grannar och en övermäktig natur, att inte försöka det omöjliga. Han väckte inte de makthavandes motstånd genom att söka avskaffa själva kriget. Han förenade alla viljor kring ett uppnåeligt mål.

Makter och välden kom samman till rådslag. Och från Schweiz, från landet, som var skyddat för krigets elände, hämtade man den tanken, att hädanefter alla de, som i krig vårdade sjuka, både de, som tillhörde arméerna, och de frivilliga, skulle vara fridlysta, deras byggnader, deras vagnar, deras förråder skulle inte få ofredas av fienden.

Och från Schweiz, från landet, som bjöd gästvänskap åt alla folk, hämtade man tanken att stifta en förening för frivillig sjukvård i fält, i vilken alla jordens folk inbjöds att deltaga. Inte i något krig, inte i något land skulle det vidare få förekomma, att sårade krigare skulle bli kvarliggande på slagfältet utan att bli omhändertagna och vårdade.

Och för att ära det land, varifrån den var utgången och i vars jordmån dess grundläggande tankar var framväxta, lånade denna förening från Schweiz den röda flaggan med det kortärmade vita korset, endast med den skillnad, att färgerna omkastades, och gjorde den till sitt märke och igenkänningstecken.

På detta sätt kom föreningen in under korsets tecken, men den var likafullt en helt världslig förening, inte skapad till Guds tjänst, utan helt och hållet till gagn och nytta för människor. Ingen såg däri något förverkligande av Guds fridstanke, ja, mången fruktade till och med, att den endast skulle bli ett medel för att underlätta krig och krigföring.

Guds kvarnar malde vidare på sitt stilla vis. Röda Korsets förening växte och utbredde sig från land till land. Dess tankar omfattades både av europé och asiat, både av kristen och hedning, både av män och kvinnor. Hos den fanns ingenting, som åtskilde, ingenting stängde dess väg, inte ras, inte språk, inte samhällsskick. Alla behövde den, alla tävlade om att få ställa sig under dess skydd. Man såg tydligt, att den var en världslig förening, stiftad för världsliga mål. Den kallade sig för Röda halvmånen eller Röda draken, allteftersom det fordrades i de länder, dit den utbredde sig.

Men en tid kom, då himmelens vindar brusade starkare än någonsin. De stora vingarna, som drev Guds kvarnar, rörde sig med ovan hastighet. Stenarnas rassel blev som åskskrällar, och åt jorderikets folk malde de en överväldigande mängd av öden och händelser.

Efter människoförstånd att döma malde Guds kvarnar ofärd. De malde plåga och skräck, nöd och hunger, grymhet och våld. De malde rikens undergång, folkens uppror, mäktigas fall. Haven översållades med vrakspillror, ur rymden regnade förstörelse, marken skalv under kanoners åska, ödelagda länder ropade mot himlen efter rättvisa. Över jorderikets skönaste trakter gick världskrigets syndaflod fram med jämmer och förfäran, och även i de länder, dit dess fasor knappast hann, miste man sans och förstånd under dess hotande närhet.

Men då floden gick tillbaka och människor återfick sitt lugn och började efterforska vad som hade fallit och

vad som hade blivit beståndande, då befanns det, att mycket, vartill de fordom hade satt sin lit, hade visat sig vacklande och vanmäktigt.

Ingen statsordning, ingen kyrka hade kunnat hejda stormfloden. Kulturfolkens bildning hade inte hindrat dem från att sönderslita varandra som vilddjur. Arbetets brödraskap hade inte hållit provet bättre än vetenskapens. De folk, som hade hållit sig fjärran från striden, hade i guldtörst och nöjesyra missbrukat fredens välsignelse.

Men mitt i det allmänneliga eländet strålade då Röda Korsets tecken fram för de sökandes ögon.

Det ensamt hade under förödelsens år vunnit ära och berömmelse. Ur dess led hade framvuxit denna tidens hjältar och hjältinnor. Det hade haft större makt än någon annan att mildra krigets olyckor. Det hade räckt till för de sårade, de fångna, de flyktande, de sjuka, de frysande, de hungrande, de utarmade, de sörjande, de ensamblivna. Det hade stängt ute pestsmittan och förehållit de stridande deras orättfärdiga handlingar. Under dess tecken hade människokärleken kunnat utföra sina gärningar. Till dess verksamhet kunde människor vända sina tankar, då de behövde styrkas och upprättas.

När man nu såg allt detta, var det, som om ett täckelse skulle ha dragits undan för ens syn. Långt borta i det otänkbara såg man Guds kvarnar svänga de ofantliga vingarna, man hörde rasslet från stenarna, som malde på Guds tankar. Mellan tankar, som vållade tävlan och kamp, trängde sig ständigt fram brottstycken av Guds sköna fridstanke.

Vem vågade nu neka, att Röda Korset hörde samman med fridstanken? Stilla och oförmärkt, uthålligt och troget hade de stora kvarnarna malt fram en hjälpare, som skulle finnas till hands i jorderikets högsta nöd. Vem vågade numera säga, att detta endast var ett människoverk? Då man eftersinnade hur det hade framskapats under århundraden av långsam växt, då måste man tänka: Gud har velat det.

Och då man såg dess allmännelighet, hur det hade gått jorden runt och som solen lyste över rättfärdiga och orättfärdiga, då man såg, att på detta sätt allaredan ett folkens förbund för utövande av kärlek och barmhärtighet var instiftat mellan alla land, och besinnade vad allt härur månde kunna uppstå, då måste man än en gång upprepa: Gud har velat det.

Och nu i dessa dagar, då Röda Korset kallar på oss och säger: »Det är inte endast i krigstider, som det ges sårade och fångna och bedrövade och hungrande och sjuka, hjälp oss, att vi också i fredstider må kunna strida mot livets fiender!» — måste vi inte då med nyvaknad tro skåda mot korset, frälsningens eviga tecken, och med skälvande hänförelse ropa, vi som våra fäder före oss: »Gud vill det! Gud vill det!»

ENIGHET.

Uppläst på ekumeniska mötet i Stockholm 1925.

Törs jag be att för det ekumeniska mötet få berätta en händelse, som tilldrog sig för omkring en femtio år sedan?

Det var en dimmig natt ute på Atlanten. Två stora fartyg hade stött samman, och det ena av dem, en väldig postångare på väg från New York till Le Havre, hade fått en läcka midskepps och gått till botten. Det andra fartyget, ett ofantligt segelskepp, hade försvunnit i dimman utan att göra något försök att hjälpa de talrika passagerarna på postångaren.

Bland dessa nödställda befann sig en ung amerikanska, på den tiden bosatt i Chicago, förmögen, vacker, begåvad, gift med en god och framstående man, mor till fyra små förtjusande flickor. Hon hade företagit resan för att besöka sina gamla föräldrar, som bodde i Paris, och visa dem sina barn samt hade fördenskull alla fyra döttrarna med ombord. Då sammanstötningen skedde, hade en förskräcklig oreda uppstått på den

sjunkande ångaren. Båtar hade visserligen satts ut, men varken hon eller något av barnen hade fått plats i dem. Då fartyget slutligen hade sjunkit, hade de alla fem spolats ut i havet.

Hon sögs nu först av svallvågen långt ner i det oändliga djupet, men vräktes sedan åter upp till ytan. Hennes barn var då ryckta ifrån henne och hon förstod, att de var drunknade. Hon själv kunde inte simma. Om ett ögonblick skulle hon föras ner i djupet igen, och då förestod döden.

Då, i sin yttersta stund, tänkte hon inte mer på man och barn. Hon tänkte endast på att upplyfta sin själ till Gud.

Hon hade strax förut varit vittne till förskräckliga scener. Inför den oundvikliga undergången hade de skeppsbrutna förlorat besinningen. Det hade uppstått en vild kamp om båtarna, som alls inte hade kunnat rymma de femhundra passagerarna. Friska och kraftiga män och kvinnor hade banat sig väg med käpprapp och sparkar. De svaga och sjuka hade blivit undanstötta, nertrampade eller rentav nervräkta i havet. Samma ohyggliga kamp för livet fortgick ännu runtomkring henne nere på havsytan. Några tungt lastade båtar strök fram i närheten, och i dessa satt människor, som hade dragit knivarna för att hålla borta de simmande, som närmade sig för att gripa fast i båtkanten. Ohyggliga skrik och svordomar hördes från alla kanter. Men från dessa scener av grymhet och oreda, av obarmhärtig vildhet och ömklig dödsfruktan frigjorde hon sin själ för att upplyfta den till Gud.

Och hennes själ höjde sig som en lössläppt fånge. Hon kände hur den fröjdade sig att avkasta människolivets tunga bojor, hur den med jubel beredde sig att dra upp till sitt rätta hem.

»Är det så lätt att dö?» tänkte hon.

Då hörde hon en mäktig stämma, en röst från den andra världen fyllde hennes öron med ett dånande gensvar.

»Det är sant, att det är lätt att dö. Det som är svårt, det är att leva.»

Det tycktes henne, att detta var den största sanning, och hon instämde glad: »Ja, ja, det är sant, att det är svårt att leva.»

Och med en känsla av medlidande med dem, som ännu skulle fortfara att leva, tänkte hon: »Varför ska det behöva vara så? Kunde inte livet på jorden så ordnas, att det bleve likaså lätt att leva, som det nu är att dö?»

Då förnam hon på nytt den mäktiga stämman, som svarade:

»Det som fordras, för att det ska bli lätt att leva på jorden, det är enighet, enighet, enighet.»

Medan orden ännu genljöd i hennes öron, blev hon räddad. Det var den stora seglaren, som hade vänt tillbaka och satt ut båtar. Hon lyftes upp i en av dessa och blev sedermera jämte ett åttiotal andra skeppsbrutna landsatt i en europeisk hamn.

Denna händelse, detta tillrop kom mig i tankarna, då jag först hörde talas om det ekumeniska mötet. Jag föreställde mig, att efter den stora sammanstötningen, efter det förfärliga skeppsbrottet, som har övergått kristenheten, har många av dess bästa medlemmar känt sig utkastade i ett bottenlöst djup, med det käraste förlorat, med ovilja mot livet, färdiga att mottaga den hotande förintelsen som en befrielse. Men ur denna avgrund av ångest har då till dessa förtvivlade nått stämmor från en annan värld. Också de har mitt i det vilda tumlet, mittunder blodsutgjutelsen hört ropet om enighet, enighet, enighet, och det är därför, som de nu har samlats hit från världens fyra hörn för att skapa den frid och sammanhållning, som folken i årtusenden har eftertrånat och som förvisso skulle göra livet lättare att leva.

Detta var den första tanke, som inställde sig vid underrättelsen om det ekumeniska mötet. Den andra var den, att jag gärna ville vara med om att hälsa mötet välkommet. Ty hur än försöket månde avlöpa, så var dock tanken stor och djärv och värd att hälsas som ett förebud till ljusnande tider.

Må mötet tillåta mig att än vidare berätta om den skeppsbrutna kvinnans liv och verk! Det problem, som hon hade att lösa, var ju detsamma som mötets, om än efter en annan måttstock. Och jag må väl bekänna, att då jag genomtänkte hennes levnad, darrade mitt hjärta. Jag tyckte mig se en skrift, skriven av Guds eget finger, en skrift till ledning, till väckelse, till förtröstan, som borde läsas av just denna församling.

Låt mig alltså först säga, att den unga amerikanskan, Anne Spafford, mottog budskapet, som hade mött henne under olycksnatten, som ett verkligt Guds ord. Likväl dröjde det flera år, innan hon gjorde ett allvarligt försök att följa maningen. Hon var alltför nedbruten av sorgen över de förlorade barnen. Två nya döttrar växte upp i hemmet, men saknaden fortfor. Till sist insåg hon, att hjälp och tröst inte skulle skänkas henne, förrän hon hade ägnat sitt liv åt att i den söndrade världen införa enighet.

Anne Spafford tillgrep den vanliga utvägen. Hon, hennes man och ett tjugutal av deras vänner stiftade ett samfund, vars medlemmar förband sig att leva i enighet med varandra och att tjäna och hjälpa den övriga mänskligheten.

Dessa Chicagobor sökte ingalunda införa en ny religion. De var alla varma, beprövade kristna, och de fördjupade sig i studiet av Apostlagärningarna för att i de första kristnas levnadssätt finna ett rättesnöre för sin vandel. Efter deras föredöme flyttade de samman i ett enda stort hushåll. De införde egendomsgemenskap, de tjänade varandra utan ersättning, och de förvånades över den trygghet och lättnad, som härmed inträdde i deras liv.

Medan de sålunda sökte efterfölja Jesu första bekännare och dessas liv i Jerusalem städse var i deras tankar, nådde dem underrättelser om att nöd och sjukdomar förhärjade den heliga staden. Härav uppstod bland dem en önskan att dit förflytta sin verksamhet, och denna bragtes även till utförande. År 1881 anlände samfundets medlemmar till Jerusalem. Deras sysselsättning blev att uppsöka de sjuka i den heliga stadens trånga gränder, att mätta de hungriga och att upptaga och vårda föräldralösa barn. För alla, som besökte dem, berättade de om det gudomliga budskapet, som hade ljudit i den skeppsbrutnas öra, och sade, att de genom sitt levnadssätt ville vittna om dess sanning.

Måste det inte synas förunderligt, att detta samfund, som ville utbreda enighet över världen, valde en förkunnelse genom handling? Det ville, liksom detta möte, skapa kristen gemenskap i levnadssätt och verk. Det inträffade också, att en och annan genom att se den frid, den sammanhållning och stilla glädje, som rådde inom den lilla kretsen, blev övertygad om att detta var en rätt väg och bad att få sluta sig till den amerikanska kolonien. Det var en del syrer från Palestinas kuststäder, några döpta judar, några resande från Europa och andra världsdelar, men österlänningarna var huvudparten av de nytillkomna. Samfundet tillökades härigenom med ett fyrtiotal nya medlemmar.

Det största tillskottet till den amerikanska kolonien kom dock inte från Palestina utan, egendomligt nog, från Sverige. I Nås socken i Dalarne hade en skara bönder bildat en religiös sammanslutning av liknande art. Genom landsmän, som hade utvandrat till Chicago, fick dalbönderna höra talas om amerikanarna, som hade utflyttat till Jerusalem för att där föra de första kristnas liv i enighet och fullkomlighet. De greps av åstundan att förena sig med dem. De sålde sina gårdar, övergav hem och fosterland och drog till Jerusalem. Detta skedde år 1896, då amerikanarna hade bott i Jerusalem i femton år. De svenska utvandrarna var omkring fyrtio, men ibland dem befann sig flera minderåriga.

Måste man inte återigen slås av förundran vid tanken på detta? Kolonien i Jerusalem bildades alltså huvudsakligen av samma folkslag, av anglosachsare, skandinaver och österlänningar, som har samlats till

detta möte.

Genast från början hade kolonien intagit en särställning bland de många kristna samfunden i Jerusalem. Dess medlemmar hade alltid känt det som en plikt att gentemot den österländska omgivningen visa ett kristligt sinnelag och fasthålla vid enigheten. Men för många av de kristna samfunden i Jerusalem och i hela österlandet blev kolonien från första stund en förargelseklippa. Man anklagade dess medlemmar för att föra ett föraktligt liv, man sökte skada dem. Man sökte göra vistelsen i österlandet omöjlig för dem.

Är det någon här närvarande, som tvivlar på att det ekumeniska mötet ska träffas av samma öde? Är det inte säkert, att de bästa bland de icke-kristna ska hälsa ett möte som detta med glädje och följa det med välönskningar? Och är det inte likaså säkert, att dess värsta vedersakare ska komma från kristet håll, att därifrån ska komma de röster, som ska vantolka dess avsikter och söka omintetgöra dess beslut?

Jag behöver knappast säga det. Det är i alla fall tydligt för envar, att kolonien i Jerusalem inte kunde leva i ostörd fred, utan att den kom att skakas av allvarliga inre strider. De farligaste av dessa uppstod därigenom, att man hade antagit rent asketiska levnadsregler. Men koloniens ledning kom så småningom till insikt om att detta asketiska inslag inte var för enigheten nödvändigt, och det har också övergivits. Det är ett rättskaffens och kärleksfullt leverne, som fordras av kolonisterna, men inga mot människonaturen stridande stadgar pålägges dem. De får mottaga lön, och en glad arbetsamhet råder sedan dess i varje vrå av kolonien. De får gifta sig och bo i egna hem utanför koloniens stora palatslika huvudbyggnad. Alltsedan dessa asketiska frågor hade avgjorts, har koloniens anseende och välmåga varit i ständigt stigande. Mångfaldiga svenskar har under tidens gång besökt kolonien och har sedan omtalat den med beundran och intresse. Alla vittnar om den varma kristna andan, om den obrutna enigheten, om den i grund och botten djupt allvarliga, men dock så rika och lyckliga sammanlevnaden.

Och se, mig tyckes, att mötet inte bör underlåta att härav ta varning. Mötet vill införa kristen lag i förhållandet mellan folken. Mötet ska göra detta med varsamt betänkande, att staterna är levande väsen, vilkas natur inte kan ändras, och inte pålägga onödiga band, endast vad som fordras för att upprätthålla enighet och skapa trygghet.

Samfundets stiftarinna dog 1923, 81 år gammal, efter att ha använt hela sitt liv för att leda och tjäna det. Det blev aldrig väldigt och världsomfattande, såsom hon kanske från början hade hoppats, det räknar inte ens hundra medlemmar. Men på sin dödsbädd kunde hon säga sig, att den gudomliga rösten hade visat henne rätt. Enigheten hade omgivit hennes liv som en skyddande mur. Hon kunde säga sig, att för det forna, fattiga Jerusalem hade hennes koloni varit till största välsignelse. Hon kunde tänka på judiska flyktingskaror, som kolonien hade räddat, på nödställda pilgrimer, som den hade bisprungit i livsfara, på de femhundra hungrande, som i nödtiden dagligen hade bespisats i kolonien. Hon kunde glädja sig åt att den amerikanska hjälpen under kriget till stor del hade utdelats genom hennes försorg.

Hennes en gång så föraktade koloni hade blivit en viloort, en fridsplats i den heliga staden. Fredstankar utgick därifrån under världskrigets hopplösa mörker. Enighet är möjlig, enighet kan uppnås mellan människor av olika nationer, enighet kan också råda mellan riken och folk.

Men ligger inte i framgången för den ringa föregångaren den skönaste profetia för den väldiga efterföljaren? Känner man inte hur Gud på detta sätt utlovar sin välsignelse åt arbetet för enighet mellan människor, enighet mellan folk? Vill Han inte säga oss, att i enighetens tecken ska mänskligheten nå en skönare utveckling, i dess tecken ska välmågan ökas, makten att hjälpa och lyckliggöra mångfaldigas, de sorger, som måste följa människolivet, på underbart sätt förminskas?

Låt oss höra! Låt oss lyssna! Han, vars stämma genom världskrigets åskor tillropade oss enighet, talar också till oss genom sin ringa tjänarinnas ödmjuka skapelse. »Enighet», tillropar hon oss, »enighet mellan

reformert och lutheran, enighet mellan protestant och grek, mellan grek och katolik, enighet mellan kristna och icke-kristna, enighet, enighet, enighet mellan alla jordens folk.»

I SOCKENSTUGAN.

Uppläst på Kungl. teatern vid festföreställningen i november 1929 till förmån för Svenskbyborna.

Det var Gunnar Knutsson i Gunnerud och kyrkoherden och riksdagsman i Nyåker och förvaltarn på Bolsta bruk och hemmansägarna Albin Jansson, Nils Larsson och Gösta Söderlund och skollärarn och pensionatsföreståndarinnan, alla de, som hade säte och stämma i kommunalnämnd och fattigvårdsstyrelse.

De hade blivit kallade till sammanträde i sockenstugan en söndag omedelbart efter gudstjänstens slut, och de hade hörsammat kallelsen. Gunnar Knutsson, som var ordförande, hade slagit sig ner i ordförandestolen med ett stort bord framför sig och handen på ordförandeklubban. Kyrkoherden hade kommit direkt från kyrkan och hade tagit plats i ett mörkt hörn, liksom om detta världsliga inte skulle angå honom. Riksdagsman satt med tummarna i västfickorna och benen utsträckta och hade smått slutit till ögonen för att visa hur det gick till i riksdagen. Förvaltarn hade satt sig vid fönstret, för att han skulle kunna hålla ett öga med sin unghäst, som stod bunden ute på kyrkbacken. Albin Jansson och Nils Larsson och Gösta Söderlund satt på kortväggen mittemot ordföranden och höll blickarna fästade på taket, som hade blivit vitlimmat sedan sista sammanträdet. Skollärarn hade ställt sig framför skåpet med sockenbiblioteket och studerade boktitlarna. Allra längst nere vid dörren satt pensionatsföreståndarinnan, som var nyinvald och hoppades slippa att yttra sig. Ordförandens kapprock hängde på en spik ovanför hennes plats, och hon hade krupit undan bakom den, liksom för att ingen skulle märka henne.

Ordföranden hade antecknat de närvarande och förklarat sammanträdet öppnat, och sedan lät han dem ta itu med förslag för utgifter och inkomster under nästa år. Och som de allesammans visste, att såväl kommunalfullmäktige som hela socknen i övrigt väntade sig av dem, att de skulle sänka skatterna, så nagelfor de förslaget så noggrant som möjligt. De diskuterade anslaget till »oförutsedda utgifter» och försökte att pruta ner lönen för drängen på ålderdomshemmet, de efterforskade om det var någon, som hade glömt att betala hundskatt, och de nekade att ge arvode till taxeringsnämnden. Men allt det där hade inte varit till mycken nytta, därför att föreståndarinnan på ålderdomshemmet begärde en linoleumsmatta till matsalen, och fattigvårdskonsulenten hade dömt ut sängarna i hela hemmet. Alla ledamöterna var nitiska och förståndiga, men det där gick till pengar, och de började nästan frukta, att de skulle bli nödsakade att höja taxeringen.

Så arbetsamt, som de hade haft det med förslaget om utgifter och inkomster, så tyckte visst ordföranden, att de kunde vara trötta, och så tog han fram markegångstaxan, för att de skulle få en vilsam stund.

Markegångstaxan var flera sidor lång, men förfarna och kunniga som de var, hade det inte vållat dem mycket huvudbry att sätta pris varken på torrt fläsk eller på ett sommarlass hö eller på ett ökdagsverke eller på en kärve råghalm eller på en tunna lax eller på skjortlärft eller ullstrumpor eller skinnbyxor eller något annat.

Som om de inte skulle vara nog utvilade, så tog ordföranden fram en likaså lång lista från Socialstyrelsen, som också ville ha reda på ortens levnadskostnader. Och den var naturligtvis uppställd alldeles annorlunda än markegångstaxan, så att också den måste genomgås från början till slut.

När detta var gjort, måtte ordföranden ha funnit, att de var tillräckligt utvilade, för han tog fram en stor papperslunta ur sin portfölj och anmälde, att det hade kommit uppmaning från Konungens Befallningshavande att yttra sig om ladugårdsförmannen August Arvidssons rätta mantalsskrivningsort. Och bemälte Arvidsson brukade byta om husbonde varannan månad och hade flyttat från socken till socken vart halvår, varjämte han också brukade göra små avstickare till Danmark och Finland. De hade haft målet sig

tillsänt ett par gånger förut, och de hade redan utförligt och sanningsenligt förklarat, att Arvidsson inte hos dem borde vara mantalsskriven. Men sedan dess hade målet vandrat länet runt, och nu var det åtföljt av minst hundrade inlagor från kyrkoherdar och landsfiskaler och kommunalordförande, som alla hade lämnat liknande besked.

Och detta hade varit en hård nöt för dem att knäcka, fastän de hade ibland sig sådana erkända förmågor som riksdagsman i Nyåker och ordföranden själv. Och det värsta var, att de hela tiden satt med den känslan, att Konungens Befallningshavande hade utsett deras socken till rätt hemvist för Arvidsson och att de skulle få betala all den fattighjälp, som han och hans familj hade fått uppbära under årens lopp. Och detta skulle gå till flera hundra kronor, och nu var det alldeles säkert, att de skulle bli tvungna att höja taxeringen.

Därpå hade ordföranden anmält, att Amanda Nilsson i Ingersbyn hade blivit vansinnig och måste komma i åtnjutande av hospitalsvård, att socknen måste hyra bostad åt änkan Maria Larsson och hennes tre barn, att backstusittaren Ivar Jansson bad om hjälp för att lägga om taket på svinhuset och att nykterhetsvännerna begärde anslag till tvenne nykterhetsföreläsningar.

När ledamöterna hade kommit in i sockenstugan och slagit sig ner där, hade de haft sina blickar riktade åt många olika håll, men nu var de alla förenade på en enda punkt. Förvaltarn tittade inte ut genom fönstret för att hålla ett öga med unghästen, riksdagsman i Nyåker satt inte mer och visade hur det gick till i riksdagen, Nils Larsson och Albin Jansson och Gösta Söderlund hade ingen uppmärksamhet för takmålningen, skollärarn hade slutat upp att studera boktitlar, ja, om det så var kyrkoherden och pensionatsföreståndarinnan, så hade de inte sina blickar riktade på något annat än ordförandens dokumentsportfölj, undrande om den ännu skulle innehålla många förskräckliga och dyrbara ärenden.

Ordföranden fortsatte obevekligt med doktorsräkningar och bidrag till sanatorievistelse och husrum till dispensärsköterskan. Det tog aldrig ett slut, och det var inte något tvivel om att inte kommunalskatten måste höjas. Om det någonsin hade funnits en kommunalnämnd och fattigvårdsstyrelse, som var över sig given för alla utgifter och fast bestämd på att säga nej till alla vidare anslag och äskanden, så var det denna.

Till sist tog ordföranden fram ett litet, tunt kuvert ur dokumentsportföljen. Medan han öppnade det, anmärkte han, att detta var sista ärendet och att han hoppades, att det snart skulle vara undanstökat.

Därpå läste han upp en inlaga från ett par aktade sockenmän, som gick ut på att kommunalnämnden skulle tillstyrka kommunalfullmäktige att anslå ettusen kronor till Svenskbyborna.

Då läsningen var slut, blickade ordföranden ut över församlingen och frågade om det var någon, som hade lust att yttra sig.

Varpå riksdagsman i Nyåker genast begärde ordet och förklarade, att denna anhållan visserligen var högst behjärtansvärd, men att han för sin del ansåg, att hjälpen till Svenskbyborna borde vara en privatsak, varför han yrkade avslag.

Och det förstår man ju, att så trötta och utledsna, som de allesammans var, fanns det ingen, som hade lust att motsäga honom. Pensionatsföreståndarinnan reste sig visserligen och sa (utan att begära ordet, för hon hade ju ingen vana vid sammanträden), att hon hade tyckt, att det var så roligt i somras, då Svenskbyborna kom, och att hon trodde, ja, att hon ville... att hon önskade... Därmed hade hon kommit av sig och satt sig ner. Kyrkoherden hade rest sig till hälften, som för att säga något, men så hade han kastat en blick över församlingen och sett hur hopplös ställningen var och sjunkit tillbaka ner på sin plats.

Ordföranden frågade om nämnden ville gå in på riksdagsmannens yrkande, och han fick ett enstämmigt ja till svar. Sedan förklarade han sammanträdet avslutat, slog klubban för sista gången i bordet och började på

att samla ihop sina papper.

De närvarande hade inte ens hunnit resa sig, förrän dörren gick upp och in kom en gammal karl, som en gång i världen hade varit en indelt soldat. Helt säkert hade han stått utanför dörren en god stund och väntat på sammanträdets slut. Nu marscherade han utan vidare fram till kyrkoherden och frågade om han ville ta emot en slant till Svenskbyborna. »Jag har varit i prästgården», sa han, »men där fick jag höra, att kyrkoherden var på stämma, och då gav jag mig av hit för att bli färdig med saken.»

Och den där knektgubben var en av dem, som alltid talar med en bullrande bas, som fyller ett helt rum, och när medlemmarna av kommunalnämnden alltså inte kunde undgå att höra, att han ämnade teckna bidrag till Svenskbyinsamlingen, så blev de i pur förvåning sittande och lyssnade. Gubben hade ju en liten pension, han redde sig med den och låg ingen till last, men att gamla Per Åsman skulle ha något att skänka bort, det hade aldrig fallit någon människa in.

Kyrkoherden hade fått sex listor från insamlingskommittén, och en av dem hade han tagit med sig i hopp att kunna förmå medlemmarna i kommunalnämnden att teckna sig för några kronor. Han tog gubben genast med sig fram till det stora bordet och lånade bläck och penna av ordföranden, så att namnteckningen kunde försiggå. Och när sedan Åsman plockade fram en krona ur en stor skinnpung, som föreföll mycket tom och slankig, ville kyrkoherden säga honom ett vänligt ord.

»Det var vackert gjort av Åsman att lämna bidrag till insamlingen», sa han. »Åsman tycker kanske om Svenskbyfolket?»

Men gubben ville då rakt inte erkänna sig skyldig till några ömhetskänslor.

»Det vet jag inte vilket jag gör, kyrkoherden. Jag har aldrig råkat nån åv dom. Men jag vill inte heller stå i skuld te dom.»

»Står Åsman i skuld? Hur menar Åsman?»

»Ja, det lär jag göra, kyrkoherden», dundrade gubben, »jag lär stå i borgen för dom, och inte bara jag, utan hela socken. Och det må smaka surt eller sött så här efteråt, men vad en har lovat, det får en stå för.»

»Hm», sa kyrkoherden, »det är kanske så, som Åsman säger, men jag förstår inte hur Åsman har kommit på de tankarna.»

»Kan väl hända, kyrkoherden, att jag aldrig hade kommit på dom, men det var son min där ute i Amerika, som skrev och la ut för mig om den här saka.»

»Har Åsman brevet från sonen med sig?» frågade kyrkoherden.

Och det var ju klart, att han det hade, inte bara det brevet, utan alla de brev, som sonen hade skrivit till honom, alltsedan han reste. Men kyrkoherden ville bara ha detta sista. Han tog fram det ur det långa, smala kuvertet, kastade en blick på innehållet och frågade om han fick läsa upp det för de närvarande.

Och det blev honom visst inte förnekat. Gubben brukade läsa upp sonens brev för varenda landstrykare, som bad om husrum i hans stuga, och då kan man tänka sig, att han inte skulle ha något emot, att riksdagsman i Nyåker och förvaltarn och skollärarn och ordföranden i kommunalnämnden och de andra närvarande skulle få höra det.

»Nu vill jag skriva till Far om en allvarsam sak», läste kyrkoherden. »Ett smygande rykte har nått mina öron, att den gamla trofastheten hos vårt folk skulle vara i avtagande. Jag ber Far säga mig om det är sant.

»Förr har det varit så, att ingen nation har stått i sådant anseende i hela Västern som just vår. Sedan på nittiotalet har jag varit här ute i olika delar av landet, och vart jag har kommit, har det låtit: ’Å, är ni svensk!’ och blotta tonfallet har varit en rekommendation.

»Ärlighet, pålitlighet, trofasthet är svensken känd för, ävensom för frihet från oredlighet i affärer. Det är något i den svenska raskaraktären, som står över kommersialismen hos andra nationer. Men nu säger man, att även vårt folk har börjat tillbedja den gyllene kalven och glömma de dygder, som äro dess rättmätiga arv.

»Käre Far, det vore en förfärlig skam, om resande främlingar härifrån Västern skulle bli bedragna och skinnade, då de komma till vårt land. Men här påstås, att sådant lär hända. Och bedyrar en svensk, att det är omöjligt, då svara amerikanarna: ’Well, sir, vi få snart se hurudana svenskarna äro. Det ska visa sig hur de komma att handla mot Svenskbyborna.’

»Jag ber Far tala om där hemma, att ni inte är ensamma i världen, utan att ni har blickarna riktade på er.

»Nu vet jag ju, att svenskarna säga, att det var Svenskbyborna själva, som bådo att få komma, och att ni ingenting har lovat dem, men vi sutto ju här i U. S. A. och följde med alltsammans i våra tidningar. Och när ni skickade folk emot dem för att hämta dem, och när ni tog emot dem i tusental och grät glädjetårar över dem och firade deras hemkomst som en stor nationallycka, då förstår väl Far, att ni liksom gick i borgen, en för alla och alla för en, för att de skulle få egen jord att bruka och egna hus att bo i. Inte var det meningen, att de skulle gå som fattiga daglönare, som aldrig kunna komma sig upp.

»Vi äro här några stycken från samma socken, som bruka komma tillsammans en gång i veckan. Och när vi sist råkades, höll en svåger till Gösta Söderlund, som är tidningsredaktör, ett föredrag om Svenskbyborna. Det väckte starkt gensvar i våra hjärtan, då han talade om deras lidanden och prövningar, vi hoppades, att de skulle bli hjälpta, och vi sade till varandra, att hur det än går på andra håll, så veta vi, att det finns en socken, där de komma att handla rätt mot Svenskbyborna.

»Och nu sitta vi och vänta, att ni där hemma och alla andra svenskar ska hålla det löfte, som ni har givit de fattiga utvandrarna. Vi ha våra ögon riktade på er.

»Vi äro själva fattiga utvandrare, men vi begära ingenting för oss, vi få slå oss fram så gott vi kunna, vi be bara, att den förmånen aldrig må tagas från oss, att vi äro komna från ett hederligt land, från ett ordhålligt folk.»

Kyrkoherden vek sakta ihop brevet och blickade ut över församlingen.

Han såg hur alla de trötta och utledsna medlemmarna av kommunalnämnd och fattigvårdsstyrelse hade lyft sina huvuden och fått sina ansikten förklarade av den tanken, att nu kunde de i sin ringhet och obemärkthet slå ett slag för fosterlandet.

»Sammanträdet är upplöst, och kommunalnämnden har fattat sitt beslut i frågan», sa kyrkoherden, »men vi, som är här närvarande, vi vet nu vad våra barn och anförvanter där borta i det främmande landet väntar sig av oss.»

Han doppade pennan i bläckhornet och skrev själv sitt namn på listan under Per Åsmans. Därpå sköt han den över till ordföranden.

En liten stund senare, då alla namn och summor var tecknade, tog kyrkoherden listan och vände sig till den gamla soldaten.

»Vill Åsman skriva till sin son i Amerika och tala om, att här i hans fattiga hemsocken är nu ettusen och en

kronor tecknade!»

* * *

INNEHÅLL.

I. UR MINNET.

II. BERÄTTELSER.

III. TAL.

Noter

1)

Carlyles inflytande på Selma Lagerlöf antyddes redan 1911 i Nordisk Familjebok.